

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ

На правах рукопису

ПИПКО СІЖАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 336.225.6: 330.322.5:334.716

ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник
Тельнова Ганна Володимирівна,
доктор економічних наук, доцент

Донецьк – 2014

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	12
1.1. Концептуальні основи податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу	12
1.2. Роль податкових важелів у регулюванні інвестиційної діяльності.....	26
1.3. Податкове регулювання інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу	42
Висновки до 1 розділу	58
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	62
2.1. Аналіз інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні.....	62
2.2. Закордонний досвід податкового регулювання інвестиційного розвитку СМБ	79
2.3. Формування податкової політики України з урахуванням інвестиційних потреб малого та середнього бізнесу.....	95
Висновки до 2 розділу	110
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	113
3.1 Аналіз методів податкового регулювання інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу	113
3.2. Модель податкового стимулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні	127
3.3. Рекомендації щодо вдосконалення організаційно-методичного забезпечення застосування важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій в розвиток суб'єктів МСБ	143
Висновки до 3 розділу	160
ВИСНОВКИ.....	163
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	167
ДОДАТКИ.....	186

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ВВП	– внутрішній валовий продукт;
ГКУ	– Господарський кодекс України;
ЄПОД	– єдиний податок на отриманий дохід;
ЄС	– Європейський Союз;
МСБ	– малий та середній бізнес;
НБУ	– Національний банк України;
НДДКР	– науково-дослідна та дослідно-конструкторська робота;
од.	– одиниця (одиниць);
ПДВ	– податок на додану вартість;
ССО	– спрощена система оподаткування;
США	– Сполучені штати Америки;
тис.	– тисяча;
млн	– мільйон;
грн	– гривня;

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах господарювання підвищується необхідність створення прозорих і стійких умов для розвитку інвестиційного процесу в Україні, формування тісних фінансових взаємовідносин між інвесторами та регіонами країни, регіонами та суб'єктами малого та середнього бізнесу. Малий та середній бізнес, що визнають локомотивом сталого регіонального розвитку, наразі потребує фінансової підтримки як держави, так і місцевих органів влади. Цю підтримку можна отримати через залучення до співробітництва інвесторів, зацікавлених у розвитку регіонів України.

За даними «Рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України 2014» найменше значення індексу у Херсонській (1,264), Чернівецькій (1,25) областях, найбільше – у Львівській (1,601) та Івано-Франківській (1,478) областях. Неоднорідність регіонів за розміщенням продуктивних сил та соціально-економічним розвитком говорить про те, що кожен регіон, місто чи селище розглядається інвестором індивідуально, і важливим чинником, що впливає на рішення інвестора, стає «пакет» інвестиційних умов, якими він може скористатися. Одним із рішень, які сприятимуть потоку інвестицій у регіони, може стати використання податкових важелів як інструментів сприяння інвестиційному забезпеченню розвитку малого та середнього бізнесу в регіонах України.

Питання інвестиційної привабливості країни в цілому, окремих регіонів та підприємств були і залишаються в центрі уваги багатьох зарубіжних – В. Беренс [*V. Beerens*], Є. Брігхем [*E. Brigham*], Дж. К. Ван Хорн [*James C. Van Horne*], Г. Марковиць [*H. Markowitz*], П. Хавранек [*P. Khavranec*], Е. Хелферт [*E. Herfert*], У. Шарп [*W. Sharpe*], та ін. – та вітчизняних – В. Александрова, Д. Богиня, О. Гаврилюк, В. Геєць, М. Герасимчук, Т. Долінська, М. Долішній, Н. Зюкова, Б. Кваснюк, Б. Кліяненко, І. Лукінов, Д. Максимів, В. Мікловда, І. Продіус, О. Рябченко, І. Сазонець, Л. Тимошенко, М. Чумаченко, Г. Фролова

та ін. – вчених. Вагомий внесок у висвітлення теоретичних аспектів та практичної реалізації державної інвестиційної політики зробили зарубіжні та вітчизняні фахівці, серед яких варто відзначити В. Базилевича, І. Бланка, М. Борща, Є. Влізла, А. Гальчинського, П. Гайдуцького, Н. Гуляєву, С. Єрохіна, В. Корнєєва, В. Міщенко, А. Мертенса, А. Музиченка, Т. Майорову, М. Педана, Є. Панченка, А. Пехніка, М. Порвіна, О. Рогача, В. Польшакова, Г. Тельнову, С. Трифонова, Н. Ткаленка, А. Черепа, Д. Черваньова, М. Чумаченка, В. Шевчука, В. Федоренка та ін. Податкові інструменти регулювання інвестиційної діяльності є темою дослідження таких вчених, як В. Андрущенко, А. Антонов, В. Вишневський, О. Воронкова, В. Грушко, О. Данілов, Т. Єфименко, С. Каламбет, В. Коваленко, І. Луніна, О. Мітал, Н. Рекова, М. Стегней, А. Соколовська, Р. Тян, В. Чекіна та ін.

Разом із тим, у вітчизняній науці практично відсутні комплексні дослідження взаємодії та співпраці держави, органів місцевого самоврядування та інвесторів у створенні сприятливих умов для розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в регіонах України, недостатньо розкриті питання податкового регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу через використання податкових важелів інвестиційного забезпечення розвитку регіонів.

Необхідність подальших досліджень зумовила вибір теми дисертації, її цільову спрямованість і задачі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідних робіт Донецького державного університету управління Міністерства освіти і науки України за держбюджетними темами: «Фінансовий механізм державного управління економікою України» (номер державної реєстрації 0104U008798, 2011–2014 рр.) у рамках якої автором визначено структуру взаємозв'язку державної податкової політики та процесів інвестиційного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу, здійснено аналіз податкових важелів інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу, удосконалено систему

податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні; «Теоретичні та прикладні проблеми підвищення конкурентоспроможності держави та регіонів на засадах удосконалення механізмів управління економікою на галузевих, міжгалузевому та регіональних рівнях» (номер державної реєстрації 0110U002887, 2011–2013 рр.), у межах якої автором досліджено теоретичні аспекти податкового стимулювання інвестиційної діяльності, проведено аналіз чинної вітчизняної системи оподаткування, а також особливостей формування інвестиційного клімату в регіонах України, розроблено рекомендації щодо вдосконалення організаційно-методичного забезпечення реалізації важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій в розвиток суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розвиток теоретичних підходів, обґрунтування науково-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування системи важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій до розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Для досягнення зазначеної мети в роботі поставлено та вирішено такі задачі:

дослідити теоретичні засади податкового регулювання інвестиційної діяльності;

проаналізувати існуючі важелі податкової політики щодо забезпечення інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу;

розробити концептуальні положення податкового регулювання інвестицій в малий та середній бізнес на основі реформування системи податкових важелів;

класифікувати чинники, що стримують інвестиційний розвиток малого та середнього бізнесу в Україні;

сформувати пріоритети розвитку вітчизняної податкової політики на основі аналізу зарубіжного досвіду використання податкових важелів для стимулювання інвестиційного розвитку;

удосконалити методичний підхід до податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні;

розробити рекомендації щодо вдосконалення організаційно-методичного забезпечення застосування важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій в розвиток суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Об'єктом дослідження є процес податкового регулювання інвестиційного розвитку суб'єктів підприємництва.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних підходів та науково-методичних положень формування системи податкових важелів інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу на регіональному та державному рівнях.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною базою наукового дослідження є роботи вітчизняних та зарубіжних учених у сфері фінансів та оподаткування, положення теорії інвестицій та інвестиційного менеджменту, зарубіжний та вітчизняний досвід інвестиційної діяльності підприємств та функціонування податкових систем. Для досягнення мети та вирішення поставлених задач в роботі використано методи: системного аналізу – для дослідження розвитку інвестиційних процесів, взаємозв'язку податкової політики та інвестиційного розвитку й обґрунтування концептуальних положень податкового стимулювання інвестицій в малий та середній бізнес; метод абстракції та формалізації – при аналізі класифікаційних ознак чинників, що стримують інвестиційний розвиток малого та середнього бізнесу; порівняльний метод – при визначенні особливостей використання податкових стимулів для інвестиційного розвитку в зарубіжних країнах; економіко-математичного моделювання – при визначенні оптимального набору податкових важелів та їхнього впливу на інвестиційний клімат і стан бюджетів у регіонах України.

Інформаційною базою досліджень є законодавчі та нормативно-правові документи, що регламентують питання податкової політики та інвестиційної діяльності в Україні та зарубіжних країнах, офіційні матеріали Державної служби статистики України та *EuroStat*.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування системи важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій до розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу. До найбільш важливих результатів, які визначають наукову новизну виконаного дослідження, відносяться такі:

вперше:

розроблено концептуальні положення податкового регулювання інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу, які містять теоретичні та науково-методичні підходи до формування гнучкої податкової системи на основі реформування податкових важелів, що сприятиме підвищенню зацікавленості інвесторів у розвитку регіону;

удосконалено:

організаційно-методичне забезпечення застосування важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій до розвитку малого та середнього бізнесу, яке доповнює існуюче формуванням: системи податкових важелів регіонального інвестиційного розвитку через створення гнучкої податкової системи; позитивного регіонального інвестиційного клімату шляхом тісних взаємовідносин між підприємницькими структурами, банками, профспілками, органами місцевої влади та іншими учасниками процесу; інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу шляхом створення на місцях інвестиційних фондів розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу, технопарків та бізнес-інкубаторів, що в сукупності створює базу для реалізації пріоритетів податкової політики України в сучасних умовах;

методичний підхід до податкового регулювання інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу, що, на відміну від існуючих, базується на реалізації принципів фіскальної децентралізації, враховує особливості інвестиційної привабливості регіону та який, через створення системи податкових важелів, дозволяє сформувати гнучку податкову систему, сприяти розвитку інвестиційної діяльності в регіоні;

дістали подальшого розвитку:

понятійно-категорійний апарат теорії оподаткування в частині уточнення поняття податкових важелів регулювання процесів залучення інвестицій до розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу, яке, на відміну від існуючих, визначається варіативністю податків, їх елементів та інших податкових інструментів, обумовленою регіональними програмами інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу, та обґрунтовує доцільність формування гнучкої податкової системи в Україні;

класифікація чинників, що стримують інвестиційний розвиток малого та середнього бізнесу в Україні, яка, на відміну від існуючих, враховує податкові фактори (неефективна та непослідовна податкова політика, надто велика кількість податків, значний податковий тиск, нерівномірність його розподілу, відсутність дієвих податкових пільг для інвестиційної діяльності, відсутність адекватної структури й механізмів податкового заохочення і захисту інвестицій) та уможлиблює визначення причинно-наслідкового зв'язку між інвестиційним розвитком малого та середнього бізнесу та податковими важелями впливу;

система взаємозв'язку податкової політики та інвестиційного розвитку, яка сформована за принципами децентралізації влади та її повноважень на місцях з урахуванням стимулюючої та регулюючої функцій податкової системи та враховує інтереси органів місцевого самоврядування, зацікавленість суб'єктів малого та середнього бізнесу в економічному розвитку регіону, що відповідає загальнодержавним пріоритетам;

пріоритети формування податкової політики України, що, на відміну від чинних, сформовані з урахуванням інтересів регіонів в інвестиційному розвитку малого та середнього бізнесу на основі застосування децентралізованої системи податкових важелів та сприятимуть розвитку національної економіки та фінансової сталості країни.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці підходів податкового регулювання інвестиційного розвитку суб'єктів малого та

середнього бізнесу через створення системи податкових важелів. Окремі положення запропонованих підходів можуть бути включені до Податкового кодексу України та регіональних інвестиційних програм. Розроблені рекомендації щодо вдосконалення організаційно-методичного забезпечення реалізації важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій до розвитку малого та середнього бізнесу можуть бути використані органами місцевого самоврядування з метою підвищення інвестиційної привабливості та стимулювання інвестиційної активності в регіонах.

Запропоновані в дослідженні напрямки формування податкової політики України з урахуванням інтересів регіонів в інвестиційному розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу використано при підготовці пропозицій з реформування податкової системи України Департаментом фінансів Донецької обласної державної адміністрації (довідка від 22.04.2014 № 01-04/28-б). Розроблені методичні підходи до податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу, які розглянуто та впроваджено у діяльність ДПІ в Калінінському районі м. Донецька Донецької області ДПС України (Лист від 13.05.2014 № 04-045/6919).

Теоретичні розробки автора та практичні рекомендації, що викладені в дисертації, використовуються в навчальному процесі як складові навчально-методичного забезпечення дисциплін «Податкова система», «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва» та «Інвестиційний менеджмент» (довідка від 19.05.2014 № 05-30/58).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, в якому надано авторський підхід до вирішення наукового завдання з формування системи важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій до розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу. Особисто здобувачем: обґрунтовано доцільність створення гнучкої податкової системи, здатної відповідати сучасним потребам економічного розвитку держави та регіонів; визначено напрямки формування податкової політики держави України з урахуванням інтересів регіонів в інвестиційному

розвитку малого та середнього бізнесу; розроблено методичний підхід податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу через створення системи податкових важелів; розроблено пропозиції з удосконалення організаційно-методичного забезпечення реалізації важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій до розвитку малого та середнього бізнесу.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та практичні результати дослідження доповідалися та були схвалені на науково-практичних конференціях різних рівнів: «Градообразующие предприятия: назад в будущее или вперед в прошлое?» (Москва, Росія, 2014 р.), «Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія і практика» (Донецьк, 2014 р.), «Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія і практика» (Донецьк, 2013 р.), «Економічні та соціальні проблеми сучасного суспільства» (Донецьк, 2012 р.), «Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія і практика» (Донецьк, 2012 р.), «Теоретические и практические аспекты развития современной науки» (Донецк–Мюнхен, Німеччина, 2012 р.), «Перспективи розвитку та шляхи вдосконалення фондового ринку» (Сімферополь–Судак, 2012 р.), «Проблеми державного управління фінансово-економічною системою національної економіки» (Донецьк, 2012 р.), «Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія і практика» (Донецьк, 2011 р.).

Публікації. Теоретичні та практичні результати дослідження, методичні розробки, висновки та пропозиції автора опубліковано в 16 наукових працях, серед яких сім статей у наукових фахових виданнях з економіки та дев'ять тез конференцій. Загальний обсяг публікацій – 5,31 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,82 друк. арк.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Концептуальні основи податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу

Соціально-економічний розвиток економіки з ринковими відносинами, а також її стале зростання характеризуються рівнем становлення малого та середнього бізнесу (далі – МСБ) в державі. Сектор малого та середнього бізнесу, від якого залежить економіка країни, є одним з найважливіших критеріїв зростання національної економіки. В економічно розвинених країнах число малих і середніх підприємств сягає 80-99% від загального числа підприємств, в цьому секторі економіки зосереджені дві третини працездатного населення, виробляється більше половини валового внутрішнього продукту. Їх діяльність багато в чому визначає темпи економічного зростання, структуру і якість валового національного продукту, формуючи його в обсязі 40-50%, а в деяких галузях до 70-80% [9]. Маючи переважно регіональний характер, такий бізнес значною мірою впливає на формування регіональної економіки, сприяє формуванню цілісної структури регіонального господарства. Більш того, він орієнтований на ресурси регіону та міста (певної території), де функціонує, і задоволення місцевих потреб, тим самим здійснюючи вплив на позиціонування регіону в системі національного господарства.

На сьогоднішній день існує багато інструментів стимулювання економічної активності в секторі малого та середнього бізнесу. Одним з них є податкова політика. З її допомогою здійснюється регулювання соціально-економічних диспропорцій на міжрегіональному рівні держави. Податкова політика спрямована на управління порядком справляння податків і перерозподілом податкових доходів між бюджетами різних рівнів, а також на

зменшення амплітуди циклічних коливань економіки і забезпечення стабільності економічної системи держави в цілому.

Напрями дослідження податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу в європейській економічній думці обумовлено становленням відповідного етапу розвитку суспільства, що відображено на рис. 1.1:

1.1:

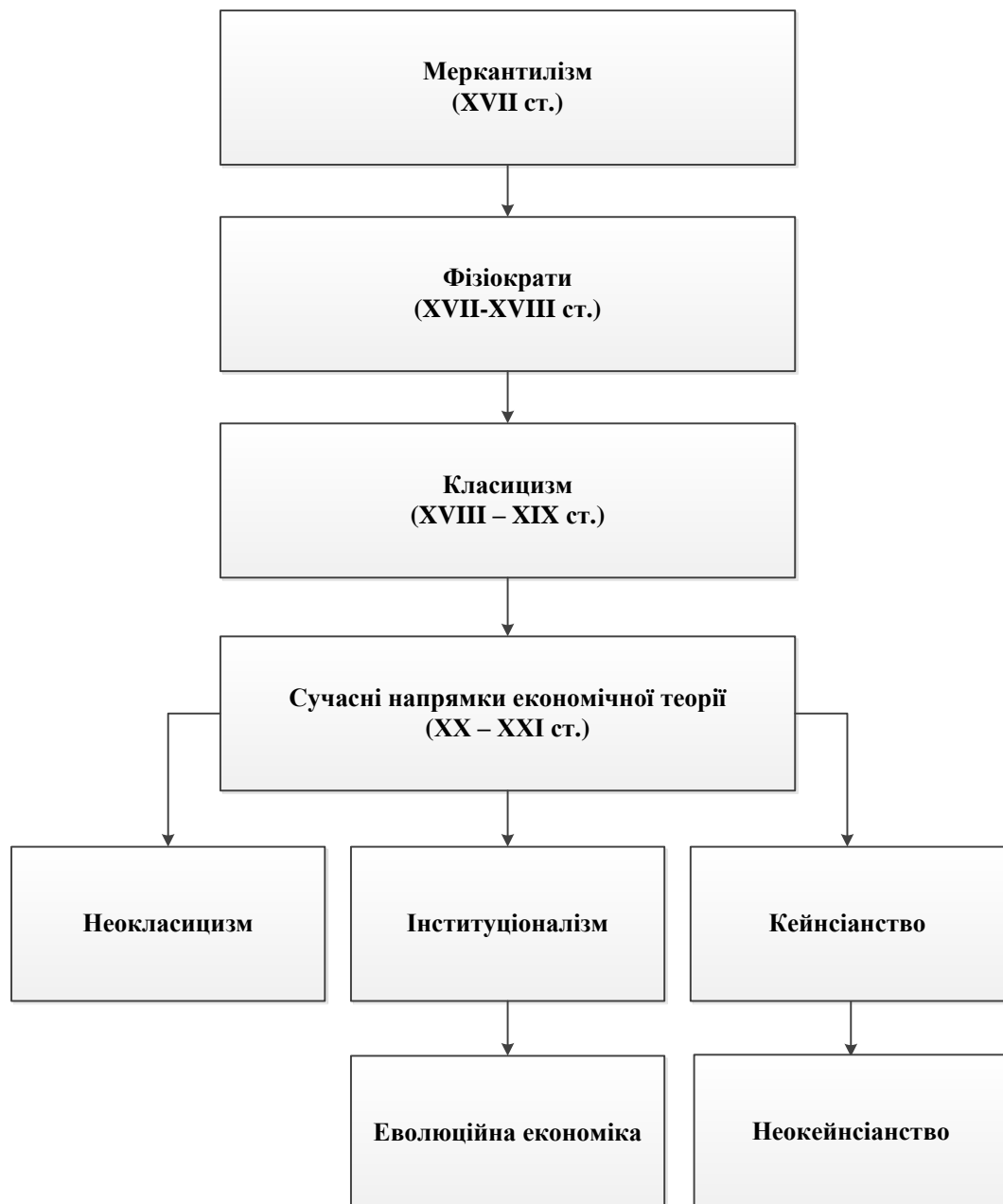

Рис. 1.1. Основні періоди дослідження податкового регулювання інвестицій

В історичній послідовності меркантилізм (від лат. «*mercari*» – торгувати) виник насамперед в Італії, потім перейшов до Франції і звідси поширився по всій Європі. До меркантилістів в значній мірі примикає вже Макіавеллі (1469-1527 рр.). У дослідженні В. Лебедева [55, С. 57] відмічається, що у своєму творі «*Il principe*» Макіавеллі радить монархам бути більш скупими, ніж марнотратними, в чому його погляди розходиться з меркантилістами. Однак в економічних питаннях він дуже близький до них. Інший італійський письменник А. Броджі, в одному з перших творів про податі «*Trattato dei tributi etc.*» (1743 р.) спробував викласти основні істини фінансової науки і спеціальну обробку вчення про податки.

Проте остаточно меркантилізм сформувався в XVII в. Основними представниками були Т. Ман у Англії, А. Монкретьєн у Франції, А. Сьєрра в Італії. Теоретичні основи меркантилізму були закладені А. Монкретьєном в «Трактаті політичної економії» (1615 р.). Автор вперше ввів термін «політична економія», і під «політикою» мав на увазі державу чи суспільство, тому політична економія представлялася як національне господарства. Школа меркантилізму, дослідивши первісне нагромадження капіталу в найбільш доступною його формі – торгового капіталу, виконала своє історичне призначення [150, С. 65]. Меркантилісти (У. Петті, Т. Ман), ототожнюючи гроші і капітал, не ставили проблеми безпосередньої розробки принципів оподаткування, проте вони вже в XII ст. висловили своє ставлення до головного принципу – принципу рівномірності. А. Буковецький зазначав, що «в період меркантилізму в англійській літературі було сформульовано ряд цікавих положень, що довго зберігалися у фінансовій науці. З Т. Гоббса починається характерний для всього XII ст. ... захист непрямого оподаткування. Він ... доводить, що непряме оподаткування – саме рівномірне і найсправедливіший» [11, С. 137].

Статичне розуміння економічної діяльності як гри з нульовою сумою (виграш одного – людини або країни – є програшем іншого), мовчазне припущення обмеженості потреб, нееластичність попиту, слабкості грошових

стимулів – очевидно, що всі ці уявлення були притаманні доіндустріальній економіці, звичної до настільки малого зростання виробництва товарів і послуг, а також населення, що їм можна просто знехтувати [8, С. 15].

Таким чином, роль держави в регулюванні податкових відносин проявляється в активному втручанні держави в соціальні та економічні процеси в суспільстві. Виходячи з того, що нагромадження багатства відбувається в процесі зовнішньої торгівлі або в ході видобутку благородних металів, припускається, що тільки праця в сфері видобутку благородних металів є продуктивною [53, С. 77].

Наприкінці XVII – початок XVIII ст. новий напрям у розвитку економічної науки представлено фізіократами (від грец. «*phisis*» і «*kratos*» – влада природи). Податкові погляди фізіократів (О. Мірабо, Ф. Кене, Ф. Юсті, П. Веррі) були спрямовані на досягнення рівномірності оподаткування, зручності для платника податків. Вони наполягали на тому, що податки не повинні надмірно обтяжувати підданих, не повинні затримувати зростання торгівлі та промислів, не повинні карати за успіхи в галузі промисловості [75, С. 66; 60]. Заслуга фізіократів полягала в тому, що вони першими поставили питання про вплив податків на розвиток економіки.

Справедливо вказує Ф. Юсті, «що всі дійсні поліпшення у фінансовому справі супроводжуються тимчасовими збитками; і що кращий спосіб помножити державні доходи – це збільшити народне багатство». Основні правила фінансового управління він зводить до наступних положень [55, С. 68]:

ніяк не слід вживати на покриття витрат саме майно, щоб не зменшити майбутні доходи;

у податках повинно існувати справедливе рівність;

повинно узгоджуватися податки з природою і станом держави;

податки не повинні давати приводів до обманів;

витрати повинні служити тільки для потреб і добробуту держави.

Ф. Юсті, проте, зберігає за фінансовим господарством і колишній приватно господарський характер, віддаючи доменним доходам перевагу перед

податками. Зате зайвого реалізму у нього немає. Зокрема, для податків діють наступні правила [55, С. 68]:

вони не повинні шкодити людську свободу і промисловості;

вони повинні бути справедливі і рівномірні;

вони повинні мати ґрунтовні приводи;

не повинно бути дуже багато кас і багато службовців щодо справляння податків.

Особливу користь податків Ф. Юсті бачить ще в тому, що не тільки так званими охоронними митами, а й взагалі підвищуючи або знижуючи відповідні податки, уряд може направляти народне господарство бажаним чином [55, С. 68]. Він проти майнової податі і обкладення позикових капіталів. Проти прибуткового податку він виставляє моральні аргументи. До акцизів він не особливо благоволить. Цікавий його проект загальною промисловий податі, що накладається на можливі прибутки промисловців і якою він бажає замінити акцизи.

Таким чином, з позицій фізіократів виконання економічних функцій проявляється в можливості перенесення продуктивної праці зі сфери обміну в сферу виробництва, особливо підкреслюючи значення сільського господарства [53, С. 78].

Розвиток економічна наука отримала в працях представників класичної політичної економії Англії А. Сміта (1723-1780 рр.) і Д. Рікардо (1772-1823 рр.). А. Сміт зіграв визначальну роль у формуванні ідейно-теоретичних і методологічних основ класичної політичної економії. Його ідеєю був принцип природної свободи індивідів виробляти і обмінювати товари, в тому числі працю, що повинно було приводити до зростання доходів як учасників процесу, так і держави [150, С. 66]. А. Сміт має на увазі, що заради розширення можливості створювати дохід заощадження слід використовувати для створення виробничого обладнання або технічних удосконалень.

Перетворення податків на головне джерело державних доходів поставило завдання дослідження природи податків, у тому числі джерел і принципів

оподаткування [75, с. 64]. А. Сміт перший чітко сформулював основні принципи оподаткування. А. Вагнер концептуально їх доповнив. А. Сміт вважав податки джерелом покриття непродуктивних витрат держави і наполягав на захист прав платників податків. А. Вагнер у розробці принципів керувався теорією колективних потребностей і тому на перший план поставив фінансові засади достатності та еластичності оподаткування [75, с. 65]. Принципи оподаткування стали являти собою систему, яка враховувала інтереси і платників податків, і держави з пріоритетом останнього.

Ідея А. Сміта про негативний вплив державних витрат на розвиток виробництва у зв'язку з скороченням капіталу із-за сплати податків була розвинена його послідовниками, зокрема Ж. Сімонді, котрий вважав, що податки повинні бути взяті з доходу, а не з капіталу даної особи. Він наполягав на тому, що ніхто не вправі зачіпати капітали, призначені для відтворення. І. Озеров в дослідженні [86, С. 305-306] наполягає на тому, що при побудові податкової системи необхідно по можливості уникати шкідливого впливу оподаткування на виробництво. Порухення цієї умови веде до скорочення фонду, з якого беруться кошти для сплати податків.

Як відмічається в дослідженні [8, С. 49], А. Сміт дає два критерії визначення продуктивної праці. Перший, так би мовити, «ціннісний»: продуктивна праця збільшує цінність продукту, або, у викладі Сміта, ціна цього предмета може згодом, якщо знадобиться, привести в рух кількість праці, рівної тому, яке спочатку справило його (або більше). Це визначення звучить цілком сучасно, і воно повністю передало б думка А. Сміта, якби в нього чистий дохід зводився до прибутку і ренти.

Другий критерій, більш відомий, – так би мовити за принципом складування: продуктивна праця «закріплюється і реалізується в якому-небудь окремому предметі або товарі, який можна продати», а послуги непродуктивної праці «зникають саме в момент їх надання». Отже, чим більша частка робочої сили використовується продуктивно, тим більшим буде речовинний запас засобів виробництва і тим вище в даній економіці будуть можливості збільшити

обсяг виробництва в наступному році.

Узагальнюючи погляди А. Сміта і його послідовників можна зробити висновок про те, що на відміну від фізіократів класична економічна школа передбачала продуктивним праця в усіх сферах матеріального виробництва, встановлюючи зв'язок податків з кожної окремою категорією доходу таких, як земельна рента, прибуток, заробітна плата.

Головна заслуга Сміта в області вчення про фінанси полягає в тому, що він розвинув економічну основу фінансової справи і проклав шлях до органічної обробці всіх головних завдань цієї галузі знання. Як вказано в дослідженні [55, С. 74], він вчить, що

міцним чином податок може бути платимо тільки з трьох головних галузей народного доходу: із заробітної плати, земельної ренти та доходу від капіталу;

кожен підданий повинен сприяти підтримці держави пропорційно своєї платіжної спроможності, тобто тим доходам, якими він користується під заступництвом держави;

обкладати слід тільки чистий прибуток і чисті доходи і що тільки вони можуть бути обкладені без шкоди для господарських інтересів;

податки не повинні бути довільні, а мають бути твердо визначені;

податки мають вплив на ціни предметів і що податок поземельний упадає на землевласника, а податок з працівника збільшує заробітну плату;

процентні доходи менш здатні до обкладання, ніж інші види доходів.

А. Сміт вказує, що справляння податків повинно проводитися з найменшими витратами, з можливо великою увагою до господарського становища платників.

Д. Рікардо продовжив розробку теорії А. Сміта, подолавши деякі недоліки окремих теоретичних положень.

Про вплив нагромадження капіталу на прибуток і відсоток рікардіанської теорія прибутку протиставляється смітіанських. Як правильно зазначає Д. Рікардо, теорія А. Сміта щодо спадної прибутку передбачає існування певної

межі інвестиційних можливостей, доступних на будь-який момент часу. Але, як наполягає Д. Рікардо, за відсутності зростаючих витрат в галузях, що виробляють блага, що здобуваються на заробітну плату, можливе використання будь-якої кількості капіталу з повною його завантаженням: з боку попиту не існує природних меж для виробництва [38]. Це призводить до формулювання закону ринків Сея і заперечення того, що тезаврація – надлишковий попит на гроші – може бути перманентною проблемою для зростаючої економіки. У виносці про Сея Д. Рікардо заперечує навіть необхідність пристосування цін і відсотка для забезпечення інвестування всього обсягу заощаджень.

Тотожність Сея, на відміну від рівності Сея, яке використовувалося у класиків, використовується у кейнсіанців і означає, що грошовий ринок завжди знаходиться в рівновазі, тому що незалежно від рівня цін люди виносять товари на ринок лише для того, щоб «негайно» використовувати виручені гроші для пред'явлення попиту на інші товари [8, С. 138]. Можливо, на перший погляд це припущення не є достатньо вагомим. Мається на увазі, що зміна рівня цін ніяк не зачіпає взаємозв'язок товарних і грошового ринків – гранична норма заміщення товарів на гроші, за визначенням, дорівнює 0. Це, в свою чергу, означає, що стан товарних ринків теж не зачіпається: зміна рівня цін ніколи не призводить до заміщення одних товарів іншим.

Згідно вдосконаленої теорії недоспоживання Мальтуса сукупний дохід в економіці за будь-який період часу дорівнює сумі витрат усіх факторів виробництва, і поки інвестиції покривають різницю між доходом і споживанням, будь-який заданий рівень доходу може підтримуватися як завгодно довго [8, С. 152].

Однак інвестиції створюють не тільки дохід, але й додаткові потужності в наступні періоди часу. Якщо споживання та інвестиції наступного року не змінилися по відношенню до поточного року, то повинні з'явитися надлишкові потужності. Наявність надлишкових потужностей відбиває зацікавленість в інвестуванні, оскільки дозволяє виробникові задовольнити існуючий попит при менших капіталовкладеннях. Як тільки знижується обсяг інвестицій,

зменшуються і доходи, настає спад. Виходить, що падіння доходів вчасно виправляє положення надлишкової потужності. Як тільки економіка виправляється, проблема відроджується знову.

Оподаткування цілком може призвести до зниження інвестиційної активності в приватному секторі. Цей недолік з точки зору Мальтуса якраз був гідністю громадських робіт: «тенденція до зменшення обсягу продуктивного капіталу не може бути запереченням проти громадських робіт, які потребують залучення значних сум за рахунок податків, так як певною мірою це саме те, що потрібно» [8, С. 159].

Серед основоположників класичної економічної теорії в сфері інвестицій займалися також такі вчені, як М. Туган-Барановський, І. Посошков, Н. Кондратьєв та інші [109, С. 41; 37, С. 312]. Так, М. Туган-Барановський розглядав питання трансформації заощаджень в інвестиції, який виник з появою нового класу заощаджувачів – найманих робітників [137, С. 253].

Таким чином, представники класичної економічної школи дотримувалися концепції невтручання держави в економіку, збереження вільної конкуренції, використання ринку як головного регулятора економіки [53, С. 78].

Значний підйом у розвитку російської фінансової науки намітився в 1870-1880-х роках. З'являється плеяда талановитих вчених-фінансистів: С. Іловайський і І. Патлаєвський в Новоросійському університеті в Одесі, Д. Львів в Казанському університеті, Г. Сидоренко в Університеті св. Володимира в Києві, І. Тарасов в Демидівському юридичному ліцеї в Ярославлі, І. Янжул в Московському університеті та ін. [55, С. 7].

До їх числа відноситься і В. Лебедев, заслугою якого є відхід від намітилася в російській фінансовій літературі тенденції обмежувати область дослідження питаннями публічних доходів.

За В. Лебедевим, систему фінансово-правової науки складають такі розділи [55, С. 15]:

огляд державних потреб, поняття про фінансовому господарстві та фінансових установах;

огляд державних доходів і повинностей;
виклад будови земського і общинного фінансового господарства;
розгляд способів покриття надзвичайних потреб.

Вибудована таким чином система фінансово-правової науки підкреслює пріоритет державних витрат у порівнянні з державними доходами. Держава мобілізує доходи не для збагачення, а лише для покриття витрат на поточний фінансовий рік. У цьому полягає основна відмінність публічних фінансів від фінансів приватних.

Добре відома й інша його робота «Місцеві податки. Досвід дослідження теорії і практики місцевого оподаткування» (СПб, 1886). У цій книзі він досконально розбирає питання про систему і формах місцевих податків і закладає новий напрямок фінансово-правових досліджень – місцеві фінанси [55, С. 17]. Як справедливо зазначає автор, аж до другої половини ХІХ ст. проблематика місцевих фінансів практично повністю була відсутня у вітчизняній фінансовій науці:

«Наука відала лише державне фінансове господарство, а якщо і стосувалася господарства громад та інших місцевих союзів і системи їх доходів, то наче знехотя. Це тим дивніше, що місцеве господарство, його потреби і піклування про засобах для їх задоволення також старі, як сама громада» [55, С. 17]. Щоб написати про місцеві податки, вченому довелося детально вивчити механізм самоврядування, його функції, проблему розмежування повноважень центральної та місцевої влади у фінансовій сфері.

У 30-і роки ХХ ст. почали проявлятися найважливіші ідеї видатного англійського економіста Дж. М. Кейнса в дослідженнях макроекономічного аналізу та теорії державного регулювання ринкової економіки. Він вважав головною ключовою проблемою місткість ринку – принцип ефективного попиту, загальна теорія зайнятості, гранична ефективність капіталу. За допомогою регулювання ємності ринку можна впливати на інфляцію, зайнятість, усувати нерівномірність попиту та пропозиції товарів, придушувати економічні кризи. Дж. М. Кейнс сформулював макроекономічний аналіз (на

відміну від мікроекономічного підходу) сукупних показників – національного доходу, інвестицій, споживання, заощаджень та ін. [150, С. 71].

Теорія Дж. М. Кейнса отримала назву «кейнсіанська революція». Вона стала науковим запереченням неокласичної доктрини автоматичного ринкового саморегулювання, яка акцентувала увагу на проблемах і обмеженнях ринкової пропозиції, довівши необхідність регулюючих заходів держави, а також першорядне значення рівня сукупного попиту [37]. Згідно з кейнсіанською економічною теорією, ринок не в змозі врегулювати економіку, не здатний забезпечити повну зайнятість, стабільність виробництва і цін. Активну роль у реалізації цих завдань має відігравати держава.

Подальша еволюція кейнсіанства була пов'язана з розвитком в 50-60 роки ХХ ст. некейнсіанської теорії в працях Е. Хансена, Дж. Хікса, П. Самуельсона і початком в 80-90-і рр. посткейнсіанства і нового кейнсіанства (Дж. Робінсон, П. Сраффа та ін.) [163, 38].

Згідно з кейнсіанською економічною теорією ринкова економіка не є досконалою та саморегульованою, таким чином, максимально можливу зайнятість і економічне зростання можна забезпечити тільки активним втручанням держави в економіку шляхом виконання економічних і соціальних функцій, збільшуючи або зменшуючи попит і застосовуючи важелі податкової політики [53, С. 79].

Традиційна методологія наукових досліджень у сфері оподаткування була запропонована неокласичної економічної школою. Дана методологія включає податкові концепції економіки добробуту і оптимального оподаткування. При цьому передбачається, що використовуючи обмежену кількість податкових інструментів, уряд прагнучим забезпечити фіксовану величину державних доходів з мінімальними втратами добробуту, зумовленими податковими спотвореннями поведінки економічних суб'єктів [75, С. 13].

Неокласичний напрямок економічної теорії в основному сформульовано в роботах англійського економіста А. Маршалла. Він поєднав у своєму вченні теорію граничної корисності і теорію витрат виробництва, він прийшов до

висновку, що ні попит, ні пропозиція не мають пріоритету у визначенні цін, що це – рівноправні елементи механізму ринкового ціноутворення [150, С. 68]. Він використовував поняття ринкової рівноваги для характеристики балансу попиту та пропозиції, розробив концепцію еластичного попиту, які досі актуальні для пояснення ринкових явищ.

Згідно Маршаллу, як наголошується в дослідженні [8, С. 342], вчинена конкуренція неодмінно максимізує задоволення всіх потребностей суспільства, що не тільки не вимагає абсолютно рівного розподілу доходу, але і припускає, що всі галузі працюють в умовах постійних витрат. Якщо останнє не виконується, сукупне задоволення може бути завжди збільшено шляхом стимулювання виробництва в галузях із витратами, що знижуються, за рахунок галузей зі зростаючими витратами. У цьому сенсі аналіз податків і субсидій, принаймні, сприяє спростуванню «доктрини максимального задоволення потреб».

А. Пігу завершив створення неокласичної теорії добробуту. Добробут людини відображає його відчуття задоволеністю життям, насичення його потреб не тільки матеріальних, а й соціальних [150, С. 69]. Людина готова сплатити певну суму грошей за благо при свободі вибору, що відображає ступінь його бажання. Він стверджує, що державне втручання у формі податків і субсидій потрібно щоразу, коли приватний і громадський продукт розходяться, підлягало оскарженню Р. Коузом та іншими економістами, на думку яких ринковий механізм може призвести до оптимуму по Парето, незважаючи на побічні ефекти (екстерналії) у виробництві та споживанні, оскільки зазвичай існує можливість ринкового обміну, який усунув би їх вплив; більше того, адміністративні витрати, пов'язані зі стягненням податків і роздачею заохочувальних премій можуть легко поглинути більше коштів, ніж їх втрачається при відхиленні від оптимуму Парето [8, С. 552-553].

Таким чином, в основу неокласичної економічної теорії покладено концепцію саморегулювання економіки та обмеженого державного втручання. Система ринкових відносин розглядається як найбільш ефективна форма

господарювання, що створює найбільш сприятливі умови для соціально-економічного розвитку, а природний порядок забезпечує найбільшою мірою оптимальне сполучення приватних інтересів з інтересами суспільства [53, С. 79]. Також в межах теорії обґрунтовано доцільність здійснення державою заходів в сфері податкової політики щодо підтримки економіки шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату.

Щодо розробки заходів підтримки розвитку економіки в усіх фазах циклу, а також в умовах тривалого економічного зростання та економічної динаміки, то вони отримали розвиток в напрацюваннях неокейнсіанської економічної школи, представниками якої є Е. Хансен, Р. Харрод, Е. Домар, П. Самуельсон, Дж. Хикс. Вони доводили необхідність у концентрації уваги не на антикризових заходах, а на заходах, здатних створити умови для забезпечення безперервного процесу зростання економіки, які водночас запобігатимуть і кризам [12, С. 34]. Тому основними завданнями державного регулювання мають бути стимулювання збільшення приватних капіталовкладень шляхом створення найсприятливіших умов для інвестиційної діяльності підприємств МСБ, а також боротьба з циклічними коливаннями приватних інвестицій в сфері МСБ заходами податкової політики держав.

Наступним підходом дослідження податкового регулювання інвестиційної діяльності МСБ став інституціоналізм. Його розвитку сприяло виникнення теорії нового постіндустріального суспільства, яка базується на взаємодії інститутів, під якими розуміють державу, громадські організації, законодавство, норми та правила поведінки як окремих індивідів, так і їх груп. Як зазначає В. Анурін [4, С. 171-172], необхідність виникнення інститутів та їх функціонування є природно історичною необхідністю та призначені для свідомого регулювання та організації діяльності в суспільстві. Представники цієї школи вбачають у державі реальну силу, здатну стримати негативні процеси у соціальній сфері, а необхідність посилення регулюючої ролі держави пов'язується зі здійсненням реформ [53, С. 80].

Податковий інституціоналізм (Т. Веблен, В. Мітчелл, Дж. Коммонс, Дж. Кларк, Г. Мюрдаль) вводить в теорію конкретно-історичні аспекти економіки через уявлення про неповну раціональності та інформованості економічних суб'єктів, їх опортуністичну поведінку [75, С. 14]. На відміну від неокласичної школи інституціоналізм розглядає трансакційні витрати як один з основних факторів, що визначають розвиток економіки.

Еволюційний підхід до податкового регулювання розвитку економіки розвивається від статичного аналізу економіки, який простежується як в неокласичної, так і в інституційній теорії, до дослідження динамічних змін в суспільстві.

Його концепція включає наступні положення [75, С. 19]:

податкова система розглядається як динамічна;

зміни в податковій системі відбуваються на кумулятивній основі, приводять до зростання її складності і мають незворотний характер;

взаємодії між платниками податків (юридичними та фізичними особами) здійснюються на основі формальних і неформальних правил-інститутів.

Подальшим розвитком інституціоналізму у синтезі неокласичними напрацюваннями є еволюційна економіка. Її еволюційний інструментарій податкового регулювання успішно розвивається [169], що сприяє обґрунтуванню довгострокових стратегій розвитку середнього та малого бізнесу, а також надійних методів розвитку податкових систем різних держав.

Сучасні вчені розглядають інвестиції як кошти, що залишилися після сплати всіх податків і не витрачені на споживчі потреби, які в майбутньому можуть бути використані на різні цілі [7, С. 6; 109, С. 42].

Концепції стимулювання платників податків, що розглядається в сучасних дослідженнях [40; 52; 59; 61] виходять із необхідності такого вибору видів податків, податкових ставок і баз, який би дозволив зберігати або, навіть, розвивати економічний потенціал платників податків. Один з напрямів досліджень в таких концепціях, як відзначається в роботі [53, С. 334], засновано на пошуку можливостей збільшення податкових надходжень шляхом зниження

податкового навантаження за рахунок використання ефекту Лаффера при умові справедливості припущення, що всі платники податків діють у відповідності з нормами оподаткування, встановлених державою [69, С. 83].

На переконання сучасних українських дослідників [35, С. 53] стабільне зростання економіки забезпечуватимуть видатки на «розвиток інфраструктури, що сприяє приватним інвестиціям, заходи щодо забезпечення нормального функціонування державної інфраструктури, ... а також адміністративна й правова система, що покликані підтримувати нормальну роботу ускладненого економічного механізму». Адже, як відмічається в дослідженні [12, С. 48], закономірності розвитку суспільства неодноразово доводили, що окремі види виробництв, незважаючи на їх низьку прибутковість, а саме такими є суб'єкти господарювання МСБ, мають значно більшу користь для суспільства, аніж високоприбуткові види великих виробництв.

Таким чином, проведений аналіз основ податкового регулювання інвестиційного розвитку МСБ показав, що підходи в сфері впливу податків на інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання отримали достатній розвиток в світовій економічній теорії, а інвестиції відіграють значну роль у розвитку діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу. Для виявлення впливу держави на діяльність МСБ необхідно визначити основні важелі податкової політики щодо забезпечення його інвестиційного розвитку, щоб обґрунтувати взаємозв'язок податкової політики та інвестицій суб'єктів малого та середнього бізнесу.

1.2. Роль податкових важелів у регулюванні інвестиційної діяльності

Пріоритетна роль у регулюванні економічного розвитку відводиться податковим важелям. Притаманні податкам їх основні функції, такі як регулююча та стимулююча, надає їм можливості для забезпечення необхідними

передумовами для забезпечення сталого розвитку економіки держави, її регіонів, а також суб'єктів МСБ зокрема. Ефективне оподаткування сприяє передумовам створення належної фінансової бази у тому числі для виконання завдань бюджетної політики. Тісний взаємозв'язок рівня податкового навантаження та поживлення економічних процесів передбачає визначення оптимальної моделі оподаткування для забезпечення інвестиційного розвитку підприємств МСБ при дотриманні балансу інтересів суб'єктів оподаткування, що пов'язано з вирішенням низки завдань розвитку економіки, таких як [152]:

- регулювання попиту та пропозиції;
- вплив на темпи інфляційних процесів;
- сприяння розвитку депресивних регіонів;
- формування галузевої структури;
- стимулювання інвестиційних процесів та інноваційного розвитку.

Через обмежений доступ до фінансових ресурсів успішна діяльність суб'єктів малого та середнього бізнесу в умовах нестабільних економічних процесів є проблематичним. Вихідними передумовами для розвитку МСБ мають бути такі:

- наявність стартового капіталу,
- підтримка з боку держави (стратегії розвитку малого та середнього бізнесу, спрощена система оподаткування, податкові пільги),
- спеціальні програми банків,
- розвинута інфраструктура,
- наявність невикористаних місцевих ресурсів,
- тісний взаємозв'язок великого та малого бізнесу,
- інвестиції в регіони.

Сукупність вищезазначених умов може дати потужний поштовх до розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу і внаслідок – до створення нових робочих місць, додаткових відрахувань до місцевих бюджетів, інфраструктурного розвитку регіону. Враховуючи, що майже всі малі та середні підприємства реєструються за місцем функціонування, насичення

ринку необхідними на місцях товарами чи послугами сприяє розвитку конкуренції та позитивному іміджу регіону.

Уповільнений розвиток МСБ можна пояснити проблемами, що стоять перед ним:

адміністративні барери;

недоступність кредитних ресурсів;

високий рівень оподаткування;

слабке інвестування;

відсутність відповідного матеріально-технічного забезпечення;

висока вартість орендної плати за приміщення;

недоліки в законодавстві;

дефіцит висококваліфікованих кадрів.

Основним напрямком державної підтримки МСБ є розвиток податкових важелів у регулюванні інвестиційної діяльності. Важливо відзначити, що механізм підтримки малого та середнього бізнесу повинен сприяти його розвитку і успішному функціонуванню, а не послаблювати конкуренцію на ринку, надаючи невиправдані пільгові умови. Такий бізнес є опорою держави, забезпечує населення робочими місцями, сприяє вирівнюванню цін, підтримує різні галузі – отже, ступінь підтримки малого та середнього бізнесу державою визначається відповідними податковими важелями регулювання інвестиційної діяльності підприємств МСБ.

Т. Турчанинова [138, С. 490] до переліку бюджетно-податкових важелів відносить структуру видаткової частини бюджету та податки, вплив яких, у свою чергу, реалізується через ставки оподаткування і механізм селективного визначення об'єктів пільгового оподаткування.

На думку М. Горста [24], до бюджетно-податкових важелів відносяться бюджетний кредит, субсидії і субвенції, бюджетні інвестиції, пільги по податках і зборах, спеціальні податкові режими, зміни строків сплати податку.

Н. Рубан та І. Чуницька [112, С. 43] вважають, що податкові важелі є основними важелями держави у розв'язанні спектру соціально-економічних

питань. При цьому, однією з причин неефективного використання означених важелів вони виділяють відсутність їх системного дослідження.

Згідно з дослідженнями [152] серед важелів податкової політики особливе місце займають альтернативні системи оподаткування або за Податковим кодексом – спеціальні податкові режими. До них відносяться: фіксований сільськогосподарський податок, збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію, збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності, спрощена система оподаткування – єдиний податок.

Спеціальні податкові режими є податковими важелями, які вирішують низку завдань, таких як: стимулювання окремих галузей та груп суб'єктів господарювання, забезпечення зайнятості населення та ефективності використання ресурсів, отже забезпечення зростання валового внутрішнього продукту (далі – ВВП). Крім того, застосування податкових важелів дозволяє скоротити прямі бюджетні витрати, отож є альтернативою до засобів бюджетної політики.

До спеціальних податкових режимів також відносять Вільні економічні зони, території пріоритетного розвитку, технологічні парки, технополіси, спільні проекти та підприємства, концесії.

Означені утворення передбачають включення країни до міжнародного економічного простору та співробітництва. Вони покликані активізувати приплив капіталу у країну, що призводить до активізації ділових процесів, створення нових робочих місць, освоєння нових технологій. Створення розвиненої інфраструктури підтримки та регулювання діяльності суб'єктів МСБ має найважливіше значення для успішного функціонування економіки [78, С. 224].

Успіх інноваційної діяльності залежить від загальної економічної ситуації в країні і державної науково-технічної стратегії, від повноцінного ресурсного забезпечення, кон'юнктури ринку, професіоналізму фахівців і ефективного менеджменту [133].

Найбільш поширеними податковими важелями активізації інноваційних та інвестиційних процесів є:

зниження державних мит для індивідуальних винахідників і подання їм податкових пільг у вигляді відстрочки сплати мит або звільнення від них;

полегшення оподаткування для підприємств, що діють в інноваційній сфері, в тому числі виключення з оподаткування витрат на науково-дослідну та дослідно-конструкторську роботу (далі – НДДКР), пільгове оподаткування наукових закладів.

У зарубіжних країнах з високим рівнем соціально-економічного розвитку і розвиненою ринковою кон'юнктурою підтримка МСБ здійснюється шляхом реалізації комплексу заходів, що сприяють сприяння певним пріоритетним напрямкам малого та середнього бізнесу [78, С. 223].

Світовою практикою накопичений багатий досвід регулювання джерел інвестицій шляхом застосування різних податкових преференцій в процесі оподаткування. У США у зв'язку з розвитком інноваційної діяльності в малому бізнесі був розроблений ряд національних програм, що фінансуються з державного бюджету, які надали інноваційним малим і середнім підприємствам і винахідникам широкі можливості в реалізації їхніх розробок. Для стимулювання інвестиційної діяльності на різних підприємствах законодавством Сполучених штатів Америки (далі – США) передбачено виключення з оподаткування витрат на придбання документації, обладнання, виготовлення дослідних зразків, проведення випробувань, оплату патентних послуг та ін. [133].

У Великобританії податкові важелі інвестиційної діяльності поділяються на три категорії [12, С. 155]:

Податкові витрати. Вони являють собою доходи, втрачені державою в результаті дії окремих положень податкового законодавства, та містять [12, С. 148]:

вилучення з бази оподаткування;

встановлені вирахування з валового доходу;

податкові кредити, що віднімаються з податкових зобов'язань;
застосування знижених податкових ставок;
відстрочки податкових платежів (наприклад, у випадку використання системи прискореної амортизації);

структурні звільнення; вони або спрощують процес адміністрування податків, або є невід'ємною частиною структури податку чи податкової системи та охоплюють заходи, що дозволяють уникнути подвійного оподаткування, стандартні вирахування з податку на доходи фізичних осіб.

пільги для підприємств малого бізнесу, які поєднують елементи податкових витрат і структурних звільнень.

У Німеччині податкові важелі спрямовані на реалізацію таких заходів [12, С. 156]:

захист окремих видів економічної діяльності господарства країни;
допомога для адаптації до нових умов ведення бізнесу;
забезпечення зростання виробництва;
зменшення ціни на певні товари та послуги, що надаються населенню;
стимулювання заощаджень.

У країнах Сходу, зокрема в Японії, практикується виділень субсидій та позик [78, С. 223]:

прямих кредитів: Японський банк розвитку виділяє їх підприємствам МСБ, які здійснюють діяльність у найбільш перспективних галузях;

довгострокових позик на 5-20 років з коштів державного та місцевого бюджету;

гарантованих позик.

У Японії для економічного стимулювання інноваційної діяльності поряд з різними формами фінансової та науково-технічної підтримки (збільшення грантів, підвищення розмірів наданих кредитів при одночасному збільшенні фінансової допомоги для навчання персоналу і технічного консультування, компенсація витрат на патентування та ін.) Вжито додаткових заходів по виключенню з оподаткування сум, що витрачаються на НДДКР, включаючи

витрати на обладнання та виготовлення дослідних зразків і демонстраційних моделей.

Урядом Японії було передбачено надання спеціальних податкових пільг і преференцій при створенні спільних інноваційних малих та середніх підприємств на базі університетів, науково-дослідних інститутів і центрів технологічного розвитку [133].

На відміну від згаданих країн, в Китаї в цілях подолання науково-технічного відставання від розвинених країн ще в 1982 році була прийнята програма інновацій в соціально-економічній сфері на основі ідеї створення наукових парків [133]. Завдяки державній підтримці були створені «зони високих технологій» (технопарки). Серед них 120 зон освоєння високих і новітніх технологій різного рівня, з яких 53 мають державне значення.

Крім пільгових умов, що подаються центральним урядом, місцеві адміністрації та комітети з управління справами зони виробляють додаткові пільгові положення з метою заохочення і залучення вітчизняних і зарубіжних інвесторів. Наприклад, підприємства в зоні освоєння нових і високих технологій користуються такими додатковими пільгами [133]:

повністю звільняються (з дати акредитації) від прибуткового податку за перші 3 роки, 50 % податку (за ставкою 7,5 %) оплачують за другим 3 роки і починаючи з 7-го року вони платять прибутковий податок повністю (за ставкою 15 %);

оплачують прибутковий податок за тарифом 10 %, якщо вартість виробленої продукції на експорт перевищує половину річного випуску;

імпортовані прилади та обладнання, призначені для проведення досліджень і освоєння високих технологій, які не випускає місцева промисловість, звільняються від митної імпортової мита.

Також цим підприємствам надається ряд пільг з капітального будівництва на території зони.

У Росії серед основних податкових витрат бюджетів, спрямованих на активізацію інноваційних та інвестиційних процесів виділяють такі пільги [133]:

амортизаційна премія з податку на прибуток організацій у розмірі 10 і 30 % (зменшення бази податку на прибуток організацій до початку амортизації основних засобів);

податкові канікули з податку на видобуток корисних копалин для видобувних компаній щодо нових родовищ і нафти;

надання окремим категоріям платників податків зниженої ставки податку на прибуток (13,5 %) організацій, підлягає зарахуванню до бюджетів суб'єктів Російської Федерації (далі – РФ);

прискорена амортизація з податку на прибуток організацій деяких видів майна, що амортизується;

інноваційна діяльність.

Для податкового стимулювання інвестиційної діяльності МСБ і розвитку людського капіталу в Росії внесено такі зміни в податкове законодавство, пов'язані зі сплатою податку на прибуток:

1. Для організацій врегульовано порядок визнання витрат на розробку національних і регіональних стандартів як обґрунтованих витрат, що враховуються з метою оподаткування прибутку, що дозволяє створити економічні стимули для розробки і застосування стандартів у галузях економіки;

2. Для організацій-резидентів техніко-впроваджувальної особливої економічної зони була введена податкова ставка податку на прибуток організацій, що підлягає зарахуванню до федерального бюджету, в розмірі 0%, дія якої поширюється на період з 1 січня 2012 р. по 1 січня 2018 р.;

3. Для організацій-резидентів особливої економічної зони законами суб'єктів РФ може встановлюватися знижена податкова ставка податку на прибуток організацій, підлягає зарахуванню до бюджетів суб'єктів РФ. При цьому розмір зазначеної податкової ставки не може бути вище 13,5 %.

Цією нормою зможуть скористатися організації, які є резидентами техніко-впроваджувальних особливих економічних зон на момент набрання чинності федерального закону про створення техніко-впроваджувальних особливих економічних зон, а також організації, зареєстровані в період його дії.

Ще одним заходом, спрямованої на усунення перешкод для здійснення інноваційної та інвестиційної діяльності та збільшення відрахувань на ці цілі, є політика в галузі амортизаційних відрахувань. У зв'язку з цим урядом РФ в Державну Думу був внесений проект федерального закону, уточнюючий порядок відновлення в доходах суми витрат на капітальні вкладення в розмірі не більше 10 % (не більше 30 % щодо основних засобів, що відносяться до третьої-сьомої амортизаційних групах) первісної вартості основних засобів, а також витрат, які понесені у випадках добудови, дообладнання, реконструкції, модернізації, технічного переозброєння, часткової ліквідації основних засобів (так званої «амортизаційної премії»), у разі реалізації основних засобів, щодо яких такі капітальні вкладення були здійснені раніше, ніж після закінчення п'яти років з моменту введення їх в експлуатацію.

Слід зазначити, що відновленню підлягатимуть суми зазначених капітальних видатків тільки в тому випадку, якщо основні засоби реалізовані особі, яка є взаємозалежним по відношенню до платника податків. При цьому зберігається механізм, що запобігає зловживання даної податкової преференцією з боку недобросовісних платників податків, багаторазово застосовують зазначену премію до одних і тих же основних засобів при їх перепродажу між взаємозалежними особами [133].

За О. Яремчуком [156] в сучасних умовах з метою стимулювання інвестиційної діяльності підприємств МСБ використовуються такі податкові важелі:

- зниження базової ставки податків;
- прискорена амортизація;
- податкові канікули;
- податковий кредит;

податкова знижка.

При існуючому різноманітті наукових досліджень та підходів щодо обґрунтування потенціалу податкових важелів, на даному етапі розвитку наукової думки в Україні немає єдиного та системного підходу до визначення їх складу, ролі та значення щодо формування фінансового потенціалу держави та їх регуляторного впливу [152, С. 345]. Щоб важелі податкового стимулювання МСБ забезпечували покладіть Патерналізм зрушення і для держави, і для платників податків, необхідно спиратися на певні принципи, а саме [73, С. 127-128]:

рівноправності – застосування податкових важелів не повинно залежати від форми власності платника, оскільки форми власності є рівноправними;

економічної доцільності – в результаті застосування податкових важелів цінність додатково отриманих суспільних благ через застосування цих важелів повинна перевищувати втрати від зменшення податкових надходжень;

наукової обґрунтованості – застосування податкових важелів має спиратися на чітке наукове обґрунтування, враховувати інтереси держави і МСБ, не суперечити цілям розвитку суспільства;

прозорості – порядок використання важелів повинен бачь прозорим, чітким і зрозумілим;

законності – застосування податкових важелів має спиратися на чинні закони внутр. держави і не суперечити нормам міжнародного права.

Актуальною залишається завдання формування такої системи оподаткування, яка сприяла б сталому розвитку економіки, формуванню повноцінних суб'єктів ринку, досягненню фінансової стабілізації з подальшим переходом до економічного зростання [73, С. 128]. Податкові важелі стимулювання активності МСБ дозволяють розширити виробництво.

Традиційний механізм впливу податків на фінансовий результат підприємств оцінюється як негативний і повільний розвиток. Податкові важелі стимулювання інвестиційної діяльності допомагають пом'якшити вплив стягнутих податків на розмір відчуження певного обсягу доходів підприємств

МСБ, Частинами допомагає задовольнити потреби відновлюю чого виробничого апарату та освоєнні нових, прогресивних технологій [156, С. 178].

Податкова ставка є основним елементом будь-якого податку. Відповідно до ст. 25 Податкового Кодексу України [100] ставкою податку визнається розмір податкових нарахувань на одиницю виміру бази оподаткування. Вона є основним важелем стимулювання інвестиційної активності.

Зниження ставки податку на прибуток є найпоширенішим важелем податкового стимулювання інвестиційної діяльності. Його реалізують шляхом перегляду стандартної ставки податку або введення диференціації ставок залежно від виду діяльності. сучасні економісти вважають, що використання даного податкового важеля сприяє збільшенню прибутку інвесторів [156, С. 179].

Хоча сучасна фінансова наука віддає перевагу в податковому регулюванні ставкам порівняно з податковими пільгами, аргументуючи це тим, що ставки не приводять до викривлення ринкового розподілу ресурсів, проте світовою практикою підтверджено необхідність у впровадженні і податкових пільг, але за умови зваженого підходу до встановлення та їх економічної обґрунтованості [12, С. 73]. Сутність податкової пільги розкривається в самому механізмі її надання та зводиться до повного або часткового звільнення платників від сплати податку [1; 22; 54; 41].

Як відзначається у дослідженні [12, С. 74], іноді податкові пільги розглядаються з позицій їх впливу на зниження ефективного податкового навантаження на інвестиційну діяльність підприємств МСБ, і їх сутність надання зводиться до повного або часткового звільнення платників від сплати податку.

Для більш глибокого розуміння економічної сутності податкових пільг у дослідженні [12, С. 75] запропоновано їх формалізацію таким чином:

якщо T_1 – фактично сплачений податок (реальний податок) за пільговою ставкою τ_1 , яка менша за τ_0 – стандартну (базову) ставку, податкова база або прибуток до оподаткування (B_1) дорівнює:

$$B_1 = \frac{T_1}{\tau_1} \quad (1.1)$$

Виходячи з формули (1.1), потенційна сплата податку на прибуток підприємств (номінальний податок T_0) буде дорівнювати

$$T_0 = B_1 \tau_0. \quad (1.2)$$

Різниця між номінальним і реальним податком дорівнює сумі отриманих пільг:

$$T_0 - T_1 = \frac{T_1}{\tau_1} \tau_0 - T_1 = \frac{T_1(\tau_0 - \tau_1)}{\tau_0} = \Delta T. \quad (1.3)$$

Виходячи з формули (1.3), розмір податкової пільги (як втрати бюджету) визначається як

$$\Delta T = \frac{T_1(\tau_0 - \tau_1)}{\tau_0} = B_1(\tau_0 - \tau_1) = B_1 \Delta \tau. \quad (1.4)$$

Отримане припущення (1.4) виконується за умови, що база оподаткування залишається сталою.

Упровадження у практику оподаткування пільг є достатньо складним і ризикованим для бюджету держави кроком, оскільки введення пільг обумовлює поточне зниження доходів бюджету, що підвищує ризик макроекономічної дестабілізації системи державних фінансів [12, С. 86].

У державному регулюванні інвестиційної діяльності МСБ визначають пільги, що сприяють економічному зростанню, а саме інвестиційно-інноваційні. Основною короткостроковою метою цієї групи пільг є поточне та капітальне фінансування інвестицій. Воно може здійснюватися шляхом надання пільг новим інвесторам, а також за рахунок надання інвестиційних податкових пільг

уже існуючим інвесторам. Також така група пільг стимулює фінансування інвестицій за рахунок як власних коштів підприємства, так і за рахунок залучених. У довгостроковому періоді надання таких пільг може сприяти розширенню бази оподаткування та збільшення темпів економічного зростання.

Податкові пільги можна класифікувати за критеріями [12, С. 76]:

за функціональною спрямованістю пільг [116; 115]:

соціальні пільги;

пільги, що сприяють стабілізації підприємств та галузей економіки;

інноваційно-інвестиційні пільги;

пільги, що сприяють реалізації екологічних цілей, а також спрямовані на розвиток альтернативної енергетики, стимулювання ресурсозберігаючих, безвідходних технологій;

пільги, що сприяють залученню коштів іноземних організацій;

за обсягом охоплення платників податків:

загальні;

пільги, що сприяють підтримці окремих підприємств та галузей економіки;

пільги щодо підтримки окремих територій та економічних зон;

за формою надання:

податкові звільнення;

зниження ставок податку;

податкові знижки;

податкові кредити;

альтернативні режими оподаткування;

податкові канікули.

за економічною природою та впливом на податкові надходження до бюджету:

з відшкодуванням;

без відшкодування.

за відношенням до втрат бюджету:

пільги, що призводять до втрат бюджету;

пільги, що не призводять до втрат бюджету;

переваги в оподаткуванні, що за економічною сутністю не є фінансовою підтримкою платника;

пільги, що зменшують надходження до бюджету.

Прискорена амортизація основного капіталу дозволяє зменшити розмір оподатковуваного доходу за рахунок швидкого списання вартості капітальних активів на витрати виробництва.

Податкові канікули передбачають звільнення МСБ від сплати податку на прибуток під час чітко встановленого період (як правило, на 5 років або на період покриття витрат на капітальні вкладення підприємств МСБ) з метою залучення інвестицій.

Податкова знижка на інвестиції дає підприємствам можливість списувати певний відсоток інвестиційних витрат з оподатковуваного податком доходу.

На відміну від знижки інвестиційний податковий кредит не зменшує оподатковуваний дохід, а віднімається безпосередньо із суми нарахованого податку. Він припускає відстрочку сплати частини податку на прибуток на деякий час і дозвіл використовувати цю частину на розширення власних фінансових ресурсів і подальшого розвитку діяльності підприємств МСБ [156, С. 181]. Різниця між інвестиційною податковою знижкою та податковим кредитом полягає в тому, що знижка зменшує базу оподаткування, а кредит – безпосередньо впливає на зменшення самої суми податку.

В сучасних умовах основними податковими режимами для малого бізнесу є спрощена система оподаткування (далі – ССО) та єдиний податок на отриманий дохід (далі – ЄПОД).

ССО стимулює середній та малий бізнес, спрощуючи систему оподаткування і знижуючи податкове навантаження. ССО звільняє від сплати таких податків, як: податок на майно, податок на прибуток (для організацій); податок на дохід фізичних осіб, податок на додану вартість (далі – ПДВ) (для індивідуальних підприємців).

Згідно ССО сплачується єдиний податок, відсоток ставки якого залежить від того, що є об'єктом оподаткування (сукупний дохід або дохід, зменшений на величину витрати).

Одним з позитивних відмінностей ССО від ЄПОД є те, що за ССО потрапляє вся підприємницька діяльність підприємств МСБ, на відміну від ЄПОД, який поширюється тільки на певні види діяльності (роздрібна торгівля, автотранспортне послуги, послуги громадського харчування та ін.) і означає, що податок стягується не з фактичного, а з передбачуваного доходу, таким чином, отримана виручка не впливає на суму податку, цей режим зручний для підприємців.

Аналіз досвіду використання податкових важелів у різних країнах світу показав, що в багатьох країнах вони активно використовуються для розвитку інвестиційної діяльності підприємств МСБ. Так, податковому стимулюванню Німеччини перевага надається соціальним цілям та інноваційно-інвестиційній діяльності; у Кореї – стимулюванню бізнесу, освіти, соціальним цілям, стимулюванню розвитку окремих галузей економіки, науковим дослідженням та розробкам; у Нідерландах – бізнесу, науковим дослідженням та розробкам, підтримці окремих галузей промисловості [12, С. 163].

Відсутність вільних власних коштів та місцевих резервів сприяння розвитку підприємництва, великі відсотки за кредитами унеможливають або ускладнюють створення нових підприємств малого та середнього бізнесу. Тому очевидною є необхідність активізації ролі держави та органів місцевого самоврядування у залученні інвестицій в регіони, створення сприятливого податкового середовища для інвесторів, розробленні інвестиційних програм підтримки малого та середнього бізнесу в регіонах за схемою: держава – інвестор – органи місцевого самоврядування – малий та середній бізнес.

За цим принципом в роботі розроблено систему взаємозв'язку податкової політики держави та процесів інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу (рис. 1.2).

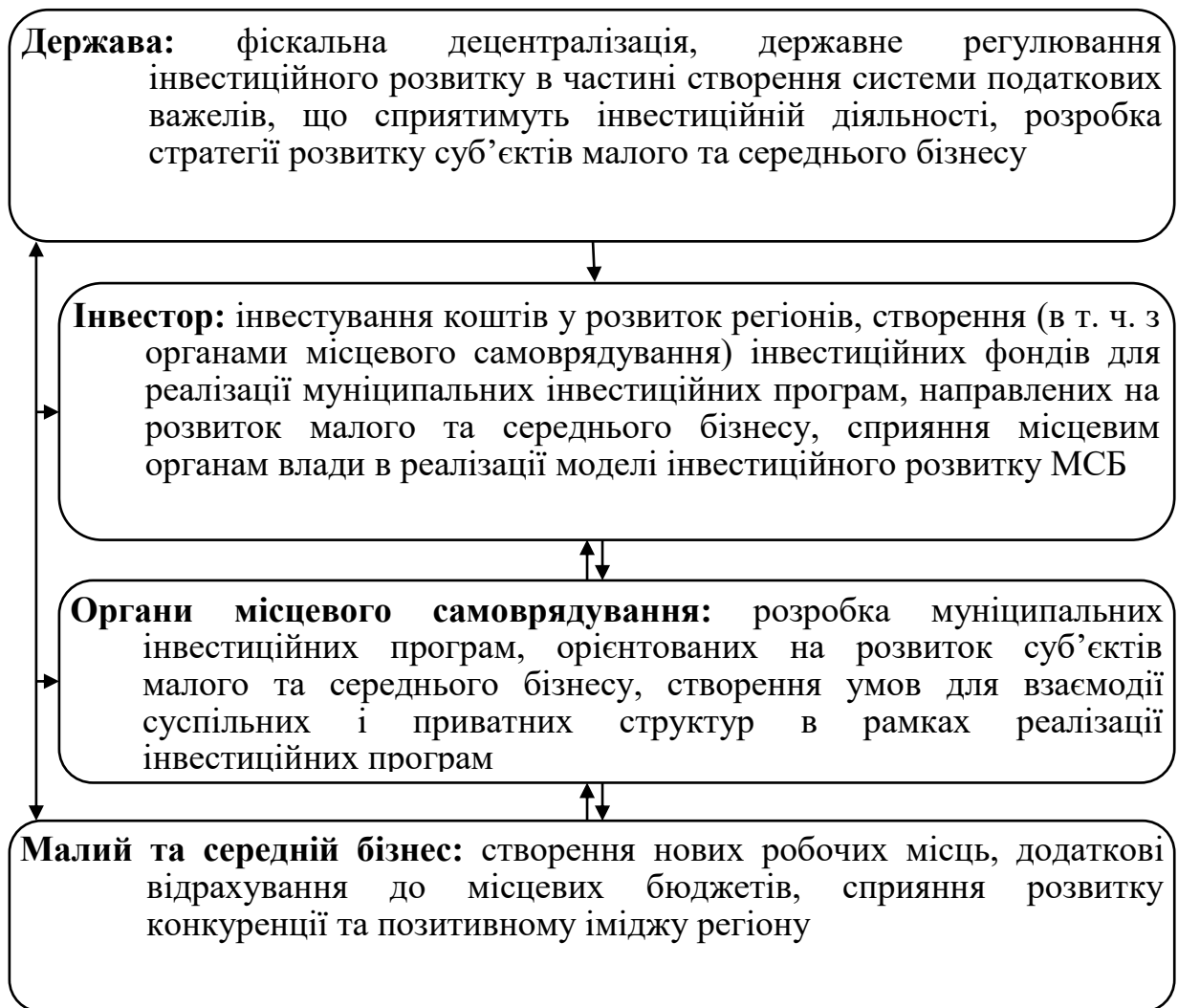

Рис. 1.2. Система взаємозв'язку податкової політики та процесів інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу

Таким чином, аналіз сучасних підходів до визначення податкових важелів дозволив розвинути теоретичні аспекти їхнього впливу на процес залучення інвестицій у розвиток суб'єктів малого та середнього бізнесу. Податковими важелями інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу є не тільки традиційно визнані важелі податкового регулювання – ставки і пільги, а також варіативний набір податків, їх елементів (база та об'єкт оподаткування, податкова ставка), системи податкових пільг на рівні оподаткування регіону (спеціальний податковий режим) та на рівні оподаткування суб'єктів підприємництва (податковий кредит, податкові канікули, інвестиційна податкова знижка, податкова амортизація), обумовлені державною податковою та інвестиційною політикою і регіональними програмами інвестиційного

розвитку малого та середнього бізнесу. Таке визначення має на увазі створення гнучкої системи оподаткування, здатної адаптуватися до потреб місцевих громад. Це пов'язано з тим, що в сучасних умовах Україна знаходиться на шляху значних податкових трансформацій, в центрі яких реформування Податкового кодексу [100]. Оскільки зміни, що торкнулися порядку нарахування та сплати основних податків, набирають чинності поступово і поки ще не мають законодавчо прописаної процедури поетапного внесення даних змін, питання про можливість вирівнювання диспропорцій розвитку за рахунок податкових важелів, зокрема маніпулювання процесами впровадження реформ, стає особливо актуальним.

1.3. Податкове регулювання інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу

Власність є основою всієї системи суспільних відносин. Від форм власності, що утвердилися у суспільстві, залежать форми розподілу, обміну та споживання. Право на власність визначає можливість доступу певних класів, верств і груп у суспільстві до використання всіх факторів виробництва, їх соціальний статус і рівень доходів [53, С. 160]. У національній економіці переважає приватна власність, що є однією з головних ознак її ринкового характеру. Підприємства приватної форми власності в Україні виготовляють переважну частину продукції та послуг.

Структура бізнесу розподіляє економіку за критерієм концентрації виробництва [53, С. 161]. Підприємство за ознакою чисельності працівників та обсягом господарського обороту може бути віднесено до категорії малих, середніх або великих підприємств.

Для віднесення підприємства до тієї чи іншої категорії воно має відповідати встановленим критеріям. А саме, малими підприємствами

відповідно законодавства України [34] визначаються новостворені та діючі підприємства незалежно від форм власності, в яких середня облікова чисельність працівників за звітний рік не перевищує 50 осіб, а обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) за даний період не перевищує 70 млн грн.

Великими підприємствами визначаються за законодавством України такі, в яких середньооблікова чисельність працівників за звітний (фінансовий) рік перевищує 250 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищують 100 млн грн. Решта підприємств належать до середніх.

Крім особистих якостей платників податків, існують досить велика кількість факторів, які можуть впливати на рішення платників податків щодо сплати відповідних податків і зборів у бюджети різних рівнів в державі. Серед таких факторів виділяють [53, С. 335]:

- виявлення факту ухилення від сплати податків і зборів;
- недосконалість податкового законодавства;
- імовірність застосування штрафних санкцій при перевірках податковими органами;
- розмір штрафу;
- розмір ставки податкового платежу;
- ступінь прогресивності податкових ставок;
- корупційна поведінка контролюючих органів;
- ступінь довіри громадян до уряду;
- еквівалентність податкових платежів і суспільних благ, що надаються державою.

Факторами, що визначають нестійкість розвитку МСБ в дослідженні [60, С. 256] названі такі:

- обмеженість фінансових ресурсів;
- висока ступінь впливу ринкової кон'юнктури;
- нестабільність доходів;
- слабка сегментація власної частки ринку;

висока схильність впливу несприятливих економічних чинників таким, як інфляція, циклічні коливання розвитку економіки, податкове навантаження на доходи МСБ та інші.

В дослідженні [60, С. 256] відмічається, що зовнішня середа МСБ характеризується особливою невизначеністю. Підприємства МСБ, як правило, діють на локальному ринку, який, на відміну від ринків великих корпорацій, характеризується високим рівнем невизначеності і стихійності. Ключова особливість зовнішнього середовища МСБ – його об'єктивно підпорядкована роль в системі відносин з державою, великими підприємствами, фінансово-кредитними установами. Можливості протистояти деструктивним чинникам об'єктивно обмежені невеликими обсягами виробництва і незначними обсягами використовуваних ресурсів, фінансової бази, а також великою залежністю від місцевих ринків. Локальні проблеми МСБ обумовлені «протиріччям між об'єктивно високою економічною та соціально-політичною значущістю його стабілізаційної ролі у перехідній економіці та активної інноваційною діяльністю в умовах розвиненої ринкової економіки і слабкою життєздатністю його суб'єктів, їх особливою незахищеністю від несприятливої економічної кон'юнктури і тиску з боку великих корпорацій, а також адміністративних перешкод» [14, С. 38].

В будь-якій країні МСБ забезпечує розвиток реального сектора економіки і зростання доходів населення. У розвинених країнах світу підприємства МСБ виробляють понад 1/2 ВВП, на них зайнято більше $\frac{3}{4}$ працездатного населення. Так, частка малих та середніх підприємств у ВВП Великобританії, США, Німеччини коливається від 50 до 54%, в Японії – 52-55%, в Італії і Франції – близько 60% [60, С. 257]. В даний час в країнах Західної Європи із загальної кількості підприємств 99,9% представляють малі та середні підприємства приватного сектора несільськогосподарських галузей. У деяких країнах кількість малих підприємств сягає кілька мільйонів. В Індії таких підприємств близько 12 млн од., в Японії – близько 9 млн од., у США – 19 млн од., а в Україні – не більше 250 тис од. [60, С. 256].

Визначення ролі малого та середнього бізнесу для економічного та соціального розвитку місцевих громад.

Реальне сприяння розвитку підприємництва в Україні, як національного так і іноземного, передбачає формування зрозумілих та економічно виправданих передумов і правил підприємницької активності. На рівні громади повинна бути сформована досконала інфраструктура підтримки підприємницької активності, що включає п'ять основних блоків [89]:

- організаційно-технічний;
- фінансово-кредитний;
- освітньо-консультативний;
- ресурсний;
- інформаційний.

Призначення організаційно-технічної інфраструктури – сприяння дерегуляції підприємницької діяльності в громаді, усунення адміністративних та бюрократичних перешкод започаткування та підтримки діяльності суб'єктів малого бізнесу. Особливе значення для підприємницьких структур має підтримка з боку інноваційних форм регіонального та місцевого економічного розвитку – бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, тощо.

Фінансово-кредитна інфраструктура забезпечує підприємницькі структури необхідними для їх діяльності фінансовими ресурсами. За результатами численних соціологічних досліджень, зокрема тих, що проводяться під егідою Держкомпідприємництва, брак фінансових ресурсів визначається підприємцями як одна з ключових проблем малого бізнесу в Україні. На регіональному рівні диверсифікація фінансових джерел забезпечення підприємництва в малому та середньому бізнесі можлива за рахунок розвитку як традиційних суб'єктів фінансової інфраструктури – банківських установ, так і небанківських закладів – кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів, товариств взаємного кредитування та страхування тощо. Особлива роль в інфраструктурному забезпеченні

підприємницької діяльності належить венчурному бізнесу, метою якого є сприяння запровадженню інноваційних проектів.

Інструменти сприяння місцевому економічному розвитку та активізації підприємницької діяльності можна розглядати в розрізі фінансових та не фінансових. До фінансових інструментів належать переважно заходи податкового стимулювання, пільгове фінансування підприємницьких проектів, прийнятні умови банківського кредитування тощо. З огляду на безпосереднє спрямування фінансових потоків на розвиток підприємств такий інструментарій стимулювання підприємницької активності є привабливим для останньої.

Повноваження місцевих органів самоврядування дозволяють їм забезпечувати вагому підтримку підприємництва на відповідних територіях. Формування нового бізнесу, передусім з розряду малого чи середнього, має бути в центрі уваги місцевої влади, оскільки його прискорений розвиток є свідченням сприятливого інвестиційного клімату в громаді.

Місьцеве самоврядування має сприяти забезпеченню демократії, ефективного управління і децентралізації влади за принципами фіскального федералізму.

Упорядкування відносин щодо закріплення за різними рівнями органів управління певних функцій та відповідних податкових важелів у багатьох країнах світу здійснюється на засадах теорії фіскального федералізму, насамперед у так країнах, як Німеччині, Канаді, США, Швеції [30, С. 158].

Теорія фіскального федералізму розроблена в працях Р. Масгрейва [63]. Саме Р. Масгрейв сформулював низку правил розподілу податкових повноважень різних рівнів влади. Зокрема, він вважав, що субнаціональні органи влади середнього та особливо нижнього рівня повинні мати повноваження з оподаткування найменш мобільних видів податкової бази, тобто таких, які найменше підлягають міжтериторіальному пересуванню, до яких відносять податки на споживання, на заробітну плату, майно, нерухомість, на землю [13]. Прогресивні податки на доходи фізичних осіб, на його думку, можуть бути встановлені лише за можливості адміністрування «глобальної»

податкової бази на рівні територіального утворення. При цьому повноваження з регулювання прогресивного оподаткування, спрямованого на перерозподіл доходів, мають бути закріплені на центральному (федеральному) рівні влади. Адже функція перерозподілу доходів є функцією федерального рівня.

У свою чергу, Р. Масгрейв, автор теорії, що в літературі дістала назву «масгрейвівський підхід до фіскального федералізму» [13], приділив велику увагу не лише розподілу надання суспільних благ між різними ланками влади в державі, а й фіскальній структурі федерації, зокрема розподілу податкових надходжень. Отже, саме Р. Масгрейв сформулював низку правил розподілу податкових повноважень різних рівнів влади. Зокрема, він вважав, що субнаціональні органи влади середнього та особливо нижнього рівня повинні мати повноваження з оподаткування найменш мобільних видів податкової бази, тобто таких, які найменше підлягають міжтериторіальному пересуванню, до яких відносять податки на споживання, на заробітну плату, майно, нерухомість, на землю. Прогресивні податки на доходи фізичних осіб, на його думку, можуть бути встановлені лише за можливості адміністрування «глобальної» податкової бази на рівні територіального утворення. При цьому повноваження з регулювання прогресивного оподаткування, спрямованого на перерозподіл доходів, мають бути закріплені на центральному (федеральному) рівні влади [13]. Адже функція перерозподілу доходів є функцією федерального рівня.

Раніше вважалося, що теорія фіскального федералізму притаманною лише країнам із федеративною формою державного устрою. Однак в міру розвитку процесів децентралізації владних повноважень, передачі органам місцевого самоврядування нових управлінських функцій принципи фіскального федералізму почали застосовуватися і в унітарних країнах [30, С. 158]. Ця теорія стала ефективним засобом реагування на вимоги часу щодо поглиблення фіскальної децентралізації та збільшення фінансової автономії регіонів.

Принципами фіскального федералізму є такі [30, С. 159]:

відповідність платників податків і користувачів суспільних благ, що фінансуються за рахунок цих податків;

централізований перерозподіл надходжень, який покладається на центральний уряд з використанням відповідних важелів;

фінансове вирівнювання, яке здійснюється центральним урядом при наявності відмінностей у фінансовому забезпеченні окремих адміністративних одиниць;

постачання необхідних суспільних благ може стимулюватися центральним урядом шляхом надання цільових трансфертів.

На думку українських вчених [30, С. 163] можна створити оптимальні форми міжбюджетних відносин, за яких би вирішувалися проблеми фіскальних дисбалансів між адміністративними одиницями. Головною проблемою при цьому є встановлення такого рівня децентралізації видаткових повноважень і повноважень щодо збору доходів, який би відповідав політичним та економічним інтересам держави в цілому.

Для формування гнучкої системи оподаткування за принципами фіскальної децентралізації необхідно [30, С. 164]:

враховувати відмінності між фінансовими потребами територій за умови чітко визначеної сфери їх відповідальності;

компенсувати відмінності між урядами одного рівня щодо потенційної можливості фінансування видатків;

створити стимули для підвищення рівня використання місцевими органами власного доходного потенціалу;

бути стабільною, передбачуваною, відповідати динаміці потреб територій;

не заохочувати немотивоване витрачання суспільних коштів.

Різноманітність видів суб'єктів малого бізнесу, а також часом цілком відмінні потреби вимагають впровадження індивідуальних підходів до державної підтримки для кожного з них, відповідно перелік податкових інструментів часто досить різниться. Наприклад, малі підприємства, які прагнуть зростання, потребують фінансування, полегшити доступ до якого держава може завдяки наданню пільгових кредитів, державних гарантій чи

компенсації відсотків за залученими кредитами, запровадженню податкового кредиту на принципах платності та повернення тощо. Крім того, для таких підприємств важливі податкові полегшення при зміні організаційно-правової форми ведення підприємницької діяльності.

Аналіз передового світового досвіду застосування фіскальних інструментів підтримки малого бізнесу в залежності від цільового призначення дає змогу виділити декілька груп таких інструментів.

Інструменти, спрямовані на розширення внутрішніх фінансових ресурсів для активізації операційної діяльності підприємств. Найпоширенішими фіскальними інструментами, які застосовуються для реалізації цього завдання, є податкові пільги:

знижена загальна ставка податку на прибуток. Зокрема в Канаді для суб'єктів підприємницької діяльності, дохід яких за рік не перевищує 500 тис. канадських доларів, ставка державного податку на прибуток становить 11 %, тоді як для інших – 15 %;

знижена ставка на капіталізований прибуток, тобто на ту частину прибутку, яка спрямовується на збільшення активів підприємства, незалежно від спрямування;

податкові канікули, тобто можливість суб'єкта малого бізнесу акумулювати фінансові ресурси завдяки звільненню на певний період (як правило, на декілька років після реєстрації) від сплати податку на прибуток;

податковий кредит на умовах строковості та повернення. Зокрема в Польщі мале підприємство (має не більше 50 працівників, річний дохід не перевищує 10 млн євро, а сукупні активи – 10 млн євро) може не платити податок на прибуток протягом одного року. Погашати зобов'язання малі підприємства можуть рівними частинами протягом наступних п'яти років і без відсотків за користування;

спеціальні податкові пільги, зокрема касовий метод нарахування ПДВ, більш лояльний режим визначення безнадійної заборгованості, податковий кредит на деякі види витрат (оплату послуг з доступу до Інтернету, придбання

касових апаратів тощо), можливість переносити збитки на наступні податкові періоди.

Інструменти, спрямовані на зниження фінансового навантаження для інвестицій:

надання підприємцям можливості створювати спеціальні інвестиційні резерви, які розширюють можливості їх самофінансування. В таких резервах дозволяється акумулювати частину прибутку без оподаткування. Такий інструмент застосовується в Угорщині. Він дозволяє вирахувати з бази оподаткування податком на прибуток суму, яка надходить до основних резервів протягом податкового року. Сума, що вираховується, обмежена 25 % прибутку до оподаткування. Платник податків може використати ці кошти протягом чотирьох наступних податкових років на інвестиційні цілі;

знижена ставка податку на прибуток, що використовується для цілей реінвестування. Цей інструмент дозволяє малим підприємствам розширити внутрішні джерела для інвестування. Досить успішно він застосовується в Австрії – пільга надається підприємствам, які використовують касовий метод обліку і річний дохід яких не перевищує 400 тис. євро протягом двох послідовних календарних років. До інвестиційних витрат, на які надається пільга, належать придбані або виготовлені основні засоби інвестиційного призначення (за виключенням нерухомості та автомобілів) та цінні папери. Підприємства мають можливість використовувати звільнення від оподаткування щороку, незалежно від того, чи була ця пільга використана у попередньому податковому році, чи буде використовуватися в наступному. Разом з тим, існують два головних обмеження:

1) до звільнення може бути заявлено не більше ніж 10 % прибутку підприємства за умови, що інвестиції в активи були здійснені протягом календарного року;

2) звільнення обмежене вартістю придбання або виробництва основних фондів та цінних паперів у розмірі 100 тис. євро;

інвестиційний податковий кредит, тобто право зменшити обсяг нарахованого податку на певний відсоток вартості придбання нової технології чи обладнання. Для прикладу, у Грузії малі підприємства, які інвестують в обладнання для покращення навколишнього середовища, переоснащення підприємств для освоєння нових видів продукції, можуть застосовувати інвестиційний податковий кредит в розмірі від 3 до 8 % своїх капітальних витрат на відповідні проекти. У разі інвестування в обладнання для виробництва або телекомунікаційних послуг розмір податкового кредиту становить від 1 до 5 %;

можливість застосування одноразової амортизації, тобто мале підприємство, яке розширює власну діяльність, має право повністю списати на витрати придбані необоротні засоби. Наприклад, для сприяння швидкому зростанню малих підприємств Грузія пропонує податкову пільгу, яка дозволяє застосовувати прискорену амортизацію для обладнання, та підприємство може списати вартість обладнання на витрати протягом одного року. Більш того, існує практика додаткової амортизації, за якої на витрати відноситься понад 100 % вартості основних засобів, задіяних в реалізації інноваційного проекту. Наприклад, в Сінгапурі машини та інструменти, придбані для інноваційних завдань, амортизуються за нормою 400 % їхньої вартості для перших витрат до граничного обсягу в 400 тис. дол. США.

Інструменти стимулювання інноваційної діяльності. У Франції для представників малого бізнесу, що здійснюють інноваційну діяльність, а також для підприємств, що мають статус «молода інноваційна компанія» та для підприємців надається дослідницький податковий кредит зі ставкою 50 % у рік здійснення інноваційного проекту і 40 % у другий рік. Крім того, для цієї групи підприємств також передбачено режим оперативного відшкодування дослідницького податкового кредиту, який означає, що в кінці першого року своєї діяльності вони можуть відшкодувати свої витрати на інноваційні проекти, отримавши відповідну суму готівкою (якщо не отримано прибутку).

Інструменти, спрямовані на стимулювання зайнятості. Як правило, для стимулювання створення додаткових робочих місць уряди намагаються зменшити витрати малих підприємств на обов'язкові страхові соціальні внески роботодавця. Для цього застосовуються або знижені ставки соціальних внесків, або податковий кредит, яким частково компенсуються ці витрати. Останній інструмент використовується в Канаді, де для малого бізнесу запроваджений податковий кредит на зайнятість. Його зміст полягає в тому, що мале підприємство може зменшити на 1 тис. канадських доларів суму обов'язкових страхових внесків за кожного додаткового працевлаштованого робітника (в порівнянні з їх кількістю в попередньому році) за умови, що загальна сума соціальних страхових внесків, які сплачує таке підприємство за своїх працівників, не перевищує протягом року 15 тис. канадських доларів.

Особлива увага приділяється стимулюванню створення висококваліфікованих робочих місць в секторі малого бізнесу. Зокрема Угорщина досить успішно застосовує для малого бізнесу податковий кредит зі ставкою 10 % на витрати, пов'язані з винагородою науково-дослідницького персоналу.

На відміну від країн Європейського Союзу (далі – ЄС), Україна, де підтримку МСБ також проголошено одним із головних пріоритетів економічної політики, досягла значно меншого прогресу в розбудові системи його фіскальної підтримки. Запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності розглядається як значне досягнення, хоча в більшості країн ЄС воно є лише механізмом подолання порушення нейтральності податкової системи.

У нинішніх умовах сама по собі спрощена система оподаткування вже не здатна бути стимулом для активізації сектору малого та середнього бізнесу. Хаотичні й різкі зміни умов ведення бізнесу, непрогнозована фіскальна політика, високий рівень корупції призвели до того, що кількість суб'єктів малого бізнесу в останні роки почала зменшуватися. У зв'язку з цим в Україні

необхідно переглянути систему податкових інструментів підтримки малого підприємництва з тим, щоб сформувати потужний імпульс для його розвитку.

Визначення стратегії розвитку малого та середнього бізнесу припускає реалізацію таких етапів [30, С. 175-176]:

- прогнозування потреби в загальному обсязі інвестиційних ресурсів;
- вивчення можливостей формування інвестиційних ресурсів за рахунок різних джерел;

- визначення методів фінансування окремих проектів МСБ;

- оптимізація структури джерел формування інвестиційних ресурсів.

На рівні підприємств МСБ джерелами інвестицій можуть бути [30, С. 177]:

- власні кошти суб'єктів МСБ (прибуток, амортизаційні відрахування, страхові суми відшкодування збитків, іммобілізовані надлишки основних і оборотних коштів, нематеріальні активи та інше);

- залучені кошти;

- позикові кошти (бюджетні, банківські і комерційні кредити на процентній і безпроцентній основі, податковий інвестиційний кредит, знижка та інше).

Ефективність інвестиційної стратегії розвитку МСБ визначається загальнооекономічною ефективністю інвестування з врахуванням соціального аспекту інвестиційної діяльності.

Згідно зі звітом Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва [27] основними факторами, що стримують розвиток МСБ є:

- нестача внутрішніх фінансових ресурсів, складність доступу до зовнішніх джерел фінансування та залучення інвестицій;

- недостатній рівень розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;

- ускладнений порядок, тривалість проходження дозвільних (погоджувальних) процедур і, як наслідок, їх високі витрати;

- недосконалість процедур здійснення державного нагляду (контролю) у

сфері господарської діяльності;

складність процедур сертифікації і стандартизації товарів та послуг;

нестабільність законодавства у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, що не дає можливості суб'єктам підприємництва планувати свою діяльність на тривалий період;

недосконалість механізму партнерства держави та малого і середнього підприємництва;

низький рівень відповідальності посадових осіб дозвільних органів та обізнаності підприємців про правові механізми їх захисту;

низький рівень активності суб'єктів малого і середнього підприємництва щодо захисту власних інтересів;

обмеженість інформаційного, консультативного та методичного забезпечення підприємницької діяльності, у тому числі з питань сертифікації продукції та послуг, а також впровадження систем управління якістю;

низький рівень залучення молоді та сільського населення до малого і середнього підприємництва;

недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Тому важливим є розробка на рівні держави та місцевих органів самоврядування системи податкових важелів інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу для формування системи податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу.

Застосування відповідних податкових важелів інвестиційного розвитку, а саме варіативний набір податків, їх елементів (бази та об'єкту оподаткування, податкової ставки), спеціальні податкові режими, податковий кредит, податкові канікули, інвестиційна податкова знижка, податкова амортизація, визначає створення сприятливого інвестиційного клімату і потребує розробки організаційно-методичного забезпечення їх реалізації.

Створення сприятливого інвестиційного клімату дозволяє визначити систему орієнтирів, у межах якої відбувається процес інвестування в МСБ, а

також визначити напрями ефективного використання інвестицій. Він представляє собою узагальнену характеристику сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, культурних передумов, що зумовлює привабливість і доцільність інвестування в діяльність підприємств МСБ [136, С. 165; 51, С. 367].

Інвестиційний клімат розглядають на рівні держави, регіону, галузі, підприємства. На кожному з цих рівнів діють відповідні чинники, за сукупністю яких оцінюють сприятливість інвестиційного клімату, виділяють п'ять груп чинників, під впливом яких формується інвестиційний клімат [42; 88; 31]:

1. Рівень розвитку продуктивних сил та стан інвестиційного ринку.
2. Політична воля влади та правове поле держави (створення відповідної законодавчої та нормативної бази; досягнення стабільності національної грошової одиниці; рівень розвитку валютного регулювання; забезпечення привабливості об'єктів інвестування).
3. Стан фінансово-кредитної системи та діяльність фінансових посередників (рівень інвестиційної діяльності банків; рівень розвитку та функціонування парабанківської системи; інвестиційна політика Національного банку України).
4. Статус іноземного інвестора (режим іноземного інвестування; діяльність міжнародних фінансово-кредитних інституцій; наявність вільних економічних та офшорних зон).
5. Інвестиційна активність населення (відносини власності в державі; стан ринку нерухомості; виконання державної програми приватизації).

Для покращення інвестиційного клімату необхідно провести низку заходів, зокрема [136, С. 169]:

1. Підготувати план дій щодо забезпечення сприятливого інвестиційного клімату у межах проголошених пріоритетів соціально-економічного розвитку країни, залучити до його розробки та обговорення широке коло експертів, науковців, представників органів державної влади та бізнесу.

2. Розробити регіональні плани підвищення інвестиційної привабливості областей з урахуванням особливостей їх поточних рейтингів інвестиційної привабливості, забезпечити державний моніторинг їх виконання як одного з критеріїв успішності діяльності місцевих державних адміністрацій.

3. Суттєво розширити спектр заходів конкурентної політики, зокрема – щодо запобігання несумлінним діям національних та іноземних інвесторів на українському ринку, удосконалити методики та критерії виявлення проявів недобросовісної конкуренції з урахуванням реалій сучасної української економіки.

4. Підготувати перелік заходів щодо посилення відповідальності представників органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування за вчинення корупційних та інших дискримінаційних дій щодо інвесторів.

5. Поширити практику укладання прозорих угод між інвесторами та владою щодо взаємних зобов'язань у сфері конкурентної поведінки бізнесу та конкурентної політики держави на певних ринках на визначений період часу.

Виняткову роль у створенні сприятливого інвестиційного клімату відіграє держава, яка повинна підпорядкувати єдиній меті поточні завдання, чинники і потенціал із обмеженням або стимулюванням у певні періоди розвиток окремих видів діяльності, галузей, регіонів [31, С. 125]. Важливим аспектом формування інвестиційного клімату є законодавче узгодження національних правових актів у інвестиційній сфері з міжнародними щодо захисту прав власності іноземних інвесторів. Аналіз інвестиційного клімату окремо взятого підприємства здійснюється шляхом дослідження таких об'єктів, як фінансова стійкість підприємства, організаційної структури управління підприємством, системи внутрішнього контролю; кадровий потенціал підприємства; використовуване обладнання, рівень диверсифікації продукції і видів діяльності підприємства. Концептуальні положення податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу, які містять теоретичні та науково-методичні підходи до формування гнучкої податкової системи на основі реформування податкових важелів, представлено в табл. 1.1.

**Концептуальні положення податкового регулювання
інвестиційного розвитку МСБ**

Рівень	Зміст податкового регулювання
Теоретичні підходи	<p>Визначення ролі МСБ для економічного та соціального розвитку місцевих громад.</p> <p>Визначення ролі місцевого самоврядування у забезпеченні демократії, ефективного управління і децентралізації влади за принципами фіскального федералізму.</p> <p>Визначення підходів для формування гнучкої системи оподаткування за принципами фіскальної децентралізації.</p> <p>Визначення податкових інструментів стимулювання інвестиційного розвитку.</p>
Науково-методичні підходи	<p>Визначення стратегії розвитку МСБ в регіоні.</p> <p>Виявлення факторів, що стримують розвиток МСБ.</p> <p>Розробка на рівні держави та місцевих органів самоврядування системи податкових важелів інвестиційного розвитку МСБ.</p> <p>Формування системи податкового регулювання інвестиційного розвитку МСБ.</p> <p>Залучення інвестицій шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату, що базується на застосування податкових важелів інвестиційного розвитку.</p> <p>Розробка організаційно-методичного забезпечення реалізації важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій в розвиток МСБ.</p>

Складнощі для України як унітарної держави можуть критися в тому, що всі дії по відношенню до змін у податковому законодавстві повинні прийматися на державному рівні. В той же час, для стимулювання інвестиційної діяльності та розвитку суб'єктів малого і середнього бізнесу в окремих регіонах, необхідним є делегування окремих повноважень щодо оподаткування на місцевий рівень задля врахування особливостей соціально-економічного стану та географічного розташування. Досягти цього можливо за дотримання принципів фіскального федералізму та фіскальної децентралізації, коли місцеві органи влади можуть самостійно на своєму рівні приймати рішення, пов'язані з впровадженням або скасуванням окремих податкових важелів.

Для унітарної України виходом із ситуації може стати передача окремих податків на місцевий рівень або перегляд системи місцевого оподаткування з

метою стягування лише тих податків, які є найбільш ефективними в даний час у даному регіоні.

Висновки до 1 розділу

1. Досліджено основи податкового регулювання інвестиційної діяльності, визначено роль інвестицій у розвитку суб'єктів МСБ. Доведено, що МСБ, який має переважно регіональний характер, значно впливає на формування регіональної економіки, сприяє формуванню цілісної структури регіонального господарства. Більш того, він орієнтований на ресурси регіону або окремої адміністративно територіальної одиниці (міста, села), де функціонує, і задоволення місцевих потреб, тим самим здійснюючи вплив на позиціонування регіону в системі національного господарства.

2. Визначено, що через обмежений доступ до фінансових ресурсів розвиток суб'єктів малого та середнього бізнесу в умовах нестабільних економічних процесів є проблематичним. Аналіз економічної літератури за напрямом дослідження дозволив систематизувати вихідні передумови для розвитку малого та середнього бізнесу: наявність стартового капіталу, підтримка з боку держави (стратегії розвитку малого та середнього бізнесу, спрощена система оподаткування, податкові пільги), спеціальні програми банків, розвинута інфраструктура, наявність невикористаних місцевих ресурсів, тісний взаємозв'язок великого та малого бізнесу, інвестиції в регіони. Сукупність вищезазначених умов може дати потужний поштовх до розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу і внаслідок – до створення нових робочих місць, додаткових відрахувань до місцевих бюджетів, інфраструктурного розвитку регіону. Враховуючи, що майже всі малі та середні підприємства реєструються за місцем функціонування, насичення

ринку необхідними на місцях товарами чи послугами сприяє розвитку конкуренції та позитивному іміджу регіону.

3. Відсутність вільних власних коштів та місцевих резервів сприяння розвитку підприємництва, великі відсотки за кредитами унеможливають або ускладнюють створення нових підприємств малого та середнього бізнесу. Тому очевидною є необхідність активізації ролі держави та органів місцевого самоврядування у залученні інвестицій в регіони, створення сприятливого податкового середовища для інвесторів, розробленні інвестиційних програм підтримки малого та середнього бізнесу в регіонах за схемою: держава – інвестор – органи місцевого самоврядування – малий та середній бізнес. За цим принципом в роботі розроблено систему взаємозв'язку податкової політики держави та процесів інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу.

4. Основним напрямком державної підтримки МСБ є розвиток податкових важелів у регулюванні інвестиційної діяльності. Відзначено, що механізм підтримки малого та середнього бізнесу повинен сприяти його розвитку і успішному функціонуванню, а не послаблювати конкуренцію на ринку, надаючи невиправдані пільгові умови. Такий бізнес є опорою держави, забезпечує населення робочими місцями, сприяє вирівнюванню цін, підтримує різні галузі – отже, ступінь підтримки малого та середнього бізнесу державою визначається відповідними податковими важелями регулювання інвестиційної діяльності підприємств МСБ.

5. Аналіз сучасних підходів до визначення податкових важелів дозволив розвинути теоретичні аспекти їхнього впливу на процес залучення інвестицій у розвиток суб'єктів малого та середнього бізнесу. Запропоновано вважати податковими важелями інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу не тільки традиційно визнані важелі податкового регулювання – ставки і пільги, а також варіативний набір податків, їх елементів (база та об'єкт оподаткування, податкова ставка), системи податкових пільг на рівні оподаткування регіону (спеціальний податковий режим) та на рівні оподаткування суб'єктів

підприємництва (податковий кредит, податкові канікули, інвестиційна податкова знижка, податкова амортизація), обумовлені державною податковою та інвестиційною політикою і регіональними програмами інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу. Таке визначення має на увазі створення гнучкої системи оподаткування, здатної адаптуватися до потреб місцевих громад.

6. Розроблено концептуальні положення податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Складнощі для України як унітарної держави можуть критися в тому, що всі дії по відношенню до змін у податковому законодавстві повинні прийматися на державному рівні. В той же час, для стимулювання інвестиційної діяльності та розвитку суб'єктів малого і середнього бізнесу в окремих регіонах, необхідним є делегування окремих повноважень щодо оподаткування на місцевий рівень задля врахування особливостей соціально-економічного стану та географічного розташування. Досягти цього можливо за дотримання принципів фіскального федералізму та фіскальної децентралізації, коли місцеві органи влади можуть самостійно на своєму рівні приймати рішення, пов'язані з впровадженням або скасуванням окремих податкових важелів. Для унітарної України виходом із ситуації може стати передача окремих податків на місцевий рівень або перегляд системи місцевого оподаткування з метою стягування лише тих податків, які є найбільш ефективними в даний час у даному регіоні.

7. Розроблено концептуальні положення податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу, які містять теоретичні та науково-методичні підходи до формування гнучкої податкової системи на основі реформування податкових важелів. Для створення такої системи в окремих регіонах необхідним є делегування окремих повноважень щодо оподаткування на місцевий рівень задля врахування особливостей соціально-економічного стану та географічного розташування адміністративно-територіальних одиниць. Досягти цього можливо за дотримання принципів фіскального федералізму та фіскальної децентралізації, коли місцеві органи

влади можуть самостійно на своєму рівні приймати рішення, пов'язані з впровадженням або скасуванням окремих податкових важелів на місцевому рівні, а також передача окремих податків на місцевий рівень або перегляд системи місцевого оподаткування з метою стягування лише тих податків, які є найбільш ефективними в даний час у даному регіоні.

Основні результати дослідження за даним розділом опубліковано в роботах [126, 127, 98, 96].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

2.1. Аналіз інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні

МСБ є невідемним елементом сучасної ринкової системи господарювання, адже створює умови для соціально-економічного розвитку країни. В сучасних умовах господарювання МСБ займає важливе місце в економіці розвинутих країн. Ст. 55 (п. 3) Господарського кодексу України (далі – ГКУ) визначено коло підприємств, які відносяться до МСБ в Україні [25]: «суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва» (табл. 2.1).

Розвиток СМБ в Україні підтверджується наявною стійкою тенденцією до постійного розвитку. Динаміка загальних темпів приросту суб'єктів підприємництва свідчить про істотне зростання означеного сектору економіки у часи незалежності України: так, порівняно з 1991 р. у 2013 р. СМБ збільшився майже в 13 разів [47].

Визначаючи декілька етапів формування СМБ в Україні, слід зазначити, що вони окреслені певними змінами законодавчої бази: перший етап почався з прийняттям 7 лютого 1991 року Верховною Радою України Закону України «Про підприємництво» та утворення Державного комітету України зі сприяння малим підприємствам і підприємництву (травень 1991 року). Відповідно до Господарського кодексу України (від 16.01.2003 №436-IV із змінами та доповненнями) нормою, що визначала категорію малого підприємства був

наступний критерій: юридична особа, де середньооблікова чисельність працюючих за звітний період не перевищувала 50 осіб, а обсяг валового доходу – суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом НБУ.

Таблиця 2.1

Характеристичні ознаки підприємництва в Україні

Суб'єкт	Середня к-ть працівників за звітний період	Річний дохід	Тип підприємства
Фізичні особи; юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми та форми власності	не перевищує 10 осіб	не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ	Мікропідприємство
Фізичні особи; юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми та форми власності	не перевищує 50 осіб	не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ	Суб'єкт малого підприємства
Фізичні особи; юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми та форми власності	від 50 до 250 осіб	сума від 10 до 50 мільйонів євро в гривневому еквіваленті, визначену за середньорічним курсом НБУ	суб'єкт середнього підприємства
Юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми та форми власності	перевищує 250 осіб	перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ	Суб'єкт великого підприємства

Джерело: складено автором за [25]

Становлення малого бізнесу в нашій країні відбувалось в складних економічних умовах, що було обумовлено падінням виробництва, інтенсивними інфляційними процесами, руйнуванням народно-господарчого комплексу та погіршенням матеріального положення основної маси населення. Проте, незважаючи на стійку тенденцію до зростання кількості малих підприємств, абсолютні значення темпів приросту були незначними. Так, найбільші темпи приросту загальної кількості суб'єктів підприємництва припадали на 1991-1996 рр. і дорівнювали в середньому 148-191% щорічно [123].

На другому етапі відмічалось бурхливе зростання чисельності підприємств малого бізнесу, але з 1995 р. таке зростання почало уповільнюватися під

впливом негативних факторів притаманних національній економіці. В цей період зростання кількості підприємств МСБ відбувалось одночасно зі зменшенням середньооблікової чисельності працівників та їх продуктивності: так з 1996 по 2003 рік включно показники зростання були майже однаковими – щорічно 114 – 117%. Питома вага виробленої ними продукції у промисловості України постійно зростала та складала: у приватній формі власності у 1995 р. – 0%, а у 1999 р. – 0,2%; колективній формі власності у 1995 р. – 48,6%, а у 1999 р. – 70,7%; державній формі власності у 1995 р. – 51,4%, а у 1999 р. – 28,6% [121, 48, 49, 50].

На третьому етапі розвитку МСБ у зв'язку з необхідністю адаптації національних умов до міжнародних, і передусім європейських норм щодо регулювання підприємницької діяльності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.2008 р. №523VI, Законом України «Про державну підтримку малого підприємництва» та Господарським кодексом України були змінені критерії віднесення підприємств до малих, середніх та великих, що стало одним з кроків по приведенню української класифікації підприємств до рекомендацій ЄС [123]. В цей період розвиток МСБ не задовольняв потребам економіки у структурних перетвореннях: функціонувало лише 40% від загальної кількості зареєстрованих малих підприємств, питома вага промислових малих підприємств практично не зростала. Більшість показників розвитку МСБ починаючи з 2003 р. по 2008 р. покращувалися, що певною мірою свідчило про підвищення рівня безпеки підприємництва у нашій країні в той період. Зокрема, зростала кількість суб'єктів підприємницької діяльності, чисельність зайнятих працівників та частка малих і середніх підприємств у їх загальній кількості. Починаючи з 2004 року, відбуваються стрибкоподібні зміни темпів приросту суб'єктів підприємництва: з 4,7 % до 8,4 % (2004-2005р.р.) та від 3 % у 2006 році до 11 % у 2007 р. На початок 2008 року загальна кількість суб'єктів підприємництва в Україні дорівнювала понад 2,6 млн. одиниць [121, 48]. В структурі їх загальної кількості підприємства склали

15,8 %, а фізичні особи-підприємці – 84,2 %. На четвертому етапі розвитку МСБ, починаючи з 2008 р. (початку світової фінансової кризи) спочатку спостерігаються негативні тенденції: обсяги виробництва та реалізації продукції у порівнянні з 2008 р. зменшилися на 9%; частка сектору економіки (МСБ) у обсягах реалізованої продукції (наданих послуг) та частка діючих підприємств зменшилися на 7%, зросла частка збиткових підприємств; погіршилися показники ефективності фінансово-господарської діяльності; знизився рівень інвестиційної активності; кількість найманих працівників, особливо на малих підприємствах приватної форми власності, та рівень їх заробітної плати (на 8%); значна частина малих та середніх підприємств функціонувала в тіньовому та напівофіційному секторах ринку. Незначні коливання кількості підприємств СМБ протягом 2010-2013 рр., викликані скороченням частки малого підприємництва, проте супроводжуються зростанням кількості мікро підприємництва. Однак, слід зазначити наявність позитивної тенденції до відновлення позитивних темпів зростання підприємництва в Україні з 2011 р. [47, 87].

В структурі підприємств у 2013 р. найбільшу частку займають малі – 95,0% (373,8 тис. одиниць); значно меншу частку – середні (4,8 % (18,8 тис. одиниць), великі – лише 0,2 % (0,7 тис. підприємств) (рис. 2.1).

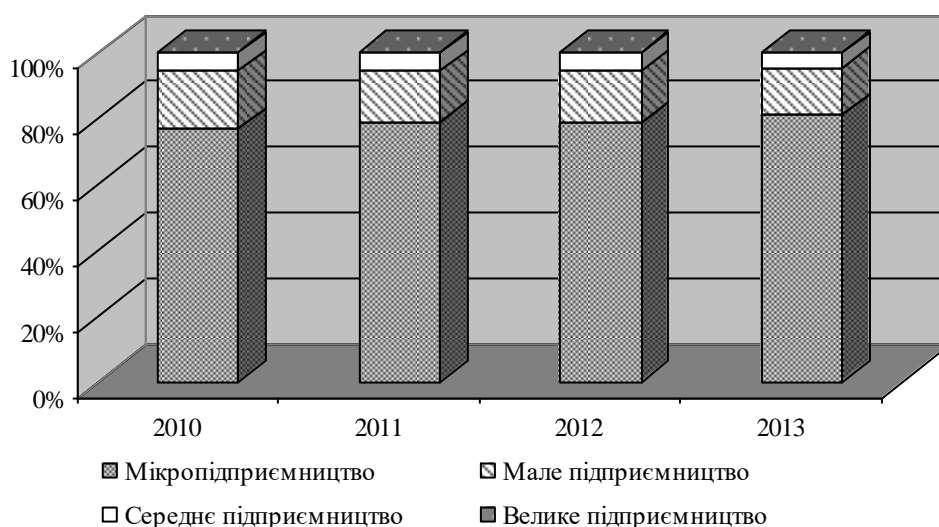

Рис. 2.1. Структура підприємств України за розмірами, %

[121, 123, 48, 49, 50]

На початок 2014 р. в Україні зареєстровано 373,8 тис. малих підприємств. Для порівняння у Великобританії нараховується близько 2630 тис. малих і середніх підприємств, в Японії – 6450 тис., в США – 19300 тис.

Кількість малих підприємств (в т.ч. мікро підприємництво) в Україні зростає випереджаючими темпами у порівнянні з середніми та великими (табл. 2.2, рис. 2.2).

Таблиця 2.2

Розподіл підприємств за розмірами в Україні, тис. од.

Тип підприємництва	2010	2011	2012	2013
Мікропідприємництво	274,3	295,8	286,5	318,5
Мале підприємництво	62,1	58,5	57,5	55,3
Середнє підприємництво	20,2	20,7	20,2	18,8
Велике підприємництво	0,7	0,7	0,7	0,7
Усього підприємств	2367,3	2386,7	2376,9	2406,3

Джерело: складено автором за даними [48, 49, 50]

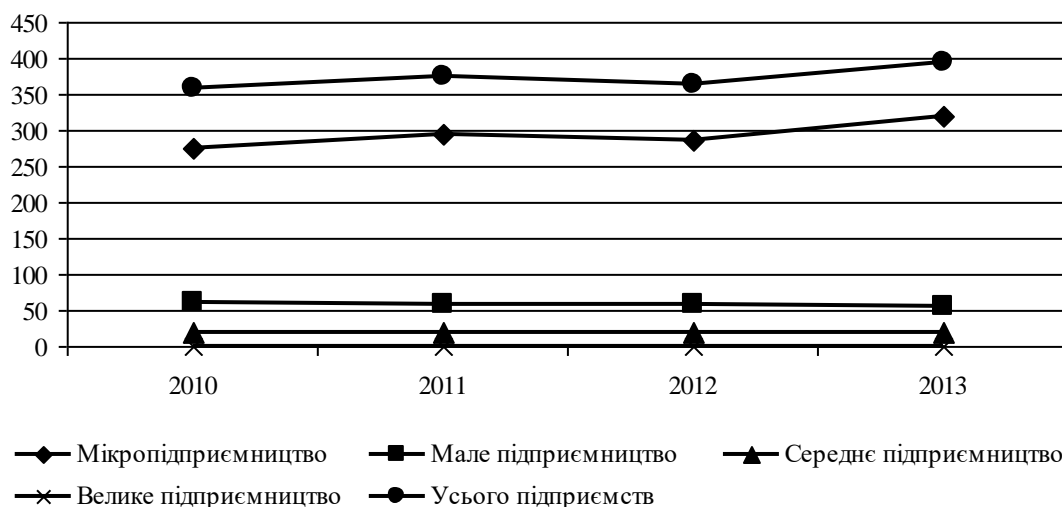

Рис. 2.2. Динаміка підприємств України за видами, тис. од.

Як свідчить рис. 2.2, зростання кількості підприємств в Україні протягом 2010-2013 рр. обумовлено розвитком мікро підприємництва. Загальна чисельність великих й середніх підприємств протягом досліджуваного періоду не залишається майже незмінною.

Слід також зазначити, що в промислово розвинених регіонах (Дніпропетровська, Донецька області, Луганська та Київська області) частка

великих підприємств більша ніж у меншрозвинутих. Варто підкреслити, що на м. Київ, Донецьку та Дніпропетровську області припадає 50% усіх великих підприємств країни (рис. 2.2).

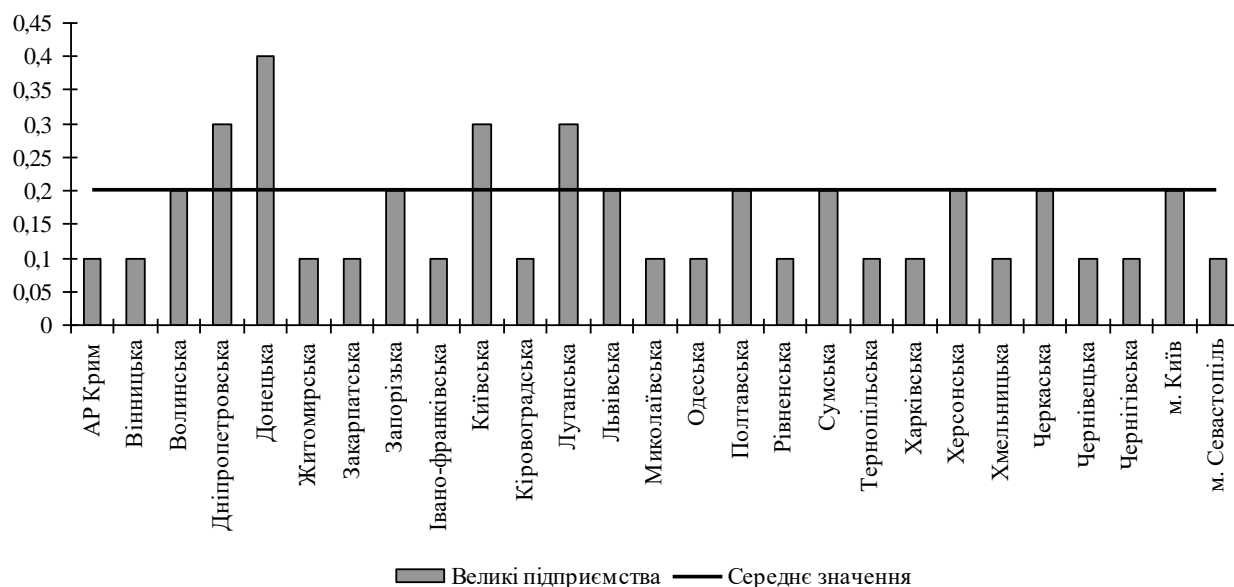

Рис. 2.2. Частка великих підприємств України за регіонами, % [48]

Середні підприємства представлені в усіх регіонах країни, проте найменша їх кількість спостерігається в Миколаївській, Одеській та Івано-Франківській областях (рис. 2.3), що компенсується найбільшою чисельністю малого підприємництва (в тому числі й мікропідприємства) (рис. 2.4).

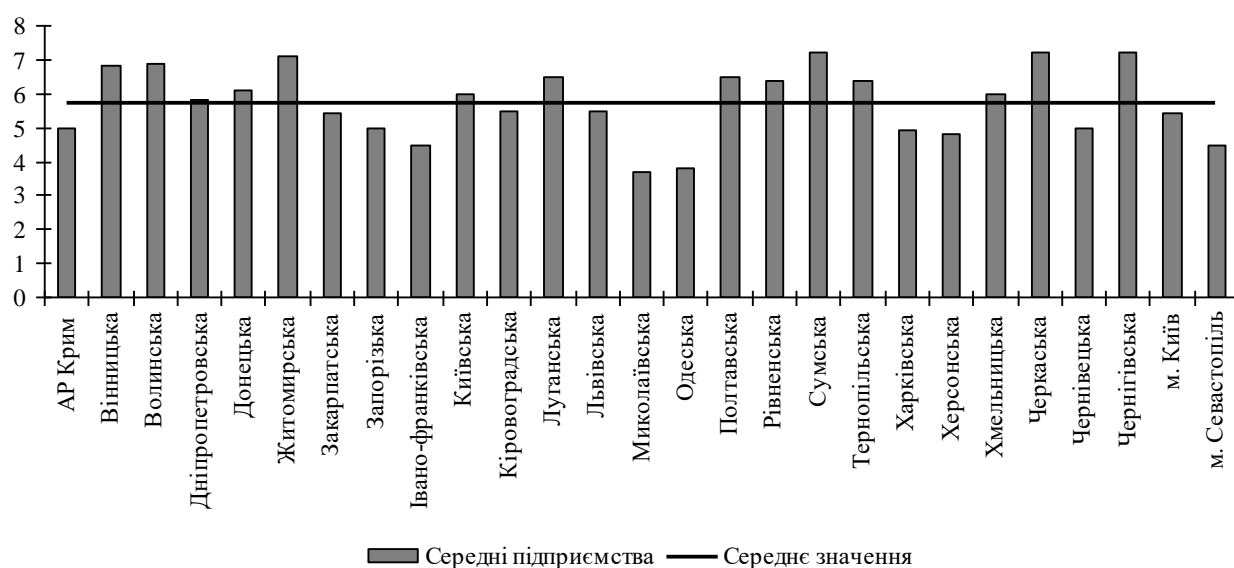

Рис. 2.3. Частка середніх підприємств України за регіонами, %

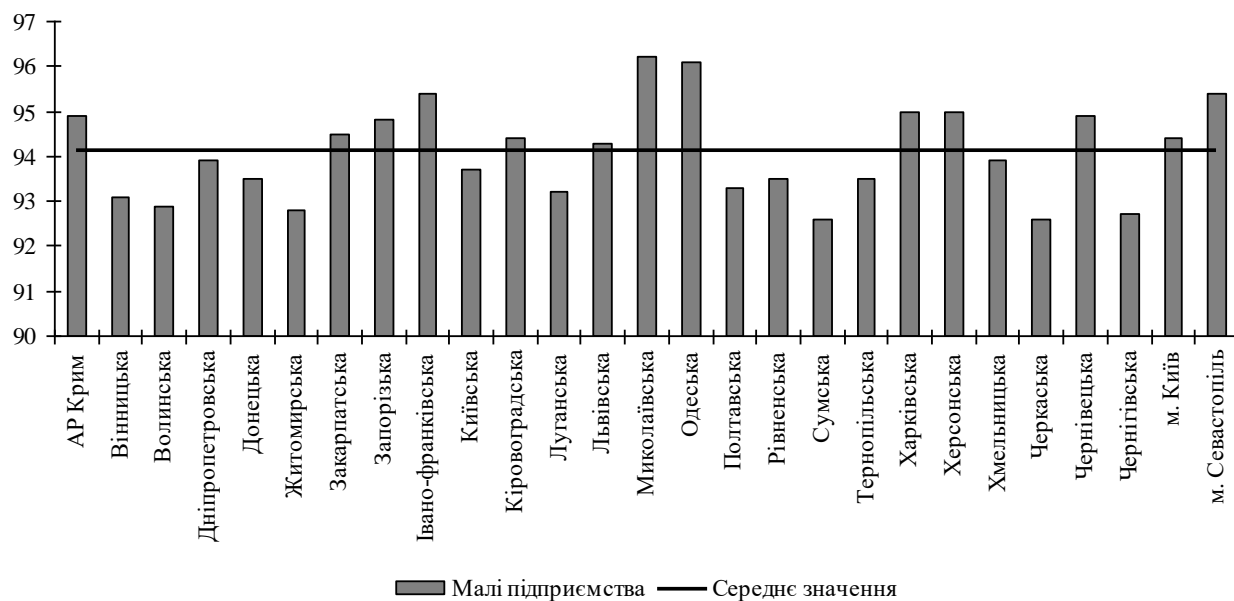

Рис. 2.4. Частка малого підприємництва в Україні за регіонами, %

Важливе значення мають також і структурні характеристики малого бізнесу. Аналіз галузевої структури (дод. Б. табл. Б1) свідчить, що малий бізнес зорієнтований переважно на діяльність у сфері оптової та роздрібної торгівлі. Підприємства цього виду економічної діяльності складають 28,5% всіх малих підприємств (рис. 2.5). Це пояснюється відносно незначними витратами на створення таких підприємств та швидким обігом вкладеного капіталу. Більше 10% малих підприємств здійснюють діяльність у сільському, лісовому та рибному господарстві (12,5%), промисловості (11%).

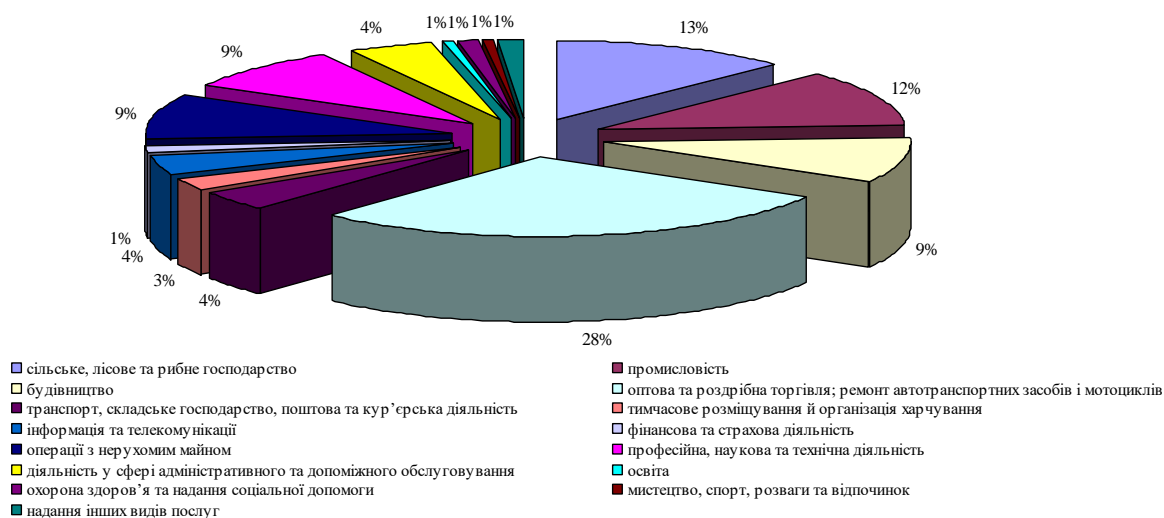

Рис. 2.5. Галузева структура малого підприємництва у 2013 р. [87]

За галузевою структурою, середній бізнес зосереджений здебільшого в промисловості (29,5 %), оптовій та роздрібна торгівля, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів (19,5 %), сільському, лісовому та рибному господарстві (15,5 %). Доля середнього бізнесу в інших галузях економіки становить менше 10 % (рис. 2.6).

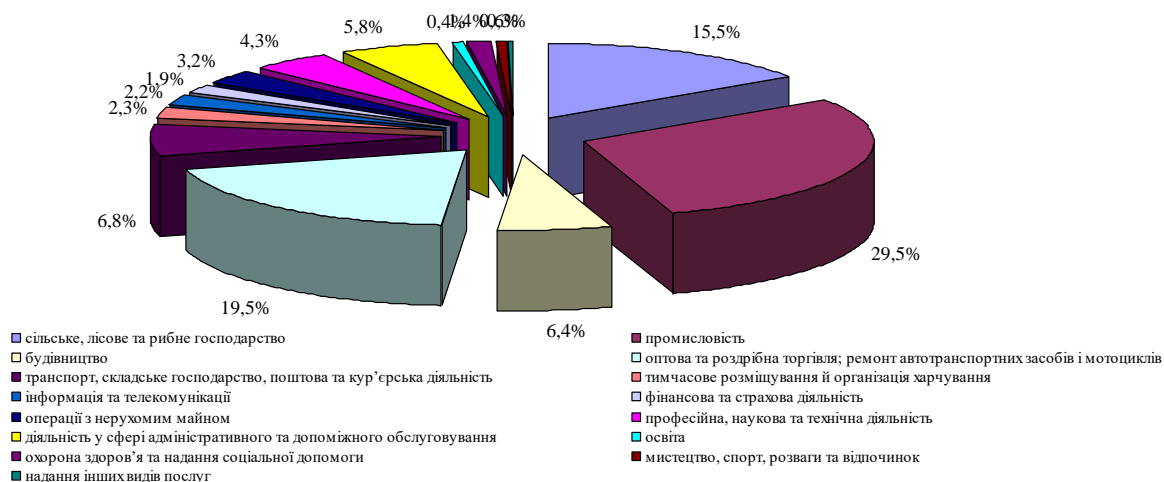

Рис. 2.6. Галузева структура середнього бізнесу України у 2013 р. [47, 87]

Ще одним позитивним моментом є поступове зростання частки МСБ в загальному обсязі реалізованої продукції (табл. 2.3), хоча лівова доля реалізованої продукції залишається все ж таки великим і середнім бізнесом.

Таблиця 2.3

Обсяг реалізованої продукції підприємствами України, млрд грн

Тип підприємництва	2010	2011	2012	2013
Мікропідприємництво	187,6	189,8	212,2	216,1
Мале підприємництво	403,2	418,0	460,5	454,2
Середнє підприємництво	1575,4	1607,6	1769,4	1662,1
Велике підприємництво	1689,2	1775,8	1761,1	1717,4
Усього підприємств	5865,4	6002,2	6215,2	6062,8

Джерело: складено автором за даними [80, 81, 82, 83, 84, 85]

За обсягами реалізованої продукції, незважаючи на велику чисельність, мале підприємництво значно поступається середньому і великому. Середнє підприємництво, яке представлено найменшою кількістю підприємств, складає майже половину в загальному обсязі реалізованої продукції: у 2010 р. – 41,0 %, 2011 р. – 40,3 %, 2012 р. – 42,1 %, 2013 р. – 41,0 %. Проте, безсумнівно, лідує

позиції з обсягів реалізованої продукції протягом 2010-2013 рр. утримують великі підприємства.

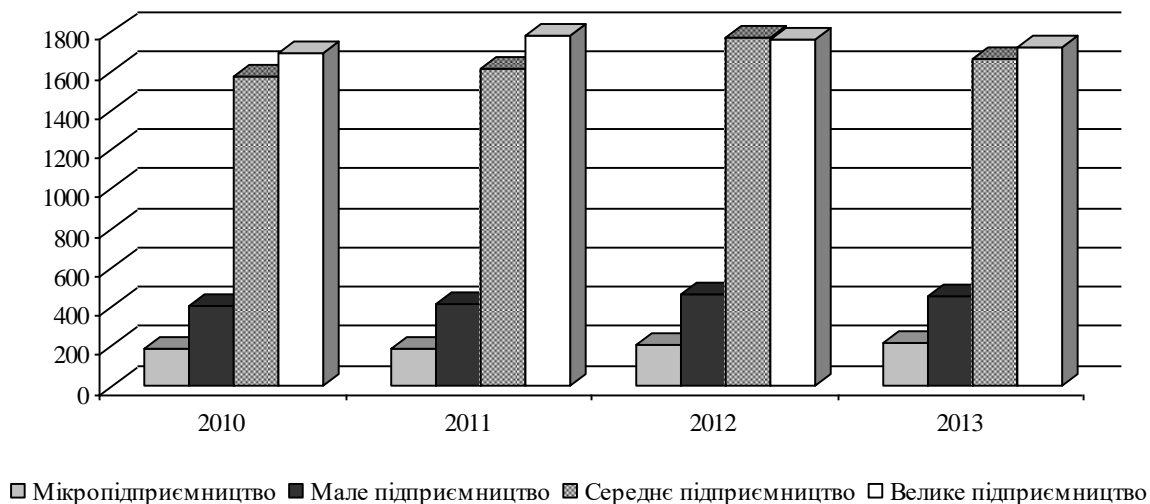

Рис. 2.7. Обсяги реалізованої продукції підприємствами України за видами підприємств, млрд грн. [83, 84, 85]

Як свідчить рис. 2.7 за великі й малі підприємства протягом досліджуваного періоду мають майже однакові обсяги реалізованої продукції. За регіональною структурою, у 2013 р. найбільше підприємствами було реалізовано продукції у м. Києві (31,0 %), Донецькій (13,8 %) та Дніпропетровській областях (10,7 %). На рис. 2.8 представлено розподіл обсягів реалізованої продукції за їх розмірами та регіональною структурою.

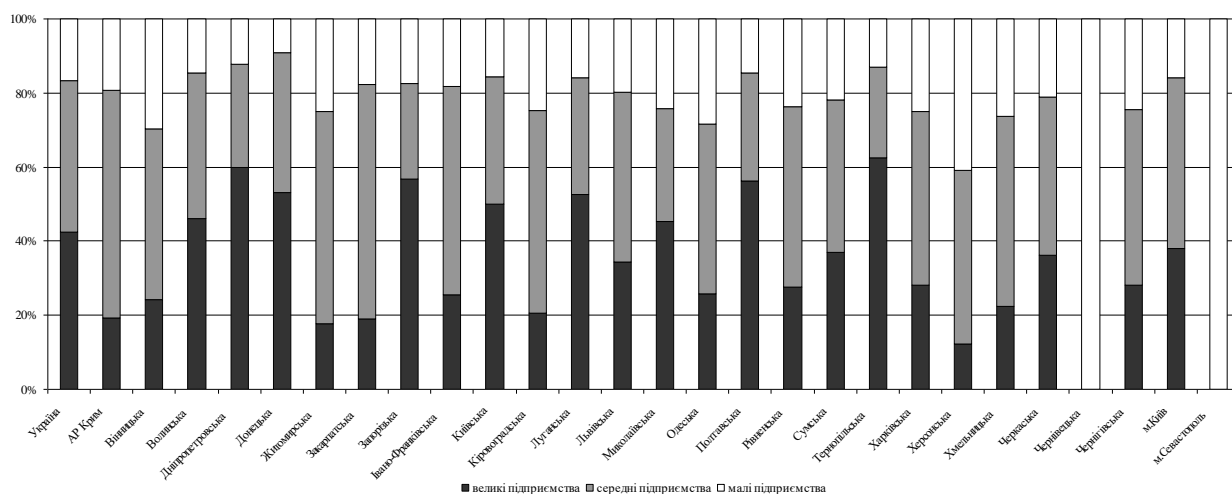

Рис. 2.8. Обсяги реалізованої продукції підприємствами України за їх розмірами та регіональною структурою, % [83, 84, 85]

Що стосується показника чисельності найманих працівників, то слід відзначити наявність негативних тенденцій до скорочення робочих місць на всіх підприємствах України протягом 2010-2013 рр. (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Чисельність найманих працівників на підприємствах України, млн осіб

Тип підприємництва	2010	2011	2012	2013
Мікропідприємництво	0,8	0,8	0,7	0,7
Мале підприємництво	1,2	1,2	1,3	1,2
Середнє підприємництво	3,2	3,3	3,1	3,0
Велике підприємництво	2,4	2,4	2,5	2,4
Усього підприємств	2017,6	2018,7	2019,6	2020,3

Джерело: складено автором за даними [87, 48, 49, 50]

За обсягом виробленої продукції (робіт, послуг) роздрібна торгівля поступає промисловості. Слід також зазначити, що у виробничій сфері на сьогодні працює лише 27,8% малих підприємств (частка підприємств промисловості становить 15,8%, будівництва – 8,4% і сільського господарства – 3,6%). Займатися бізнесом у виробничій сфері сьогодні зовсім не вигідно: в цілому в промисловому секторі малого бізнесу за 2013 р. збитки перевищили прибутки на 69 млн грн. Для свого виживання виробничі фірми або доповнюють основну діяльність комерційною, або згортають виробництво. Частка малих підприємств виробничої сфери в загальній їх кількості не тільки не підвищується, а навпаки, зменшується. Так за період 2010-2013 рр. питома вага малих промислових підприємств зменшилася з 22 до 16%, а малих будівельних підприємств – з 23 % до 8%. Отже, привабливість найважливіших для економіки країни виробничих видів діяльності зменшується.

Що стосується фінансових результатів господарської діяльності, то варто зазначити, що більшість малих підприємств в Україні є збитковими (табл. 2.5, рис. 2.9) майже за всіма видами економічної діяльності [143, 144, 145, 146, 147]. Позитивний результат від господарської діяльності малих підприємств можна константувати у сільському господарстві, фінансовій та страховій діяльності, професійній та науковій діяльності.

Таблиця 2.5

**Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності з розподілом
на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2013 р. [48]**

	Фінансовий результат до оподаткування	сільське, лісове та рибне господарство	промисловість	будівництво	оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	тимчасове розміщування й організація харчування	інформація та телекомунікації	фінансова та страхова діяльність	операції з нерухомим майном	професійна, наукова та технічна діяльність	діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	освіта	охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	надання інших видів послуг
по великих підприємствах	28003,5	3836,6	18281,2	447,9	6079,8	1608,5	... ²	7094,9	206,1	374,9	-9779,7	... ²	-	-	-307,3	-
по середніх підприємствах	8390,1	7049,6	-1152,9	-883,6	-3793,6	-635,2	... ²	74,8	7036,9	-3314,3	5541,6	... ²	76	4,6	-644	-11,4
по малих підприємствах	-25057,9	4261,1	-3430	-4690,9	-8333,7	-139	-418,8	-352,1	-1149,3	-6632	-2585,7	-1278,7	64,2	-36,5	-329,1	-7,4
у тому числі по мікропідприємствах	-25038,3	1079,6	-2877,5	-3425,3	-9184,8	-179,9	-205	-381,9	-1564,2	-4931,4	-2391,4	-835,3	17,8	-30,4	-123,6	-5
Усього	11335,7	15147,3	13698,3	-5126,6	-6047,5	834,3	-1270,5	6817,6	6093,7	-9571,4	-6823,8	-1224,8	140,2	-31,9	-1280,4	-18,8

...² – Інформація конфіденційна відповідно до Закону України «Про державну статистику».

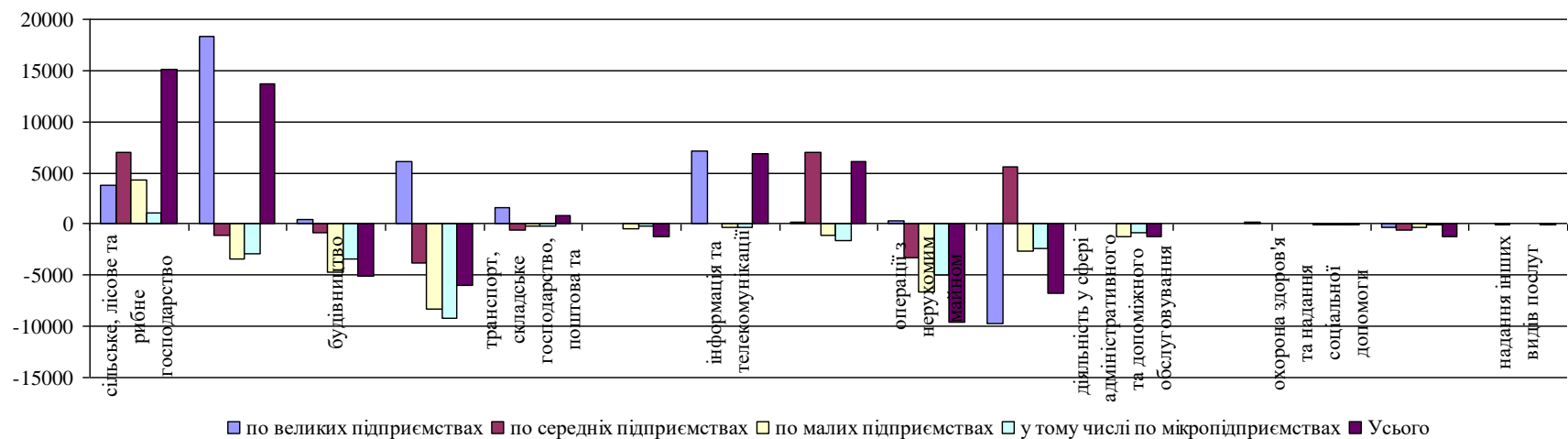

Рис. 2.9. Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2013 р. [143]

Фінансова підтримка суб'єктів підприємницької діяльності на місцях у 2013 р. здійснювалася в основному за рахунок кредитів банків, коштів кредитних спілок та фондів підтримки підприємництва. Лише у АР Крим 191,2 тис. грн за рахунок коштів обласного бюджету було направлено на компенсацію відсотків за банківськими кредитами.

Найбільші обсяги банківського кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва показали Одеська та Донецька області. Загальна сума кредитів, наданих банківськими установами Одеської області у 2013 р. підприємствам малого бізнесу становить 9,8 млрд. грн., Донецької області – 4,2 млрд. грн. На Рівненщині банківськими установами здійснено кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу на суму 3,1 млрд. грн. У Чернівецькій області суб'єктами господарювання за 2013 р. отримано кредитів на суму 2,2 млрд. грн. У Кіровоградській області банківськими установами у 2013 р. надано кредитів на суму 1,1 млрд. грн., що на 49 % більше ніж у 2012 р. За програмами мікrokредитування в області видано кредитів на суму 24,4 млн. грн.

В Одеській області з обласного бюджету у 2013 році на фінансову підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва розподілено 2,2 млн. грн. На Луганщині фінансово-кредитними установами у 2013 р. суб'єктам малого підприємництва надано кредитів на суму 107,6 млн. грн., у т.ч. кредитними спілками – 19,6 млн. грн. Крім того, в області з 2013 р. розпочав реалізацію інвестиційний проект «Агромісто» – це інвестиційний парк, майданчик, на якому буде консолідуватися цілий ряд виробничих проектів під єдиним управлінням, для реалізації якого виділено 300 га землі в Антрацитівському районі. В рамках реалізації інвестиційного проекту «Агромісто» створено підприємство ТОВ «Укравіт-Луганськ» з вирощування полуниці зі 100 % іноземною інвестицією. Проектом передбачається створення понад 150 нових робочих місць у сільському господарстві. На реалізацію проекту вже інвестовано понад 250 тис. дол. США, планується залучити більш ніж 2 млн. дол. США.

В Івано-Франківській області впродовж 2013 р. Регіональним фондом підтримки підприємництва по Івано-Франківській області профінансовано 9 інвестиційних проектів суб'єктів малого підприємництва на суму 1025,1 тис. грн.. Львівщина посідає друге місце за інвестиційною привабливістю. Станом на 1 липня 2013 року загальна сума прямих іноземних інвестицій в область становила 1667,5 млн. дол. США. У Рівненській області інвесторами виступають 38 країн світу. До п'ятірки основних країн-інвесторів входять: Німеччина – 92,3 млн. дол. США, Велика Британія – 64,6 млн. дол. США, Кіпр – 37,1 млн. дол. США, Нідерланди – 33,3 млн. дол. США, Італія – 28,5 млн. дол. США [87].

Структура джерел інвестиційної діяльності підприємств, за оцінками їх керівників [82], є ідентичною структурі фінансового забезпечення розширення бізнесу, яке більшість підприємств планує здійснювати за рахунок власних коштів. Рівень залучення кредитних ресурсів (близько 20%) є порівняно низьким, що може пояснюватися, з одного боку несприятливими умовами надання банківських позичок, а з іншого – власною невпевненістю підприємств у стабільності розвитку бізнесу, яка дозволяє своєчасно сплачувати кредити та відсотки за ними. Зв'язок поточного стану ділового середовища, ринкової кон'юнктури та перспектив інвестування однозначно простежується лише для деяких областей. Так, підприємці Донецької області, які негативно оцінюють умови для ведення бізнесу в своєму регіоні, не планують у 2014 році здійснювати інвестування, тоді як позитивна оцінка ділового середовища Івано-Франківської та Львівської областей дають більші підстави для планування інвестиційної діяльності.

Від'ємні баланси «інвестицій у більших обсягах» до «інвестиції у менших обсягах» – які означають очікування зменшення обсягів інвестицій в регіоні – зафіксовано для Полтавської (-72,7), Сумської (-38,4), АР Крим (-20,0), Чернівецької (-18,2), Волинської (-14,3%), Луганської (-13,4), Одеської (-1,8%), Херсонської (-10,5), Рівненської (- 8,3) областей. Інші регіони мають або додатне, або нульове значення балансів, що означає, що обсяги інвестицій або

зростуть, або залишаться на рівні минулого року. Найвищі баланси зафіксовано для Закарпатської (36,8), Миколаївської (33,4), м. Києва (27,5), Чернігівської (25,0), Харківської (21,0), Дніпропетровської (20,8) областей [139, 103, 102].

Найбільш суттєвими перешкодами для інвестиційної діяльності є ті перешкоди, які напряду пов'язані із загальними умовами для ведення бізнесу, що формуються на національному рівні (корупцію, слабкий захист прав власності) та діяльністю місцевої влади (низька ефективність діяльності місцевої влади). Об'єктивні перешкоди («жорсткі фактори» в термінології цього дослідження), які важче усунути (погані екологічна ситуація, високий рівень захворюваності в регіоні) відповідно оцінюються респондентами як менш суттєві. На загальному фоні виділяються Львівська та Донецька області – перша з яких характеризується високими оцінками умов для ведення бізнесу в регіоні, а друга – більш нейтральними оцінками перешкод [102].

Як засвідчило опитування [84], різниця між регіонами в оцінці впливу ризиків на інвестиційні рішення є достатньо значною. Як і у випадку оцінки перешкод для інвестиційної діяльності, найбільш суттєвими ризиками респонденти вважають ті ризики, які напряду пов'язані із ситуацією на ринку (зміна ринкової кон'юнктури) та загальними умовами ведення бізнесу (стосунки із контрагентами). Об'єктивні перешкоди, які важче усунути (погані погодні умови, забруднення навколишнього середовища) відповідно оцінюються респондентами як менш суттєві та практично не відрізняються за рівнем своєї значущості. Чернігівська область вирізнялась поміж інших стабільно більш низькими оцінками ступеню впливу більшості ризиків, що аналізувалися

Серед факторів, стримуючих інвестиційний розвиток МСБ в Україні слід зазначити: адміністративно-правові, фінансово-економічні, організаційно-управлінські, технічні, соціально-психологічні, інформаційно-комунікаційні (рис. 2.10). Проте, майже для усіх підприємств, незалежно від їхнього розміру та способу утворення, основною перешкодою в забезпеченні інвестиційної привабливості залишаються податкові фактори. Основною проблемою тут є не

лише високий рівень податкових ставок, а й висока кількість різних податків та зборів, а також нестабільне податкове законодавство. Вибірка демонструє однотайність у визначенні нестабільності податкового законодавства в Україні як головної проблеми, пов'язаної з оподаткуванням. При цьому слід зауважити, що малі підприємства несуть на собі більший тягар перевірок, ніж великі підприємства, та мають менше ресурсів для подолання наслідків перевірок.

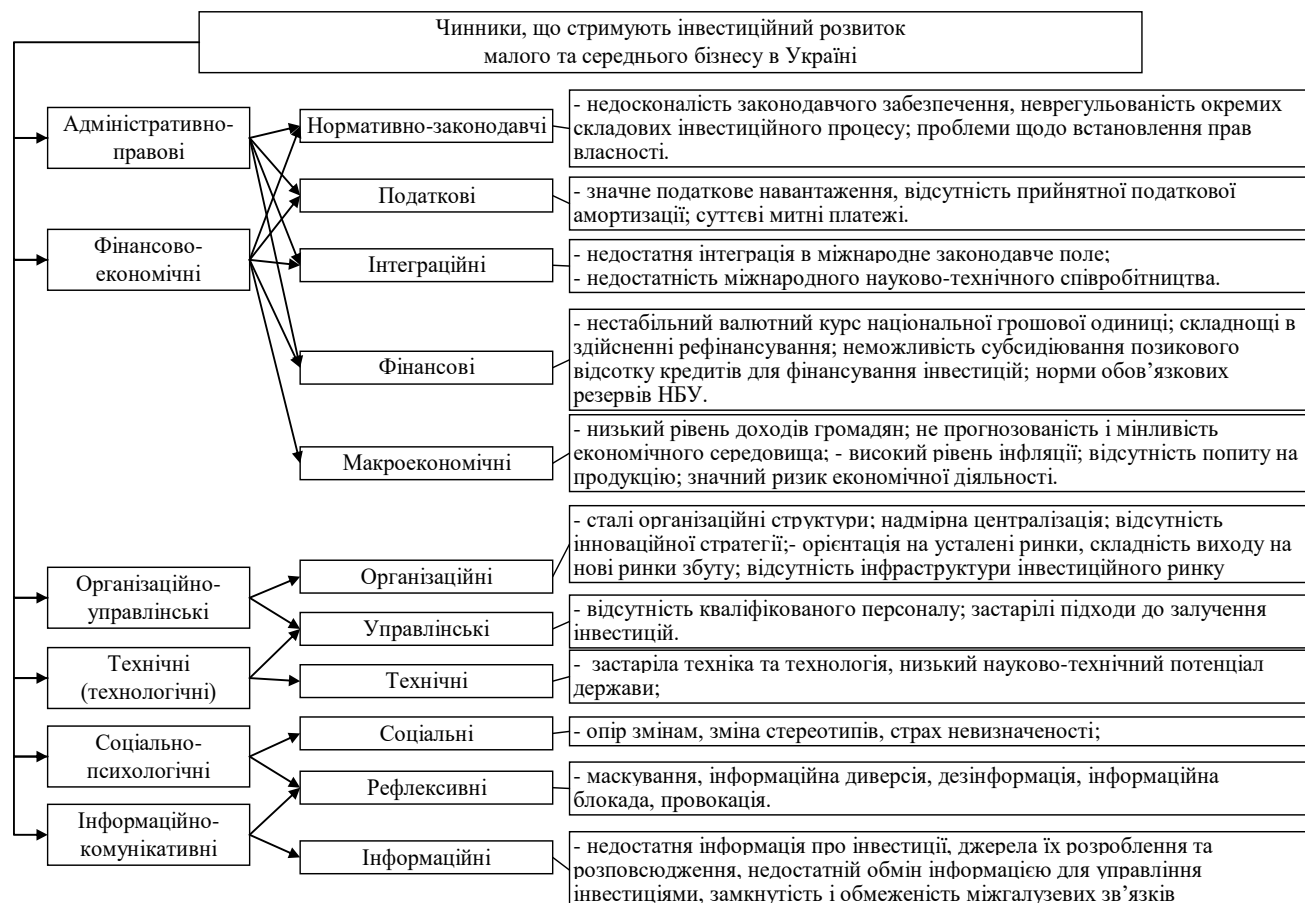

Рис. 2.10. Класифікація чинників, що стримують інвестиційний розвиток суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні

Реалізація економічного потенціалу малих та середніх підприємств потребує подальшої дерегуляції підприємницького середовища, а також розширення можливостей доступу підприємців до фінансових ресурсів, сприяння активізації інвестиційної та інноваційної діяльності.

Для створення сприятливого бізнес-клімату необхідно забезпечити удосконалення нормативно-правової бази господарської діяльності, та

приділити більшу увагу на вирішення таких проблемних питань, що стримують розвиток підприємництва:

обмеженість доступу до фінансових ресурсів;

недосконалість процедур у сфері ліцензування, дозвільної системи та державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

обмеженість участі суб'єктів малого і середнього підприємництва у реалізації проектів державно-приватного партнерства;

низький рівень поінформованості суб'єктів малого і середнього підприємництва про порядок та умови провадження господарської діяльності;

недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого і середнього підприємництва тощо.

Необхідно акцентувати увагу на таких напрямках розвитку МСБ:

подальша дерегуляції господарської діяльності;

розширення можливостей доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва до отримання кредитних ресурсів;

сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;

підтримка діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва, у тому числі експортної діяльності;

розвиток соціальної відповідальності бізнесу, яка полягає в діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва, спрямованій на виконання на добровільних засадах зобов'язань перед суспільством;

удосконалення системи професійної освіти, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого і середнього підприємництва;

співпраця між державою, приватним сектором та громадськими об'єднаннями у сфері навчання підприємству;

удосконалення системи інформаційної підтримки;

розширення можливостей участі суб'єктів малого і середнього підприємництва у реалізації проектів державно-приватного партнерства;

підвищення ролі місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у підтримці розвитку малого і середнього підприємництва;

формування фонду нежитлових приміщень та земельних ділянок для надання в оренду суб'єктам малого і середнього підприємництва на пільгових умовах;

розвиток сільськогосподарського підприємництва та кооперації.

Забезпечення реалізації окреслених напрямів розвитку МСБ дозволить створити сприятливі умови для розвитку національної інвестиційно-інноваційної та зовнішньоекономічної діяльності МСБ, підвищити добробут населення та конкурентоспроможність національної економіки.

2.2. Закордонний досвід податкового регулювання інвестиційного розвитку СМБ

Податкова політика в різних державах у питаннях стимулювання інвестицій має багато спільного, але є і певні особливості. Вони відображають різні напрями проведення державної інвестиційної політики і дають можливість вибору найефективнішої з них для застосування в Україні.

У США податкова політика спрямована на зменшення регулюючого впливу держави на прийняття господарських рішень підприємством і поступове звільнення ринкових суб'єктів від опіки держави. Головним напрямом проведення податкової політики є лібералізація ставок оподаткування, зменшення найбільших ставок, рівність податків на рівний дохід незалежно від форми вкладання капіталу, розширення бази оподаткування, скорочення фіскальної функції податків. Крім того, держава взяла напрям на скорочення податкових пільг з метою запобігання зменшенню платниками своїх податкових зобов'язань.

З цієї метою знижена ставка податку на прибуток з 46 до 39 % та

ліквідовано інвестиційний податковий кредит. Хоча ставка податку на приріст витрат на науково-дослідну діяльність і знижена з 25 до 20 % у порівнянні з попереднім базовим періодом, вона залишається ще досить суттєвим заохочувальним стимулом для підприємств.

Проведена 1986 р. податкова реформа внесла суттєві корективи в систему амортизації. Щоб збільшити розміри амортизаційних відрахувань і знизити прибуток до оподаткування, основні фонди підприємства поділяються на вісім класів, кожний з яких має свій строк списання від 3 до 31 року. Але в цьому разі державний бюджет багато втрачає. Тому в 90-х рр. ХХ ст. в США проводилась подальша модифікація податкових пільг з урахуванням умов, які склалися в суспільстві. Їх можна об'єднати за такими напрямками.

Перенесення більшості пільг на малі та середні дослідні підприємства та колективи. Це пояснюється тим, що в сучасних умовах для впровадження у виробництво багатьох науково-технічних розробок потрібні невеликі капітальні вкладення, які можуть бути проведені малими колективами. Тому ці підприємства мають досить суттєві податкові пільги, а в деяких випадках можуть звільнитися від сплати податку.

Проведення податкової реформи 1986 р. привело до того, що почала змінюватись і структура самих підприємств. Стали більш тісними зв'язки між виробничими та науково-дослідними підприємствами, і вони почали утворювати об'єднання, які ставали надалі акціонерними товариствами, а їхні працівники – акціонерами. У цьому разі отриманий інвесторами дохід обкладається по нижчій ставці, ніж індивідуальний прибутковий податок.

Був введений принцип «рівний податок на рівний дохід», а також зменшені найбільші ставки податку в галузях, де прибуток був вищим, ніж середній по промисловості в цілому.

Ще однією проблемою США було оподаткування венчурних компаній, утворених для розробки та впровадження нових досягнень науки та техніки, нових технологій. Але діяльність цих фірм пов'язана з великими ризиками, пошуком різних джерел фінансування та ставками податку на приріст капіталу.

Головним чином оподаткуванню підлягали цінні папери (акції, які реалізуються венчурними компаніями). Тому з цією метою ставки оподаткування поступово знижувались, і це сприяло зростанню ділової активності, утворенню нових робочих місць, а також розширенню бази оподаткування. Головним у вирішенні цієї проблеми була спрямованість надання податкових пільг на кінцевий результат. Право на пільгу мали тоді, коли був досягнутий кінцевий результат, і пільга надавалася автоматично згідно з чинним законодавством [155, 65, 165].

Розвиток оподаткування в країнах ЄС відбувається останнім часом під дією чинників інтеграції та прагнення країн-членів до фіскальної самостійності. З точки зору гармонізації оподаткування як передумови формування гомогенного фінансового середовища в ЄС, то слід підкреслити, що в Союзі реалізується принцип визнання суверенітету держав-членів на стягнення податків на власній території та формування власних бюджетів. Договір про ЄС стосується сфери оподаткування лише в обсязі, що є необхідним для функціонування Єдиного ринку.

Процес гармонізації оподаткування за ПДВ відбувався в ході наступних етапів:

встановлення одноманітності в оподаткуванні (до 1973 р.) – у відповідності до регламентів 67/2272 та 67/2283 встановлена система ПДВ, подібна до французької, з однаковим механізмом оподаткування для всіх суб'єктів; як результат – встановлення єдиної системи розрахунку ПДВ, поступовий перехід до заміни частини членських внесків до бюджету ЄС на відсоток від зборів за ПДВ (рішення Ради Європейських співтовариств 1970 р.);

уніфікація порядку застосування податку (1973-1980 рр.) і використання його як статті дохідної частини бюджету ЄС – регламент 77/3885 уніфікував сфери речового, персонального та просторового застосування ПДВ та визначив перелік об'єктів оподаткування та виключень з бази оподаткування;

гармонізація ставок ПДВ – регламент 92/77 упорядкував диференціацію податкових ставок (для всіх юрисдикцій мінімальна стандартна ставка ПДВ

повинна складати не менше 15%);

боротьба з незаконним відшкодуванням ПДВ – з 01.01.2007 р. введено обов'язкову реєстрацію платників ПДВ на території ЄС, створено інформаційну мережу Eurofisc [67, 172].

Разом з тим, держави-члени опираються гармонізації ПДВ, активно використовуючи диференціацію ставок як інструмент внутрішньої фіскальної політики: ставки ПДВ суттєво різняться; на національному рівні створюються системи «понадзнижених» ставок.

Пряме оподаткування також відрізняється різноманіттям ставок. При цьому чітко відслідковуються певні тенденції гармонізації прямого оподаткування: суттєве скорочення ставок податку на прибуток корпорацій за одночасного зростання ставок прибуткового податку. Виключення складають нові члени ЄС (2004, 2007 рр.), в яких відзначається скорочення ставок за обома податками. Ці тенденції виражають політику залучення інвестицій податковими методами, переорієнтацію оподаткування з доходів від капіталу на особисті доходи.

З технічної точки зору, податок з доходів громадян характеризується легкістю його адміністрування за умови високої платіжної дисципліни та ефективної системи контролю за достовірністю та повнотою декларування доходів громадян. У країнах ЄС-27 надходження даного податку в середньому становлять 8,1% ВВП, хоча у рамках регіону цей показник відчутно коливається: від 2,8% у Словаччині до 25,3% у Данії. Ставки податків теж варіюються: від 15% у Латвії до 53,7% у Бельгії. Цікаво, що у регіонах з ефективними податковими системами - Західній Європі і США – персональний податок має тенденцію до прогресивності, тоді як у нових членах ЄС переважно застосовується плоска шкала [65, 162].

У більшості європейських країн максимальні надходження в бюджет забезпечують особисті прибуткові податки, наприклад, в Данії за рахунок цього податку формується більше половини всіх податкових надходжень.

Податки на прибуток корпорацій становлять значно меншу в порівнянні з

особистими прибутковими податками частку державних доходів [67, 162, 172]. Старі європейські країни-члени ЄС можна розділити на три групи в залежності від діючих у них систем оподаткування прибутку, які розрізняються за способами оподатковування частки, що розподіляється, і частки, що не розподіляється:

у Нідерландах, Швеції, Люксембурзі та Іспанії діє класична система, відповідно до якої частина прибутку, що розподіляється, і частина прибутку, що не розподіляється, обкладаються за єдиною ставкою, що призводить до подвійного оподатковування доходу (ця система також діє в США, Швейцарії, Австралії і Новій Зеландії);

у Великій Британії, Франції, Бельгії, Данії, Ірландії, Італії застосовується так звана система умовного нарахування, при якій до всього прибутку застосовується єдина ставка податку, але при виплаті дивідендів сплачена компанією частка податку акціонерам компенсується (нині ця система зазнає серйозної критики, оскільки, з одного боку, надає можливості для маніпуляцій з акціями та дивідендами, з іншого боку, створює перешкоди для діяльності ТНК);

в Австрії, Фінляндії, Греції вищеназвані частини прибутку обкладаються за різними ставками.

Останнім часом дії Європейської Комісії в сфері оподаткування спрямовані на наступне:

розв'язання питань оподаткування фізичних осіб та підприємців, що здійснюють діяльність в межах Єдиного ринку, при здійсненні транскордонних операцій;

аналіз варіантів використання податкових пільг та преференцій для компаній, що займаються НДДКР;

введення нових видів податків: перший на рівні ЄС та стягується за фінансову діяльність фінансового сектору ЄС, а другий податок має стати всесвітнім і стягуватись за здійснення фінансових операцій взагалі.

гармонізація прямого оподаткування, зокрема, в частині приведення у

відповідність баз оподаткування та застосування єдиного підходу до оподаткування нагромаджень з встановленням граничної мінімальної ставки; з 2011 р. введено в дію Єдину консолідовану базу податку з корпорацій, що здійснюють операції в декількох державах-членах ЄС (Common Consolidated Corporate Tax Base – CCCTB), яка покликана пропорційно розділити процеси утворення прибутку за країнами операційної діяльності з метою оподаткування кожної частини за ставками, що застосовуються в конкретних країнах.

В підсумку можна сказати, що узгодження податкової політики в ЄС відбувається в бік узгодження дій в сфері протидії ухиленню від оподаткування, несумлінній податковій конкуренції, пошук нових джерел поповнення спільного бюджету ЄС. Разом з тим, така політика залишає повний обсяг прав на внутрішню податкову політику, виходячи з фіскальних інтересів кожної держави-члена.

Англійська система стимулювання інвестицій побудована за принципом американської системи, але має свої особливості. Так, ставка податку на прибуток корпорацій встановлюється щорічно на фінансовий рік, який завершився. Норма амортизації встановлюється на всі капітальні активи, незалежно від первинної вартості їх, у розмірі 25 %, для споруд та будівель – 4 %. Корпораціям надано право всі витрати на НДДКР відносити на витрати виробництва практично в будь-якому розмірі. При цьому прибуток малих компаній, який не перевищує встановлений рівень, оподатковується по нижчій ставці. Крім того, у Великобританії існує велика кількість пільг. Це стосується насамперед обкладання дивідендів компаній та прибутку на приріст капіталу [43, 3].

Податкова політика Німеччина спрямована на стимулювання економічного зростання та активізацію ринкового механізму. Починаючи з 1990 р., в державі почала проводитись податкова реформа, спрямована на стимулювання інвестицій. Для цього застосовувались неоподатковувані надбавки на виробництво товарів за рахунок інвестицій, а також інвестиції у сферу НДДКР, зниження прогресії та скорочення ставок корпоративного

податку, зміна податкового складу, зменшення податку на дохід і прибуток з одночасним збільшенням податку на споживання, додану вартість.

Крім того, були звільнені від оподаткування численні резервні фонди, які призначались для компенсації інфляційних наслідків зростання цін на сировину та матеріали, усі види енергії, засоби, отримані фірмою внаслідок зміни оцінної вартості основних фондів. Інша частина резервного фонду призначена для покриття негативних ризиків від подальшої підприємницької діяльності. Утворення резервних фондів зменшує прибуток до оподаткування.

При встановленні ставки оподаткування має значення вид прибутку. Так, ставка оподаткування нерозподіленого прибутку значно менша, ніж розподіленого. Крім того, з прибутку до оподаткування корпорацій до загальних витрат додаються матеріальні витрати на утримання персоналу, який займається науково-дослідною діяльністю, а також широко використовується прискорена амортизація, особливо в сільському господарстві. Так, підприємства цієї галузі можуть в перший рік амортизувати до 50 % вартості обладнання, а в перші три роки – до 80 %. Значна увага приділяється економічному оновленню господарства та зрівнянню розвитку різних земель [43, 3].

Для Франції характерна різноманітна система стимулювання зростання інвестицій. До початку 80-х років для цієї системи характерний був адміністративний напрям регулювання. Так, у міністерстві наукових досліджень і технологій сконцентровано більш як 80 % обсягу всіх ресурсів, які призначались на різні цілі. Але з початку 80-х років у державі змінюється напрям стимулювання інвестицій. Водночас зменшується фінансування НДДКР з державного бюджету і більше уваги приділяється економічним методам стимулювання промислових фірм та підприємств. Для підприємств та акціонерних товариств введено право податкового кредиту та знижена сума податку на 50 % від суми збільшення відрахованих коштів на НДДКР для підприємств, які займаються дослідними роботами в наукомістких галузях. Упродовж перших двох років такі підприємства звільняються від сплати

податків, на третій рік ставка податку становить 25 % від доходу, на четвертий рік – 50 %, на п'ятий – 75 % і тільки на шостий та наступні роки – 100 % від усієї суми доходів.

Починаючи з 90-х років, проводиться податкова політика на збільшення пільг по податковому кредиту на кошти, які пов'язані з проведенням дослідних робіт, підвищується його найбільший розмір, спрощується порядок і процедура оформлення права на пільгу по його отриманню, створюються сприятливіші умови для середніх і малих підприємств, які починають або розширюють свою науково-технічну діяльність. Крім того, цим підприємствам надається право нараховувати податковий кредит на підставі приросту витрат на НДДКР стосовно загальної суми витрат, які були здійснені в попередні роки.

З 1988 р. у Франції вводиться податковий кредит на витрати на професійну підготовку кадрів. Від оподаткування звільняється 25 % доходів підприємства, які спрямовуються на ці цілі, особливо на підготовку нових фахівців у тих регіонах, де високий рівень безробіття. У цих районах підприємства зовсім звільняються від сплати податків з доходів, які спрямовуються на підготовку та перепідготовку кадрів [43, 65].

В Канаді застосовується диференційна система оподаткування прибутку підприємств: ставка податку на прибуток складається з федеральної і провінційної. Загальна федеральна ставка – 28% (для компаній обробної промисловості – 23%). Провінційні ставки податку на прибуток представлені різняться в залежності від території (провінції) і складають від 8,9 % до 17 %. Досить поширеним є використання податкових пільг для корпорацій, які провадять активну інвестиційну діяльність. Серед використовуваних податкових інструментів у Канаді можна виділити: інвестиційний податковий кредит; податковий кредит на витрати НІОКР; прискорені норми амортизації; пільгові умови оподаткування вартості активів; знижки на виснаження надр.

Постійне збільшення дефіциту федерального бюджету Канади призвело до більш раціонального використання податкових пільг, що насамперед виразилося в звуженні сфер їхнього застосування й у зменшенні розмірів. У

1987 р. були скасовані інвестиційний податковий кредит і знижка на коректування товарно-матеріальних запасів. Знижено норми амортизації для пасивної частини основного капіталу в гірничодобувній промисловості для бурового устаткування, робочих частин машин, рекламного устаткування.

Збережено пільги на стимулювання регіонального розвитку НДДКР. Інвестиційний кредит для атлантичних провінцій складає 15%, а для спеціально виділеної групи районів – 10%. Податковий кредит на капіталовкладення в НДДКР складає 30% для всіх компаній і 45% – для обробного сектора в окремих районах.

Велика увага в Канаді приділяється податковому стимулюванню діяльності малого бізнесу. До малого відносяться компанії з річними продажами від 2 до 20 млн. дол., з річним прибутком чи менше рівної 200 тис. дол., у яких зайняте чи менше 100 осіб найманої праці. Частка дрібних фірм складає 97% від числа всіх компаній. Основні сфери їхньої діяльності – послуги, роздрібна торгівля, будівництво, наукомісткі галузі. Після податкової реформи до всіх компаній малого бізнесу застосовується єдина ставка – 12%. Уряд Канади покладає великі надії на малий бізнес як на можливість підвищити рівень зайнятості в країні [155].

Досвід Росії в використанні податкового стимулювання інвестиційного розвитку МСБ полягає в встановленні спеціальних податкових режимів, застосуванні спрощених правил податкового обліку, використанні спрощених декларацій за окремими видами податків. Слід зазначити, що в Росії на законодавчому рівні не визначено, які саме підприємства можуть бути віднесені до категорії «малий бізнес» та «середній бізнес», з чого визначається відсутність особливих умов оподаткування. Проте в податковому кодексі визначено особливі нормативно-правові положення, спрямовані на стимулювання розвитку МСБ [111, 135].

Важливим кроком в забезпеченні податкового регулювання стало створення спеціальних податкових режимів для суб'єктів МСБ:

система оподаткування для сільськогосподарських товаровиробників (єдиний сільськогосподарський податок);

спрощена система оподаткування;

єдиний податок на дохід від окремих видів діяльності;

патентна система оподаткування

На сьогодні в Росії використовуються два режими оподаткування:

загальний, встановлений для усіх без винятку суб'єктів господарювання (для СМБ також);

спеціальні режими, дія яких розповсюджується, перш за все, на МСБ.

Законодавством більшості розвинених країн малий бізнес визначений як особливий суб'єкт державного регулювання. Специфіка малого бізнесу (соціальна значимість, масовість) визначила особливості його оподаткування, що орієнтовано на довгострокові цілі економічного розвитку й привязано до реально складних економічних пропорцій всередині даного сектора.

Важливим аспектом оподаткування малого бізнесу є критерій визнання підприємства малим. Звичайно виділяють два види таких критеріїв - кількісні і якісні. До кількісних критеріїв відносяться такі статистичні показники об'єкта, як чисельність зайнятих на підприємстві, активи, капітал, прибуток. Причому єдиним критерієм, що є порівняльним для всіх країн, є кількість працівників, зайнятих на підприємстві. Західні фахівці пропонують також свої якісні критерії для визначення малого бізнесу, до яких можуть бути віднесені: особисте керування підприємством, прямий особистий контакт між вищими органами керівництва і робітниками, клієнтурою й постачальниками, неможливість одержати доступ до ринків капіталу. Однак на підставі такого роду критеріїв розходження між малими й середніми підприємствами встановити ще складніше.

В остаточному підсумку в податковому законодавстві більшості розвинених країн при визначенні поняття «мале підприємство» у якості базових використовуються кількісні показники, але вони майже завжди доповнюються якісними характеристиками (табл. 2.6).

У деяких країнах крім загальних критеріїв віднесення підприємств до суб'єктів малого бізнесу існують також особливі критерії, що відносять мале підприємство в пільгову категорію, як, наприклад, у США і Великобританії.

Загальні критерії застосовуються до тих суб'єктів малого бізнесу, які зацікавлені в одержанні пільгових кредитів, але вони фактично не торкаються податкових пільг.

Таблиця 2.6

Критерії віднесення підприємств до категорії малих [79]

Країна	Гранична чисельність зайнятих		Прибуток у нац. валюті	Виручка		Засновники	Особливі умови
	кільк. осіб	галузь		сума	галузь		
США	250 - 1500	виробництво		3,5- 14,5 млн. дол.	послуги	незалежний власник	самостійне керування; не домінує у своєму секторі
Критерій АМБ	500	оптова торгівля		3,5- 13,5 млн. дол.			
S-корпорація	35	обмежень немає		діяльність і в загальній	приватні особи; тільки резидент	незалежний власник і керуючий	
Канада	100	всі галузі народного господарства	200 000 Дол.	2,0- 20,0 млн дол.			
Великобританія	250	всі галузі народного господарства		11,2 млн фунтів стерлінгів			вартість активів менш 5,6 млн фунтів стерлінгів
	Пільгові критерії 200	всі галузі народного господарства	300 фунтів стерлінгів				
Франція	50	всі галузі народного господарства		500 млн євро	промисловість	не менш 50 % капіталу належить приватним особам	
				100 млн євро	інші галузі		

Так, у США Адміністрація по справах малого бізнесу (АМБ), створена в 1953 р. для надання допомоги керівникам малих підприємств у підвищенні їх управлінської кваліфікації й одержанні позик, вважає бізнес малим, якщо підприємство не домінує у своїй сфері діяльності й разом з відділеннями

наймає не більше 500 чоловік. Однак, спеціальними пільгами на державному рівні такі підприємства не наділені. Податковий кодекс США передбачає пільги для так званих S-корпорацій (*small corporation*). S-корпорації вперше з'явилися у 1958 р. як альтернатива звичайним корпораціям відповідно до підрозділу «S» Правил Податкового управління США [36].

Сформована міжнародна практика оподаткування передбачає стосовно суб'єктів малого й середнього підприємництва такі основні підходи (рис. 2.11):

1) введення на тлі стандартної національної податкової системи сукупності податкових пільг для малого бізнесу по окремих великих податках (переважно по податку на прибуток, рідше по ПДВ);

2) введення особливих режимів оподаткування малого бізнесу.

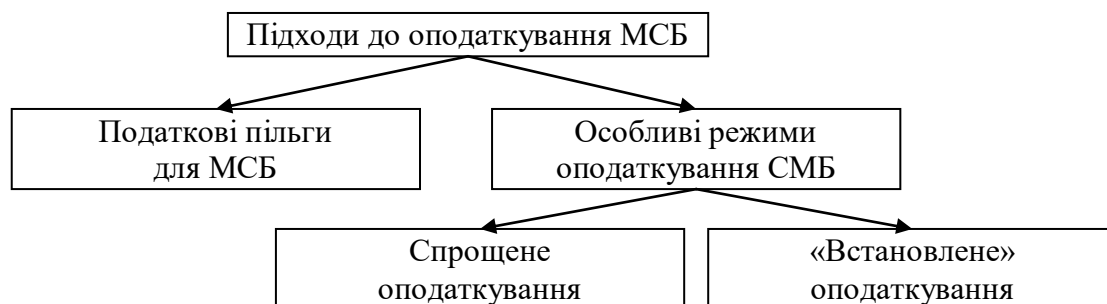

Рис. 2.11. Підходи до оподаткування МСБ

Виділяють два типи особливих режимів оподаткування: спрощене й встановлене оподаткування, які адаптовані до умов конкретної країни і можуть утворювати різні модифікації й змішані форми.

У чистому вигляді перший тип оподаткування передбачає збереження для малих підприємств всіх видів податків при одночасному спрощенні порядку їх розрахунків (включаючи спрощені методи визначення податкової бази й методи здійснення обліку) і стягнення (періодичність, звільнення від авансових платежів).

Другий тип, навпроти, припускає оцінку потенційного доходу платника податків на підставі непрямих ознак і встановлення фіксованих платежів у бюджет, що замінюють один або кілька традиційних податків.

У податковій практиці розвинених країн набагато частіше застосовується спрощене оподаткування. Поставлене оподаткування в чистому вигляді використовується рідше, хоча в багатьох країнах оцінка податкової бази, за аналогією з іншими платниками податків, застосовується в тих випадках, коли податкова адміністрація має сумніви стосовно правильності обчислення податкових зобов'язань [168, 151, 46, 28].

Проведений аналіз закордонного досвіду оподаткування малого бізнесу дозволяє зробити висновок, що законодавством більшості розвинених країн малий бізнес визначений як особливий суб'єкт державного регулювання. Для цілей оподаткування незмінними залишаються натуральні і якісні показники; фінансові показники (прибуток, обсяг реалізації), які змінюються стосовно різних податків. Специфіка малого бізнесу визначила специфіку його оподаткування. У зв'язку із цим, у процесі реформування податкових систем західних країн одержали розвиток дві групи пільг:

пільги, спрямовані на підтримку конкурентоспроможності малих підприємств, підвищення їх інвестиційної й інноваційної активності;

пільги, що дозволяють спростити податкове адміністрування цієї групи платників податків.

Основною тенденцією розвитку оподаткування малого бізнесу в економічно розвинених країнах можна вважати прагнення до його максимальної раціоналізації, спрощення, відходу від складних і трудомістких для розробки й впровадження податкових схем.

З огляду на особливо важливі функції малого бізнесу в сучасній соціально орієнтованій економіці, підтримка цього сегменту підприємництва є одним з головних пріоритетів економічної політики більшості країн світу. Важливість розвитку малого бізнесу для держави обумовлена його значним внеском у створення робочих місць, високим інноваційним потенціалом, стійкістю до кризових явищ та здатністю оперативно адаптуватися до нових економічних умов.

Декларації щодо необхідності приділення особливої уваги малому бізнесу

зафіксовані також в стратегічних документах міжнародного рівня. Зокрема, в Європейській хартії малих підприємств (*The European Charter for Small Enterprises*) [55], яка є рамковим документом для країн ЄС, але також прийнята більшістю країн європейського континенту (в т.ч. і в Україні) [72], відзначається, що «розвиток інноваційної моделі економіки в Європі можливий тільки якщо малий бізнес буде висунутий на перше місце в порядку денному». У продовження цього, в Хартії наголошено на тому, що «малі підприємства повинні розглядатись як одна з основних рушійних сил інновацій, зайнятості, а також соціальної та регіональної інтеграції до Європи».

Болонська хартія з політики у сфері малого і середнього бізнесу (*The Bologna Charter on SME Policies*), що є базовим документом для ОЕСР, який підписали 50 країн, в тому числі і ті, які не входять до організації, також визнає, що «малий бізнес є рушійною силою для створення робочих місць, зростання добробуту, регіонального розвитку та соціальної інтеграції». Крім того, відзначається, що саме динамічний сектор малого та середнього бізнесу має важливе значення для відновлення економіки, боротьби з бідністю, а також для підтримки активної молоді та жінок. Хартія закликає світову спільноту до розширення міжнародного діалогу з метою пошуку шляхів вирішення проблем розвитку малого і середнього бізнесу [173].

В Акті з питань малого бізнесу для Європи (*Small Business Act for Europe*) [170], який є програмним документом для країн ЄС в сфері політики розвитку малого бізнесу, зазначається: «Наша здатність використати потенціал розвитку і інноваційності малих та середніх підприємств матиме вирішальне значення для майбутнього процвітання ЄС. У глобальному контексті, що характеризується постійними структурними змінами та посиленням тиску конкуренції, роль малих і середніх підприємств в нашому суспільстві стала ще більш важливою. Вони створюють робочі місця, а також відіграють ключову роль для добробуту місцевих і регіональних громад. Енергійні малі та середні підприємства здатні зробити Європу більш стійкою до невизначеності, яка властива сьогоднішньому глобалізованому світу».

В економіці ЄС малий бізнес відіграє досить значну роль (табл. 2.7). Сукупно європейські мікро- та малі підприємства створюють 39,4 % доданої вартості та майже 50 % робочих місць в ЄС.

Таблиця 2.7

Малий та середній бізнес в країнах ЄС

	Мікро	Малі	Середні	МСП	Великі	Загалом
Кількість зареєстрованих суб'єктів						
млн од.	18,783	1,350	0,223	20,356	0,043	20,399
%	92,1	6,6	1,1	99,8	0,2	100,0
Кількість створених робочих місць						
млн од.	37,494	26,704	22,616	86,815	43,787	130,602
%	28,7	20,5	17,3	66,5	33,5	100,0
Додана вартість						
трлн євро	1,2423	1,076	1,076	3,395	2,496	5,891
%	21,1	18,3	18,3	57,6	42,4	100,0

Джерело: *Annual report on european SMEs 2012/2013* [157]

Для України досить цінним може бути досвід Польщі в напрямку розвитку МСБ. Підприємства МСБ Польщі створюють близько 70 % ВВП країни. Таких підприємств в країні нараховується більше ніж 2 млн. Досить активний розвиток МСБ спостерігається в сільському господарстві, будівництві, торгівлі та виробництві продовольчих товарів. Насьогодні кількість підприємств МСБ Польщі складають дві третини від загальної чисельності працюючого населення. Середній клас в Польщі сформований саме за рахунок підприємств МСБ. Основою розвитку МСБ в Польщі є впровадження пільгового оподаткування в особливих економічних зонах країни. Комплексна урядова програма «Підприємництво перш за все», реалізацію якої було подовжено до 2026 р., передбачає забезпечення рівномірного розвитку регіонів шляхом залучення інвесторів в особливі економічні зони [168].

Таким чином, можна зробити висновки про те, що суть політики оподаткування для МСБ за кордоном полягає в поетапному скороченні податкових ставок і числа прогресивних податків. Проведений аналіз дозволив виокремити основні види пільг для МСБ у країнах світу (табл. 2.8).

**Основні типи податкових пільг, що надаються суб'єктам МСБ,
у країнах світу**

Типи пільг	Країна
1. Податкові пільги для підприємств МСБ, що надаються на рівні підприємства (<i>business-level tax incentives targeted at SMEs</i>):	
зарахування капіталовкладень на рахунок поточних витрат (<i>expensing</i>), прискорена амортизація (<i>accelerated depreciation</i>), податкові інвестиційні кредити	США, Іспанія, Мексика, Великобританія, Німеччина, Японія, Канада, Греція, Бельгія
особливі пільги для зайнятих у МСБ	Іспанія, Бельгія
пільги для підприємств МСБ, що займаються інноваціями та НДДКР	Канада, Мексика, Великобританія
2. Податкові пільги для підприємств МСБ, що надаються на рівні акціонера, з метою підвищення інвестиційної активності (<i>shareholder-level incentives to promote investment in SMEs</i>):	
пільговий режим оподаткування прирощення капіталу, включаючи відтермінування (<i>deferral</i>)	Канада, США, Японія, Великобританія
пільговий режим, застосовуваний до капітальних збитків (<i>capital losses</i>)	Канада, США, Японія, Великобританія
пільги, пов'язані зі здійсненням підприємствами МСБ венчурних інвестицій (<i>venture capital investments</i>)	Австралія, Мексика, Іспанія, Канада, Великобританія, Бельгія

Складено за [110, 176, 112]

В цілому представляється тенденція до зменшення набору податків і одночасного розширення податкових пільг. Ставки податків диференціюються залежно від вкладень підприємства у виробництво, НДДКР, сферу послуг тощо. Певні види малих підприємств отримують можливість формувати неоподатковувані спеціальні фонди і резерви. Все більше використовуються механізми прискореної амортизації, а також «податкові канікули» (звільнення від податків на певний термін).

2.3. Формування податкової політики України з урахуванням інвестиційних потреб малого та середнього бізнесу

В економіці України склалася дуже складна ситуація. Держава, яка істотно збідніла в результаті гострої економічної кризи, втрачає надійні джерела необхідного інвестування. В сучасних умовах економічного розвитку України, інвестиції мають стати найважливішим засобом забезпечення виходу з кризи, досягнення реальних структурних зрушень, технічного переоснащення, зростання якісних показників господарської діяльності та життєвого рівня населення.

Стратегічно важливе значення МСБ для соціально-економічного розвитку держави є одним із головних аргументів, яким обґрунтовується доцільність його державної підтримки. Крім того, загальний податковий режим певною мірою порушує принцип конкуренції, ставлячи малі підприємства в не вигідне становище порівняно з великими.

Окрім загальних проблем бізнес-середовища, розвиток малого підприємництва стримують специфічні чинники та проблеми, які властиві даному сектору економіки, зокрема:

обмежений доступ до фінансових ресурсів; малий бізнес має менші можливості для розвитку, оскільки при однаковому рівні фіскального тиску великі підприємства мають суттєво більші можливості щодо залучення фінансових ресурсів. Очевидно, що новим суб'єктам господарської діяльності з невеликою вартістю активів і без кредитної історії доступ до «дешевих» та «довгих» кредитів є вельми обмеженим;

більш жорсткий рівень конкуренції; кількість суб'єктів малого бізнесу в більшості країн перевищує 95 % від загальної кількості суб'єктів, що провадять підприємницьку діяльність. В галузях із значною часткою малого бізнесу кількість конкуруючих суб'єктів може сягати від кількох десятків до кількох тисяч. Жорсткий рівень конкуренції змушує суб'єктів МСБ до додаткових

витрат на технічне та технологічне оновлення;

обмежений доступ до ринку; в порівнянні з великими корпораціями суб'єкти малого бізнесу мають менші можливості розширення географії збуту своєї продукції, а також участі в державних закупівлях. Перша проблема обумовлена інформаційними чинниками, а саме браком інформації стосовно потенційних контрагентів, а друга – кількісними обмеженнями, оскільки органи державної влади часто надають перевагу закупівлі товарів та послуг у великих обсягах, що виключає з даного ринку малий бізнес;

технологічні бар'єри, зокрема обмежений доступ до інновацій та досліджень. Через брак фінансових та людських ресурсів малі підприємства мають незначні можливості самостійно реалізовувати дослідницькі проекти, спрямовані на постійне технічне та технологічне вдосконалення. Більш того, щоб конкурувати з потужними підприємствами, часто необхідним є придбання у них же запатентованих технологій та ноу-хау [19, 23, 64, 32].

Зазначені проблеми призводять до того, що малий бізнес опиняється в гірших умовах порівняно з великими підприємствами. Необхідність вирівнювання умов діяльності на ринку вимагає втручання держави. Для підтримки та розвитку малого підприємництва держава, як правило, створює для нього особливий правовий режим провадження господарської діяльності та застосовує різні програми державної підтримки.

Податкове регулювання інвестиційної діяльності забезпечує спрямування інвестицій у пріоритетні сфери економіки встановленням відповідних податкових ставок та податкових пільг. Теоретичним підґрунтям податкового регулювання стала відома в економічній літературі бюджетна концепція американського вченого А. Леффера, котрий ще в середині 1970-х р. довів, що податкові надходження є одночасно продуктом і податкової ставки, і податкової бази (суми прибутку). Зі збільшенням податкової ставки відповідно скорочується її база. Якщо підприємці заінтересовані в чистому (після сплати податків) доході, то введення податку перешкоджатиме виробництву оподаткованого товару. Спричинене в такий спосіб (на певному рівні

податкових ставок) зменшення виробництва може звести нанівець будь-який передбачуваний приріст бюджетних надходжень. На цій підставі було зроблено загальний висновок: поживлення ділової, передусім інвестиційної активності, можна досягти радикальним полегшенням податкового тягаря, точніше – оптимальним оподаткуванням [57, 123].

Досвід розвинутих країн щодо стимулювання інвестиційної діяльності свідчить, що на неї позитивно впливає диференційований підхід до надання цільових податкових знижок або певних пільг на основі впровадження принципу фіскального федералізму [149, 148].

До методів податкового стимулювання інвестиційних процесів насамперед належить пільгове оподаткування прибутку. Методи податкового регулювання інвестиційних процесів можна поділити на чотири групи:

- запровадження диференційованих ставок оподаткування;
- звільнення від сплати податку на певний строк;
- зменшення бази оподаткування;
- усунення подвійного оподаткування.

Система оподаткування повинна мати інвестиційну спрямованість, що досягається застосуванням в оподаткуванні обґрунтованої диференціації ставок податків залежно від розміру одержаного прибутку (доходу) та рівня використання прибутку на інвестиційно-виробничі цілі. Це дає змогу активізувати інвестиційну діяльність у пріоритетних напрямках. Крім цього, можливе застосування знижувальних коефіцієнтів залежно від приросту (порівняно з попереднім податковим періодом) частки прибутку, що використовується на виробничий розвиток.

Ефективним методом податкового регулювання інвестиційної діяльності є запровадження механізму уникнення подвійного оподаткування прибутку та дивідендів акціонерних товариств. Оподаткування дивідендів на рівні акціонерів доцільно здійснювати за більш низькою ставкою, ніж оподаткування інших доходів, що збільшить активність інвесторів щодо вкладання коштів в акції підприємств [142, 23].

Зменшення бази оподаткування передбачає виключення зі складу прибутку та доходу, що підлягає оподаткуванню, тих його частин, які спрямовуються на інвестування. Таке зменшення доцільно проводити після здійснення операцій вкладання коштів у сфери та об'єкти інвестування, що їх визнано пріоритетними.

Інвестиційні пільги можна надавати лише на нетривалий термін, пов'язаний з виходом підприємства на проектну потужність, оскільки постійні пільги призводять до значних структурних деформацій в економіці, знижують конкуренцію.

Проте формування ефективної та дієвої інвестиційної податкової політики в цьому напрямі потребує досить значних зусиль. Традиційно актуальними є питання:

визначення об'єкту податкової підтримки;

вибору ефективних податкових інструментів підтримки.

Відповідь на перше питання ускладнюється неоднорідністю сектору малого бізнесу. Окрім відмінностей у фінансово-економічних показниках (дохід, прибуток, кількість зайнятих) та організаційно-правових формах (фізична особа – підприємець, юридична особа, партнерство), малий бізнес поділяється на цілком різні типи підприємств з різними цілями, завданнями і стратегіями діяльності. Суб'єктами малого підприємництва можуть бути:

малі підприємства, які лише розпочинають свою діяльність, але прагнуть різкого зростання та виходу на великі ринки; для них статус малого підприємства є лише перехідним на шляху до розбудови потужного бізнесу;

малі підприємстві, які орієнтовані виключно на місцевий ринок; вони не є мобільними, проте роблять значний внесок в покращення соціально-економічної ситуації в регіонах, особливо депресивних;

малі інноваційні підприємства (стартапи), які розвивають бізнес на основі інновацій або інноваційних технологій; ці компанії мають потенціал, проте часто володіють обмеженим обсягом ресурсів;

малі підприємства в ремісничих галузях економіки, завданням яких, в

більшій мірі, є збереження традиційних виробництв та народних промислів, ніж отримання прибутку; такі підприємства, як правило, концентруються в регіонах з глибокими ремісничими традиціями, а їхня культурно-історична цінність для держави вимагає особливого державного підходу;

сімейні підприємства, які можуть працювати в різних галузях економіки (здебільшого в легкій та харчовій промисловості, сфері послуг тощо), специфікою яких є спадковість ведення господарської діяльності та передача прав на бізнес між поколіннями;

фермерські господарства, які часто розглядаються з точки зору забезпечення продовольчої безпеки держави, тому перебувають в центрі особливої уваги уряду;

партнерства та кооперативи, зміст яких полягає у колективному провадженні підприємницької діяльності.

Різноманітність видів суб'єктів малого бізнесу, а також часом цілком відмінні потреби вимагають впровадження індивідуальних підходів до державної підтримки для кожного з них, відповідно перелік податкових інструментів часто досить різниться. Наприклад, малі підприємства, які прагнуть зростання, потребують фінансування, полегшити доступ до якого держава може завдяки наданню пільгових кредитів, державних гарантій чи компенсації відсотків за залученими кредитами, запровадженню податкового кредиту на принципах платності та повернення тощо. Крім того, для таких підприємств важливі податкові полегшення при зміні організаційно-правової форми ведення підприємницької діяльності.

Молодим інвестиційним підприємствам необхідні доступ до венчурного капіталу, створення інфраструктури, пряма бюджетна підтримка, дослідницькі податкові кредити тощо.

Підтримка фермерських господарств в сучасному світі здійснюється за рахунок прямих бюджетних дотацій, застосування яких по відношенню до інших суб'єктів малого бізнесу часто є недоречним.

Аналіз передового світового досвіду застосування податкових

інструментів підтримки МСБ в залежності від цільового призначення дає змогу виділити декілька груп таких інструментів (рис. 2.12).

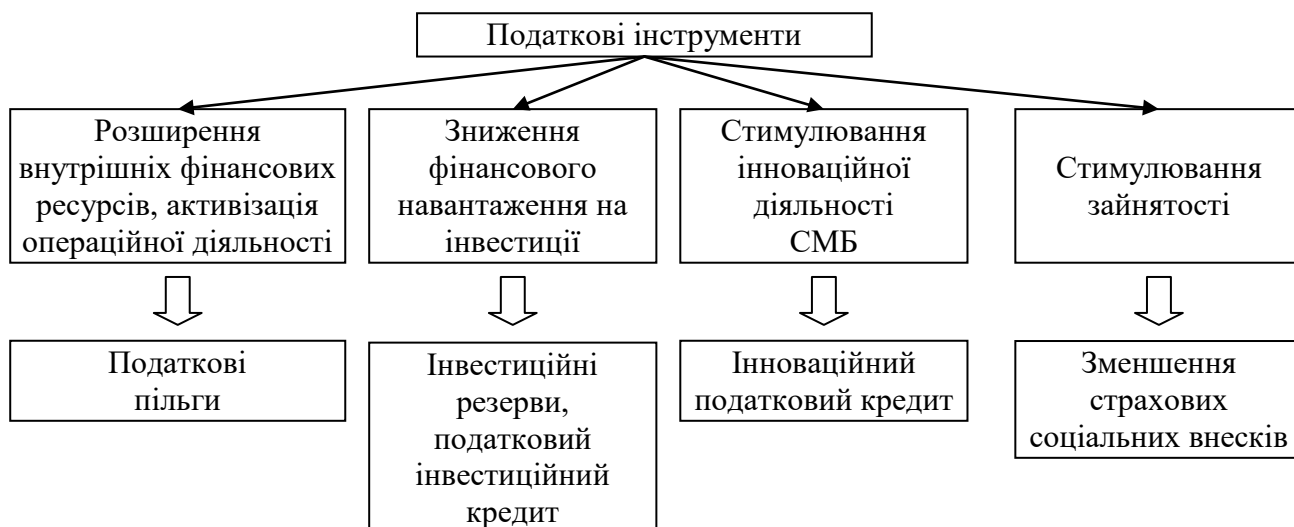

Рис. 2.12. Податкові інструменти підтримки МСБ в залежності від цільового призначення

Інструменти, спрямовані на розширення внутрішніх фінансових ресурсів для активізації операційної діяльності підприємств. Найпоширенішими фіскальними інструментами, які застосовуються для реалізації цього завдання, є податкові пільги [57]:

знижена загальна ставка податку на прибуток. Зокрема в Канаді для суб'єктів підприємницької діяльності, дохід яких за рік не перевищує 500 тис. канадських доларів, ставка державного податку на прибуток становить 11 %, тоді як для інших – 15 %;

знижена ставка на капіталізований прибуток, тобто на ту частину прибутку, яка спрямовується на збільшення активів підприємства, незалежно від спрямування;

податкові канікули, тобто можливість суб'єкта малого бізнесу акумулювати фінансові ресурси завдяки звільненню на певний період (як правило, на декілька років після реєстрації) від сплати податку на прибуток;

податковий кредит на умовах строковості та повернення. Зокрема в Польщі мале підприємство (має не більше 50 працівників, річний дохід не

перевищує 10 млн євро, а сукупні активи – 10 млн євро) може не платити податок на прибуток протягом одного року. Погашати зобов'язання малі підприємства можуть рівними частинами протягом наступних п'яти років і без відсотків за користування;

спеціальні податкові пільги, зокрема касовий метод нарахування ПДВ, більш лояльний режим визначення безнадійної заборгованості, податковий кредит на деякі види витрат (оплату послуг з доступу до Інтернету, придбання касових апаратів тощо), можливість переносити збитки на наступні податкові періоди тощо.

Інструменти, спрямовані на зниження фінансового навантаження для інвестицій [71, 70, 39]:

надання підприємцям можливості створювати спеціальні інвестиційні резерви (*Tax break on investment reserves*), які розширюють можливості їх самофінансування. В таких резервах дозволяється акумулювати частину прибутку без оподаткування. Такий інструмент застосовується в Угорщині. Він дозволяє вирахувати з бази оподаткування податком на прибуток суму, яка надходить до основних резервів протягом податкового року. Сума, що вираховується, обмежена 25 % прибутку до оподаткування або 500 млн фунтів на рік. Платник податків може використати ці кошти протягом чотирьох наступних податкових років на інвестиційні цілі;

знижена ставка податку на прибуток, що використовується для цілей реінвестування (*Tax exemption for invested profits*). Цей інструмент дозволяє малим підприємствам розширити внутрішні джерела для інвестування. Досить успішно він застосовується в Австрії – пільга надається підприємствам, які використовують касовий метод обліку і річний дохід яких не перевищує 400 тис. євро протягом двох послідовних календарних років. До інвестиційних витрат, на які надається пільга, належать придбані або виготовлені основні засоби інвестиційного призначення (за виключенням нерухомості та автомобілів) та цінні папери. Підприємства мають можливість використовувати звільнення від оподаткування щороку, незалежно від того, чи була ця пільга

використана у попередньому податковому році, чи буде використовуватися в наступному. Разом з тим, існують два головних обмеження: 1) до звільнення може бути заявлено не більше ніж 10 % прибутку підприємства за умови, що інвестиції в активи були здійснені протягом календарного року; 2) звільнення обмежене вартістю придбання або виробництва основних фондів та цінних паперів у розмірі 100 тис. євро;

інвестиційний податковий кредит, тобто право зменшити обсяг нарахованого податку на певний відсоток вартості придбання нової технології чи обладнання. Для прикладу, у Грузії малі підприємства, які інвестують в обладнання для покращення навколишнього середовища, переоснащення підприємств для освоєння нових видів продукції, можуть застосовувати інвестиційний податковий кредит в розмірі від 3 до 8 % своїх капітальних витрат на відповідні проекти. У разі інвестування в обладнання для виробництва або телекомунікаційних послуг розмір податкового кредиту становить від 1 до 5 %;

можливість застосування одноразової амортизації, тобто мале підприємство, яке розширює власну діяльність, має право повністю списати на витрати придбані необоротні засоби. Наприклад, для сприяння швидкому зростанню малих підприємств Грузія пропонує податкову пільгу (*Small Business Tax Relief*), яка дозволяє застосовувати прискорену амортизацію для обладнання, та підприємство може списати вартість обладнання на витрати протягом одного року. Більш того, існує практика додаткової амортизації, за якої на витрати відноситься понад 100 % вартості основних засобів, задіяних в реалізації інноваційного проекту. Наприклад, в Сінгапурі машини та інструменти, придбані для інноваційних завдань, амортизуються за нормою 400 % їхньої вартості для перших витрат до граничного обсягу в 400 тис. дол. США [26].

Інструменти стимулювання інноваційної діяльності. У Франції для представників малого бізнесу, що здійснюють інноваційну діяльність, а також для підприємств, що мають статус «молода інноваційна компанія» та для

підприємців надається дослідницький податковий кредит зі ставкою 50 % у рік здійснення інноваційного проекту і 40 % у другий рік. Крім того, для цієї групи підприємств також передбачено режим оперативного відшкодування дослідницького податкового кредиту, який означає, що в кінці першого року своєї діяльності вони можуть відшкодувати свої витрати на інноваційні проекти, отримавши відповідну суму готівкою (якщо не отримано прибутку).

Відмітимо, що в більшості країн для інноваційної діяльності малих підприємств створені значно сприятливіші умови, ніж для потужних підприємств. Зокрема, це доводить порівняння ставок інноваційного податкового кредиту (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Ставки податкового кредиту для інноваційних проектів, % [21]

Країна	Малий бізнес	Великий бізнес
Канада	35	20
Японія	12	8-10
Франція	50	35
Австралія	45	40
Угорщина	15	10
Південна Корея « <i>volume-based</i> »	25	3-6
Південна Корея « <i>incremental</i> »	50	40

Завдяки вищій ставці податкового кредиту досягається компенсація однієї з зазначених деформацій ринку для малого бізнесу, а саме ускладненого доступу до кредитних ресурсів.

Інструменти, спрямовані на стимулювання зайнятості. Як правило, для стимулювання створення додаткових робочих місць уряди намагаються зменшити витрати малих підприємств на обов'язкові страхові соціальні внески роботодавця. Для цього застосовуються або знижені ставки соціальних внесків, або податковий кредит, яким частково компенсуються ці витрати. Останній інструмент використовується в Канаді, де для малого бізнесу запроваджений податковий кредит на зайнятість (*Hiring Credit for Small Business*). Його зміст полягає в тому, що мале підприємство може зменшити на 1 тис. канадських

доларів суму обов'язкових страхових внесків за кожного додаткового працевлаштованого робітника (в порівнянні з їх кількістю в попередньому році) за умови, що загальна сума соціальних страхових внесків, які сплачує таке підприємство за своїх працівників, не перевищує протягом року 15 тис. канадських доларів [72].

Особлива увага приділяється стимулюванню створення висококваліфікованих робочих місць в секторі малого бізнесу. Зокрема Угорщина досить успішно застосовує для малого бізнесу податковий кредит зі ставкою 10 % на витрати, пов'язані з винагородою науково-дослідницького персоналу.

На відміну від країн ЄС, Україна, де підтримку малого бізнесу також проголошено одним із головних пріоритетів економічної політики, досягла значно меншого прогресу в розбудові системи його фіскальної підтримки. Запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності розглядається як значне досягнення, хоча в більшості країн ЄС воно є лише механізмом подолання порушення нейтральності податкової системи.

У нинішніх умовах сама по собі спрощена система оподаткування вже не здатна бути стимулом для активізації сектору малого бізнесу. Хаотичні й різкі зміни умов ведення бізнесу, непрогнозована фіскальна політика, високий рівень корупції призвели до того, що кількість суб'єктів малого бізнесу в останні роки почала зменшуватися. У зв'язку з цим в Україні необхідно переглянути систему податкових інструментів підтримки малого підприємництва з тим, щоб сформуванню потужний імпульс для його розвитку.

Основними заходами щодо удосконалення податкових інструментів підтримки малого підприємництва в Україні повинні бути:

1. Зменшення податкових перешкод для зміни організаційно-правової форми ведення підприємницької діяльності. При започаткуванні свого бізнесу більшість власників малих підприємств обирають статус фізичної особи – підприємця, проте через певний час у разі зростання масштабу діяльності у них може виникнути бажання створити юридичну особу. Така дія означатиме

розвиток бізнесу, тому державі необхідно підтримати цей процес і забезпечити «безперервність» підприємства. Наразі ж в Україні зміна організаційно-правової форми бізнесу означає припинення діяльності та необхідність заснування нової юридичної особи. У цьому контексті важливо створити такі умови, щоб зміна організаційно-правової форми здійснення господарської діяльності не створювала надмірних податкових витрат, які нівелюють очікувану вигоду від такої зміни. Доцільним видається надання платникові податку можливості виключити з бази оподаткування бюрократичні витрати, пов'язані із зміною організаційно-правової форми ведення підприємницької діяльності. Крім того, важливо надати підприємству певний пільговий період для адаптації до нових вимог без призупинення господарської діяльності.

2. Розширення внутрішніх джерел фінансування в умовах обмеженості доступу до кредитних ресурсів і надмірно високої вартості боргових ресурсів. Високі ставки кредитів, жорсткі умови і тривалий термін їх отримання, брак достатнього забезпечення суттєво знижують шанси малих підприємців на отримання доступу до зовнішніх фінансових ресурсів. Надання можливості тимчасового використання у своїй діяльності внутрішніх резервів є прийнятною альтернативою. Механізм податкового кредиту дозволяє знизити вартість фінансових ресурсів, пришвидшити термін їх отримання та суттєво знизити обсяг бюрократичних витрат. У цьому контексті найбільш доцільним є запровадження в Україні податкового кредиту для малого бізнесу на умовах повернення та терміновості. Механізм цього інструменту має бути таким: мале підприємство, що працює на загальній системі оподаткування, має право не платити протягом року нарахований податок на прибуток, а погашення зобов'язань здійснювати рівними частинами протягом наступних 5 років і без відсотків за користування. З метою зменшення втрат для бюджету від застосування цього фіскального інструменту можна запровадити розмір плати за користування банківського кредиту в розмірі облікової ставки НБУ.

Крім того, доцільно розглянути можливість застосування локальних інструментів для розширення фінансових ресурсів, зокрема застосування

касового методу при розрахунку податкового зобов'язання та більш лояльний режим визначення безнадійної заборгованості.

3. Стимулювання технологічного оновлення малого бізнесу. Перспективною для України може стати інвестиційна технологічна знижка. Механізм її адміністрування полягає в тому, що підприємству дозволяється списати на витрати до 150 % вартості придбаної новітньої технології. Для цього воно має отримати висновок незалежної установи, що підтверджує той факт, що на момент придбання нового технологічного рішення технологія використовується у світі не більше 5 років. Ця пільга може застосовуватися для тих підприємств, які працюють на загальній системі оподаткування.

4. Запровадження податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності. Максимально ефективним буде запровадження для суб'єктів малого бізнесу інноваційного податкового кредиту із ставкою 20 % і з можливістю компенсації витрат на інноваційні проекти готівкою, у випадку якщо у рік реалізації проекту не вистачає прибутку (або він взагалі відсутній) для того, щоб компенсувати витрати. Податковий кредит є досить зручним інструментом. Він не впливає на фінансовий результат підприємства, оскільки зменшує не прибуток, а вже нарахований податок. Крім того, він зменшує стимули до мінімізації оподаткування, оскільки нарахований податок є джерелом додаткових фінансових ресурсів. Можливість компенсації витрат на інноваційну діяльність дозволить знизити тягар цих проектів для господарської діяльності підприємства, що створить сприятливі умови для реалізації подібних проектів.

5. Запровадження стимулів для створення в малому бізнесі висококваліфікованих робочих місць. Сектор малого бізнесу формує резерв для створення значної кількості робочих місць. Проте на відміну від потужних корпорацій суб'єкти малого підприємництва є більш чутливими до витрат, які пов'язані із створенням додаткових робочих місць. У зв'язку з цим необхідно впровадити комплекс заходів, які б знижували навантаження на ліквідність малих підприємств у зв'язку з розширенням штату. Цього можна досягти

завдяки запровадженню на певний період зниженої ставки ЄСВ, який роботодавець – мале підприємство сплачує за додатково зайнятих працівників. Тобто роботодавець отримує пільгу лише у разі створення нового робочого місця. Такий захід призвів би до незначного недобору внесків Пенсійного фонду України, проте зменшив би видатки бюджету, спрямовані на соціальний захист безробітних.

Крім того, доцільно розглянути можливість зниження на постійній основі ставки ЄСВ для суб'єктів малого підприємництва, які наймають кваліфіковані кадри для здійснення науково-дослідницьких проектів. Такий захід покликаний створити сприятливі умови для розвитку стартапів, передусім, в сфері інформаційних технологій. Альтернативним підходом може стати податковий кредит зі ставкою 10 % на витрати, пов'язані з винагородою науково-дослідницького персоналу.

Спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого бізнесу започатковано Указом Президента України ще 1998 р. [21]. З того часу не було і року, щоб не виникало спроб з боку державної влади змінити або зовсім скасувати спрощену систему (в цілому чи істотну частку). Кожного разу ці спроби закінчувались протистоянням підприємців і влади, які іноді виливались у масові акції прямої дії та громадської непокори. І кожного разу поставало питання: спрощена система оподаткування – це тимчасове явище перехідної економіки чи фундаментальна частина сучасної цивілізованої політики розвитку малого підприємництва?

Умови, в яких знаходиться мале підприємництво на загальній системі оподаткування в Україні, є одними з найгірших у світі. Так, за рейтингом *Doing Business* – 2012 Україна посідає 181 місце за рівнем оподаткування (як і в рейтингу 2011 р.). З 2006-го по 2012 р. за даними цього рейтингу загальний податковий тиск зазнав незначних змін – з 57,3 до 57,1 % (від прибутку). Прийнятий 2010 року Податковий кодекс України становища не покращив [16]. Ще гірша ситуація зі складністю та, відповідно, вартістю дотримання вимог податкового законодавства. За результатами дослідження «Вартість

дотримання податкового законодавства в Україні 2009 року», проведеного Міжнародною Фінансовою Корпорацією, в Україні суб'єкт малого бізнесу з річним оборотом до 300 тис. грн на виконання норм податкового законодавства (без урахування суми сплачених податків) витрачає до 8,2 % свого валового доходу. Ці витрати знижуються до 0,1 % для суб'єктів із річним оборотом понад 35 млн. грн. Дослідження встановило чітку залежність: що менший суб'єкт підприємницької діяльності, то більший відсоток валового доходу він витрачає на дотримання вимог податкового законодавства. Що вищі витрати суб'єкта бізнесу на виконання податкових правил, тобто що вищі витрати на податкове адміністрування, то в ринковій економіці менше ресурсу залишається у суб'єкта на безпосереднє забезпечення бізнес-процесів, то менше ресурсу на виплату заробітної плати найманим працівникам [15].

Слід визнати, що кількість і зміст податкових правил є виключною прерогативою державної влади, але за їхню неефективність і обтяжливість сплачує пересічний споживач. Тому обтяжливість податкових правил є штучним адміністративним навантаженням на все суспільство.

За таких умов загальної системи оподаткування стимулювати широке залучення населення з низьким рівнем доходу до самозайнятості або створення малого бізнесу з 2-3 робочими місцями – неможливо.

Загальна система завжди буде витратною з огляду на ведення податкового обліку і дотримання стандартів бухгалтерського обліку, завжди потребуватиме витрат суб'єктів бізнесу на дотримання вимог Податкового кодексу, але питома вага цих витрат суттєво (більше ніж у 100 разів!) зменшується зі збільшенням розміру суб'єкта бізнесу.

Отже, для стимулювання участі в малому бізнесі нових учасників та підтримання щорічних темпів їх приросту (важливо через високі темпи виходу з ринку для малого бізнесу) і, відповідно, забезпечення в національній економіці достатньої кількості робочих місць, необхідною умовою вбачається застосування простих правил оподаткування, які б мінімізували ризик помилки.

Це можливо шляхом застосування для малого бізнесу систем

оподаткування, які базуються на оціночних, а не розрахункових (як у загальній системі оподаткування) методиках.

Шляхи вирішення проблеми. Спрощена система оподаткування є необхідною частиною державної політики розвитку малого підприємництва.

Вона має відповідати принципам простоти визначення бази оподаткування та розміру податкового зобов'язання, мінімізації облікових процедур до рівня, доступного пересічному громадянину із загальною середньою освітою. Важливою вимогою є стабільність спрощеної системи оподаткування протягом довгого часу. Лише за таких умов ця система виконає свою функцію із залучення широкого кола громадян до самостійної підприємницької діяльності та створення робочих місць.

Водночас спрощена система оподаткування є необхідною, але не достатньою умовою для розвитку і забезпечення конкурентноздатності національного малого бізнесу. Також не можна забути і не сказати, що мають відбутися зміни в законодавстві які б вирішили ще й такі проблемі питання як:

вирівнювання податкового навантаження на суб'єктів малого бізнесу на спрощеному режимі оподаткування, що є фізичними та юридичними особами;

спрощення механізму проведення розрахунків підприємців та підприємств, що є суб'єктами малого підприємництва з бюджетами та держаними цільовими фондами.

Практичними шляхами реалізації поставлених проблем, можуть бути несуттєве зменшення ставок єдиного податку для тих його платників що є фізичними особами, а також включення єдиного соціально внеску до складу єдиного податку, що нині сплачується підприємцями.

Висновки до 2 розділу

В країнах Євросоюзу вклад малого бізнесу в ВВП становить близько 50 % ВВП, така ж частка малого бізнесу в загальній зайнятості. У Російській Федерації вклад малого бізнесу в ВВП становить близько 20 %, в Україні – близько 5–6 %, а МСБ – близько 15 %.

На сьогодні потенціал МСБ в Україні є нерозкритим. Причини криються у неефективному інституціональному середовищі, системних ризиках, пов'язаних з обмеженими можливостями диверсифікації бізнесу, дослідження ринків, доступу до ресурсів тощо. Тому дієвим інструментом сприяння розвитку МСБ може стати його фінансова підтримка місцевими органами самоврядування через залучення інвестицій у регіони і створення регіональних інвестиційних фондів.

В результаті аналізу розвитку інвестиційної діяльності в Україні та в її регіонах було встановлено сукупність факторів, що стримують інвестиційний розвиток в Україні. В контексті дослідження акцент зроблено на групі факторів, що пов'язані з недосконалістю податкового законодавства для створення сприятливого інвестиційного клімату (податкові фактори). До податкових факторів належать: неефективна та непослідовна податкова політика, надто велика кількість податків, значний податковий тиск, нерівномірність його розподілу, відсутність дієвих податкових пільг для інвестиційної діяльності, відсутність адекватної структури й механізмів податкового заохочення і захисту інвестицій.

Тому наразі першочерговим стає завдання створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення інвестицій в МСБ на основі реформування податкової політики України. Інвестиційні процеси значною мірою пов'язані зі сформованими на макро- і мікрорівні фінансово-економічними умовами, серед яких провідне місце займає діюча система оподаткування інвестиційної діяльності. Аналіз податкової системи з позицій

розвитку інвестиційної діяльності вказує на проблеми в цій сфері. Чинна нині податкова система має яскраво виражену фіскальну спрямованість і є серйозною перешкодою для росту інвестиційної активності господарюючих суб'єктів. Це підтверджується і даними рейтингів Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації «*Doing business*». За останніми розрахунками (червень 2012 р.– червень 2013 р.) крім проблемних показників захисту прав інвесторів (128 місце у рейтингу), ведення міжнародної торгівлі (148 місце у рейтингу) сплата податків отримала лише 165 місце у рейтингу.

Експертами вказується, що Україна – це одна з найскладніших країн для сплати податків: відзначається недосконалий стан у сфері адміністрування податків, адже нечіткі формулювання в Податковому кодексі України призводять до неоднозначних тлумачень і розбіжностей між платниками податків і податківцями, існують складності зі механізмом сплати податків та визначенням оптимального обсягу податкового навантаження. Так, наприклад, загальна податкова ставка в Європі та Центральній Азії дорівнює 40,5 %, в країнах ОЕСР – 42,7 %, а в Україні – 55,4 %.

Наразі вітчизняні податкові важелі мають стримуючий вплив на прийняття інвестиційних рішень. Тому одним з ключових завдань податкового регулювання є реформування важелів податкової політики, в тому числі задля створення сприятливого інвестиційного клімату, зростання та підвищення ефективності реальних інвестицій.

Встановлено, що для забезпечення розвитку інвестицій потрібна підтримка інвестиційного процесу на всіх рівнях управління – від державного до місцевого. На підставі проведеного дослідження теорії та практики застосування інструментів податкової політики щодо інвестиційного розвитку суб'єктів МСБ в роботі виявлено основні пріоритети формування податкової політики України з урахуванням інтересів регіонів у інвестиційному розвитку МСБ. До них належать: (1) реалізація принципів фіскального федералізму та фіскальної децентралізації; (2) формування системи податкових важелів регіонального інвестиційного розвитку через створення гнучкої податкової

системи, в основу якої закладено варіативний набір податків, їх елементів (база та об'єкт оподаткування, податкова ставка) та системи податкових пільг; (3) формування позитивного регіонального інвестиційного клімату; (4) формування інфраструктури підтримки суб'єктів МСБ.

Основні результати розділу висвітлено в працях автора [95, 125, 91, 97, 167, 128].

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

3.1 Аналіз методів податкового регулювання інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу

На сучасному етапі розвитку економіки України підвищення інвестиційної активності підприємств малого та середнього бізнесу є важливим завданням, реалізація якого має забезпечуватись за допомогою механізму регулюючого впливу держави на інвестиційний процес.

Втручання держави в інвестиційну активність підприємств в умовах ринкової економіки є обмеженим, оскільки на інвестиційний процес впливає ціла низка чинників, які не завжди можна врахувати та оцінити.

Одним з важливих факторів, який чинить суттєвий вплив на інвестиційну активність підприємств МСБ, є оподаткування.

Податковий механізм регулювання інвестиційної діяльності включає сукупність методів, використання яких сприяє зростанню обсягів фінансових ресурсів економічних агентів, використовуваних, насамперед, у вигляді інвестицій.

Податкове регулювання інвестиційної діяльності підприємств МСБ відноситься до мікроекономічного рівня (рис. 3.1).

Ефективне податкове регулювання підприємств МСБ, на відміну від регулювання діяльності великих компаній, має мати на меті сприяння розвитку конкуренції, її наближення до стану досконалої конкуренції, що, у свою чергу, сприятиме насиченню ринків товарами та послугами.

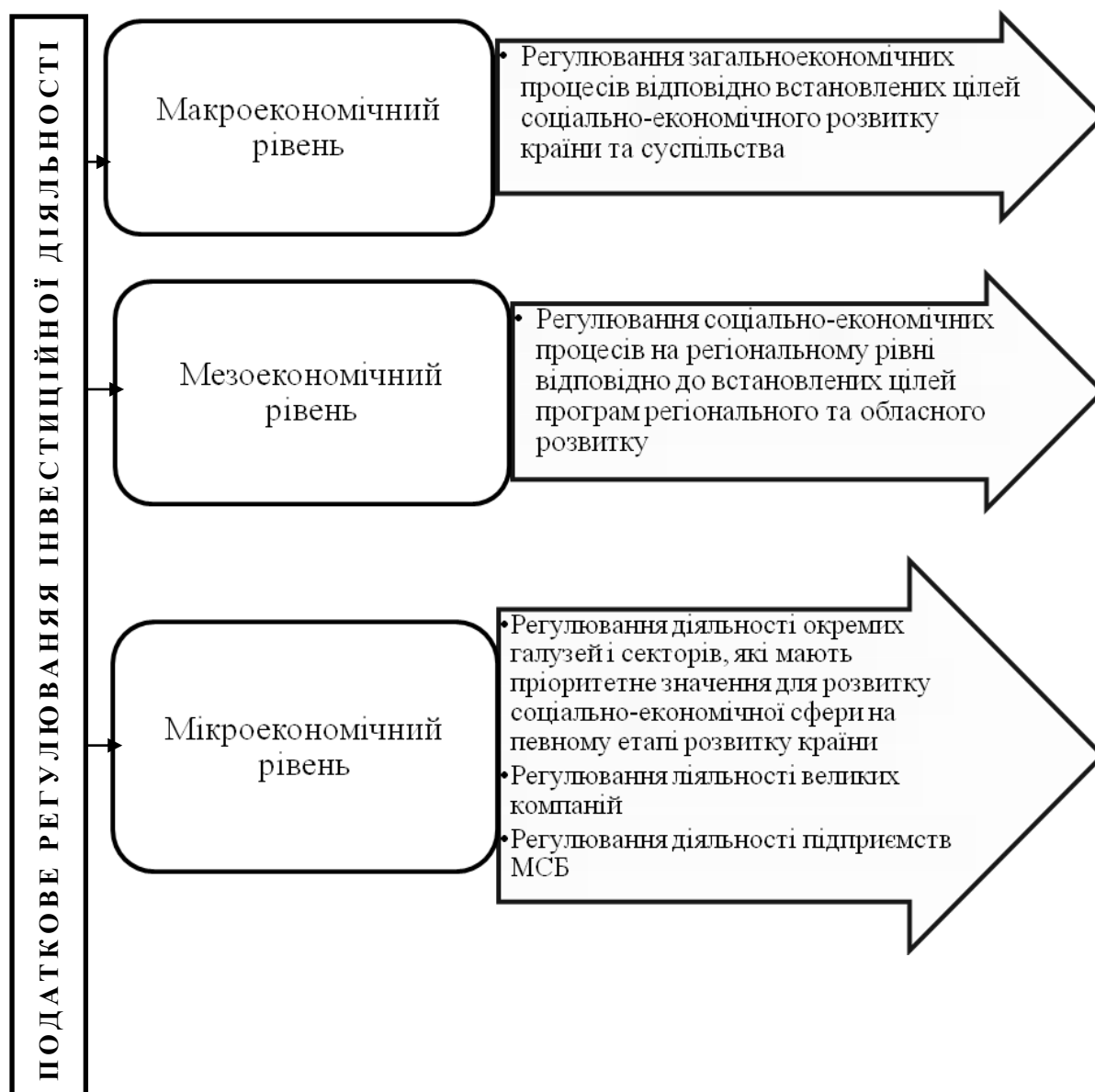

Рис. 3.1. Місце податкового регулювання інвестиційного розвитку МСБ

Аналіз термінів дозволив визначити методи податкового регулювання інвестиційної діяльності як сукупність засобів, прийомів та способів впливу на суспільно-економічні відносини, що з'являються між інвестором та державою у процесі виникнення податкових зобов'язань та регулюються нормами податкового та інвестиційного законодавства.

З цього випливають основні характеристики таких методів:

методи змінюються відповідно до змін суспільно-економічного стану країни;

методи встановлюються лише нормативно і реалізуються через податкове

та інвестиційне законодавство;

виконання методу забезпечується за рахунок відповідних податкових штрафів та санкцій.

Методи податкового регулювання інвестиційної діяльності реалізуються за допомогою відповідних інструментів.

Основним податковим інструментом, що дозволяє регулювати податкову діяльність підприємств МСБ, є податкові пільги. Головна причина цього полягає у наявності значної кількості підприємств у цьому секторі; для кожного складно розробити окремий набір інструментів регулювання, то пільги є основним інструментом.

Аналіз західної економічної літератури дозволив виокремити аргументи, якими країни користуються при впровадженні податкових пільг як інструмента регулювання інвестиційної діяльності для підприємств МСБ.

Позитивні екстерналії (*positive externalities – “spill-over” benefits [130]*). Основним аргументом на користь впровадження пільг для підприємств МСБ є факт наявності позитивних екстерналій. До них, зазвичай, відносять інновації (інноваційний процес), які можуть бути застосовані у різних галузях економіки, впливаючи, таким чином, позитивно на загальне зростання економіки. Також до позитивних екстерналій належать програми навчання робочої сили та програми підвищення кваліфікації і перекваліфікації персоналу, які також можуть бути використані у інших суб'єктів господарювання.

Варто відзначити, що інвестор-підприємство МСБ, при прийнятті відповідних рішень має враховувати не лише власні вигоди та витрати від інвестування, але й соціальні вигоди. Інакше не буде досягнуто соціально оптимальний рівень, що враховує також соціальні втрати та вигоди. Вважається, що податкові пільги таким компаніям можуть сприяти наближенню інвестицій до соціально оптимального рівня.

Недосконалі ринки капіталів. Цей аргумент на користь надання податкових пільг для суб'єктів МСБ базується на наявності недосконалих ринків капіталів, які, у свою чергу, виникають внаслідок асиметрії інформації.

Зокрема, податкові пільги є інструментом для виправлення таких недосконалостей ринку капіталів, які з'являються внаслідок проблем «зворотного вибору» («*adverse selection*») та/або «морального ризику» («*moral hazard*»).

Подвійне оподаткування прибутків компаній. Наявність подвійного оподаткування прибутків компаній призводить до таких негативних ефектів як перешкодження створенню нового бізнесу, перешкодження зростанню бізнесу за рахунок об'єднання компаній та внаслідок надання конкурентної переваги (за рахунок здешевлення вартості залучених засобів) великим корпораціям.

Подвійне оподаткування дивідендів за рахунок зростання витрат, пов'язаних з новим акціонерним капіталом, може сприяти обмеженню інвестицій підприємств МСБ, на відміну від інвестицій великих компаній, навіть за умов, коли останні мають обмежений доступ по міжнародних ринків капіталу.

Подвійне оподаткування нерозподіленого прибутку компаній також може призводити до більшої кількості обмежень у фінансуванні підприємств МСБ порівняно з великими корпораціями, особливо у випадку невеликих підприємств, орієнтованих на розвиток, що реінвестують власний прибуток з метою нарощення капіталу.

Надання податкових пільг для підприємств МСБ покликане усунути ці нерівності.

Неможливість вирахування витрат на сплату відсотків для нових компаній (*business start-ups*). В процесі забезпечення (*secure*) банківського кредиту для фінансування певних бізнес-ініціатив за певного рівня ризику, підприємства МСБ зазвичай стикаються з більшими проблемами, аніж великі корпорації. Це пов'язано з тим, що активи малих та середній компаній, які вони можуть запропонувати в якості залогоу, мають меншу загальну вартість, що обумовлено меншим розміром підприємства; також активи є менш реальні (*tangible*) та менш диверсифіковані [166].

Можливості для міжнародного податкового планування (*Cross-border tax-*

planning), доступні для транснаціональних компаній

Міжнародні корпорації, що здійснюють іноземні інвестиції, можуть використовувати різні стратегії податкового планування, з метою скорочення ефективної ставки податку для певного виду діяльності нижче за ставку, яку сплачують інші компанії, у тому числі підприємства МСБ, які оперують лише на внутрішньому ринку інвестицій.

Це проявляється, зокрема, у тому, що податкові системи у багатьох країнах світу пропонують великими транснаціональним компаніям податкові пільги у вигляді податкового вирахування відсотків за кошти, позичені з метою фінансування зовнішніх інвестицій (при цьому їх дохід у країні перебування або не оподатковується, або оподатковується за скороченими ставками) – у той час як податкові пільги такого типу не доступні для підприємств МСБ, які здійснюють виключно внутрішнє інвестування.

Відносно високі витрати підприємств МСБ на дотримання податкового законодавства (*tax compliance*). Витрати, пов'язані з дотриманням податкового законодавства, можуть включати значну частину фіксованих витрат, яка не залежить від розміру компанії, оскільки вимірюється обіговістю активів. Це означає наявність відносно високих витрат на дотримання податкового законодавства, вимірюваних у відсотках від обігу або прибутку, для суб'єктів МСБ порівняно з великими компаніями. У певних випадках значні витрати на дотримання податкового законодавства можуть дестимулювати створення та розвиток суб'єкта МСБ [166].

Проведений в пп. 2.2 аналіз дозволяє зробити висновок, що більшість країн, у яких існують спеціальні пільги для підприємств МСБ, характеризується високим рівнем фіскальної децентралізації (Канада, США, Німеччина, Бельгія, Великобританія). Тобто вибір сукупності податкових важелів інвестиційного розвитку (якими в Україні виступають податкові пільги) суб'єктів МСБ доцільно здійснювати з урахуванням інвестиційного потенціалу окремих регіонів на основі формування фіскальної децентралізації (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Методичний підхід до податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

Одним з ключових елементів підходу до податкового регулювання інвестиційного розвитку підприємств МСБ є оцінка інвестиційної привабливості регіонів країни. Для оцінки цього показника для регіонів України буде використано шкалу Харрінгтона.

Варто відзначити, що в процесі оцінки було використано методи формування індивідуальних експертних оцінок, оскільки для методу парних порівнянь, який використовувався при подальшому аналізі, ця група методів підходить краще за методи формування колективних експертних оцінок.

Функцію Харрінгтона було обрано, оскільки її можна представити у формульному вигляді та вона дозволяє практичну інтерпретацію [141].

Для проведення інтегральної оцінки за певною кількістю розроблених показників було використано шкалу Харрінгтона, яка являє собою вербально-числову шкалу – особливий тип порядкових шкал, використовуваний для ранжування, тобто визначення порядку переваги альтернатив, вираженості тієї чи іншої властивості, що має суб’єктивний характер.

Функція бажаності Харрінгтона (*Harringt'ons desirability function*) $d^H(Y)$

$$d^H(Y) = e^{-|Y^0|^n} \quad (3.1)$$

а n розраховується за формулою:

$$n = \frac{\ln(-\ln d_0)}{\ln|Y'_{j0}|} \quad (3.2)$$

де Y' – перетворення Y [160].

Необхідно обрати Y' (шкальоване значення відклику) таким чином, щоби виконувалась умова:

$$d^H(LSL) = d^H(USL) = \frac{1}{e} \quad (3.3)$$

де USL – верхня межа специфікації (*upper specification limit*);

LSL – нижня межа специфікації (*lower specification limit*).

Після перетворень отримуємо у такому вигляді:

$$Y' = \frac{2Y - (USL + LSL)}{USL - LSL} \quad (3.4)$$

Варто відзначити, що функція бажаності Харрінгтона має такі якості: безперервність, гладкість, монотонність, статистична чутливість (рис. 3.3).

З рис. 3.3 видно, що статистична чутливість функції бажаності Харрінгтона у середній зоні є значно вищою за чутливість у крайніх зонах, що відповідає характеру реальних оцінок експертів.

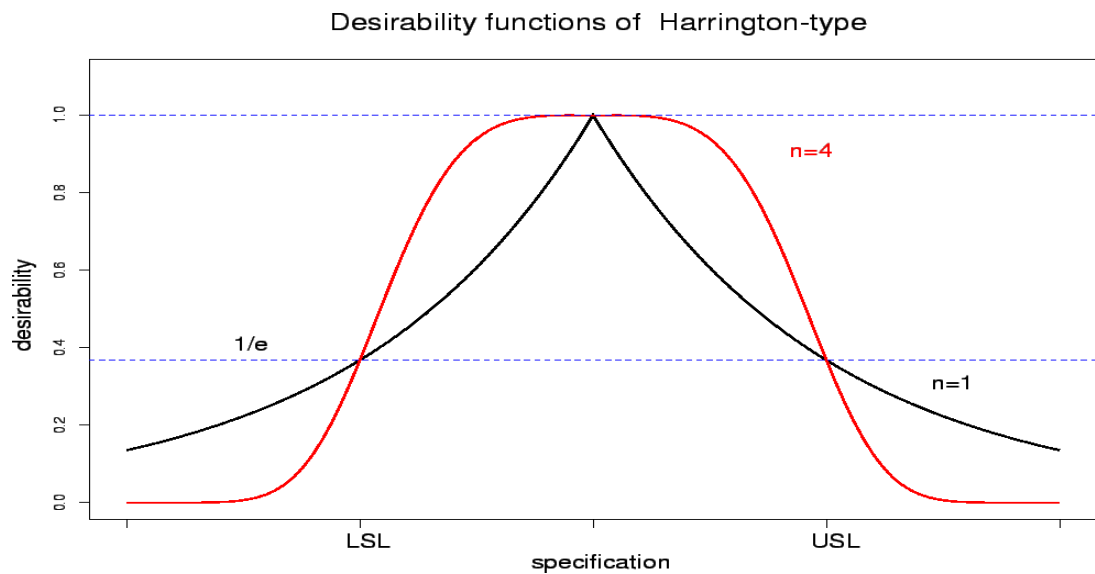

Рис. 3.3. Графічне зображення функції бажаності Харрінгтона
(складено за [133])

Інтерпретацію оцінок експертів за шкалою Харрінгтона наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Відповідність між емпіричними та числовими оцінками
за шкалою Харрінгтона**

Числове значення	Інтерпретація автора	Емпірична оцінка
1	Повне задоволення (« <i>ultimate satisfaction</i> »)	Відмінно
0.8 – 1	Чудово (« <i>excellent</i> »)	Дуже добре
0.63 – 0.8	Добре (« <i>good</i> »)	Добре
0.4 – 0.63	Прийнятне (« <i>acceptable</i> »)	Задовільно
0.3 – 0.4	Межове (« <i>borderline</i> »)	Погано
0 – 0.3	Неприйнятне (« <i>unacceptable</i> »)	Дуже погано

Складено за [164]

Для подальшого аналізу в рамках проведення інтегральної оцінки інвестиційної привабливості малого та середнього бізнесу регіонів України, автором було розроблено низку критеріїв (табл. 3.3). Всього для подальшої оцінки інвестиційної привабливості малого та середнього бізнесу за регіонами України було розроблено 7 груп критеріїв з 14 показниками. Ці групи охоплюють основні чинники, що впливають на залучення інвестиційних потоків в розвиток економіки регіонів.

**Критерії та відповідні показники оцінки інвестиційної привабливості МСБ
в Україні**

Критерій	Показники
Економічний	Рівень забезпечення регіону фінансовими ресурсами, у тому числі обсяги інвестицій у регіон Рівень розвитку системи оподаткування в регіоні Рівень відкритості (обсяги зовнішньої торгівлі регіону)
Соціальний	Стан ринку праці, в тому числі рівень забезпечення трудовими ресурсами Рівень доходів населення
Географічний	Географічне розташування регіону Рівень забезпеченості регіону природними ресурсами
Інфраструктурний	Рівень розвитку малого та середнього підприємництва Рівень розвитку транспорту та зв'язку в регіоні
Інноваційні	Рівень впровадження інновацій на промислових підприємствах Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт
Екологічний	Екологічний стан регіону
Інституційній	Рівень виконання нормативно-правової бази, у тому числі дотримання відповідних правил та процедур Рівень розвитку ринкових відносин

Аналіз і оцінку інвестиційної привабливості регіонів було проведено за період 2010-2013 рр. [103, 102].

Для визначення коефіцієнта вагомості кожного показника був використаний метод парних порівнянь, одним з інструментів якого є побудова матриці коефіцієнтів вагомості (табл. 3.4).

Кожен показник рядку по черзі порівнювався експертами з усіма елементами стовпців. При цьому якщо показник більш важливий, то в клітку таблиці заносилось число 2, якщо менш важливий – 1, якщо показники були для експертів однакові за важливістю – 0. По діагоналі матриці нулі, оскільки в рядку і в стовпці зазначений один і той же показник.

$Xd_{i,j}$ – показники оцінки інвестиційної привабливості регіону ($i, j=1 \dots 14$);

ΣXd_i – абсолютний ваговий коефіцієнт показників;

λ_i – нормований ваговий коефіцієнт, який розраховується за формулою

$$\lambda_i = \frac{\sum_{j=1}^m \gamma_{ij}}{\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^m \gamma_{ij}} \quad (3.5)$$

де m – кількість оцінюваних показників;

i – номер рядка;

j – номер стовпця;

γ_{ij} – число в ij -й ячейці.

Таблиця 3.4

Матриця коефіцієнтів вагомості показників

Xd _i	Xd ₁	Xd ₂	Xd ₃	Xd ₄	Xd ₅	Xd ₆	Xd ₇	Xd ₈	Xd ₉	Xd ₁₀	Xd ₁₁	Xd ₁₂	Xd ₁₃	Xd ₁₄	ΣXd_i	λ_i
Xd ₁	0	2	2	2	2	2	1	2	1	2	2	2	1	1	22	0,096
Xd ₂	1	0	2	1	2	2	2	2	2	1	1	1	2	2	21	0,091
Xd ₃	1	1	0	2	1	2	1	0	0	2	1	0	2	2	15	0,065
Xd ₄	1	2	1	0	2	0	1	1	2	0	2	2	1	1	16	0,070
Xd ₅	1	1	2	1	0	2	2	1	2	1	0	2	1	2	18	0,078
Xd ₆	1	1	1	0	1	0	1	2	0	2	1	2	2	1	15	0,065
Xd ₇	2	1	2	2	1	2	0	0	1	2	1	1	2	0	17	0,074
Xd ₈	1	1	0	2	2	1	0	0	2	0	1	2	1	1	14	0,061
Xd ₉	2	1	0	1	1	0	2	1	0	1	2	1	1	2	15	0,065
Xd ₁₀	1	2	1	0	2	1	1	0	2	0	1	0	1	0	12	0,052
Xd ₁₁	1	2	2	1	0	2	2	2	1	2	0	0	2	0	17	0,074
Xd ₁₂	1	2	0	1	1	1	2	1	2	0	0	0	1	2	14	0,061
Xd ₁₃	2	1	1	2	2	1	1	2	2	2	0	2	0	1	19	0,083
Xd ₁₄	2	1	1	2	1	2	0	2	1	0	0	1	2	0	15	0,065
															230	

Графічно результати розрахунків нормованих вагових коефіцієнтів наведено на рис. 3.4.

Як видно з рис. 3.4, найбільші значення нормованого вагового коефіцієнту у таких показників:

рівень забезпечення регіону фінансовими ресурсами, у тому числі обсяги інвестицій у регіон;

рівень розвитку системи оподаткування в регіоні;

рівень виконання нормативно-правової бази, у тому числі дотримання відповідних правил та процедур.

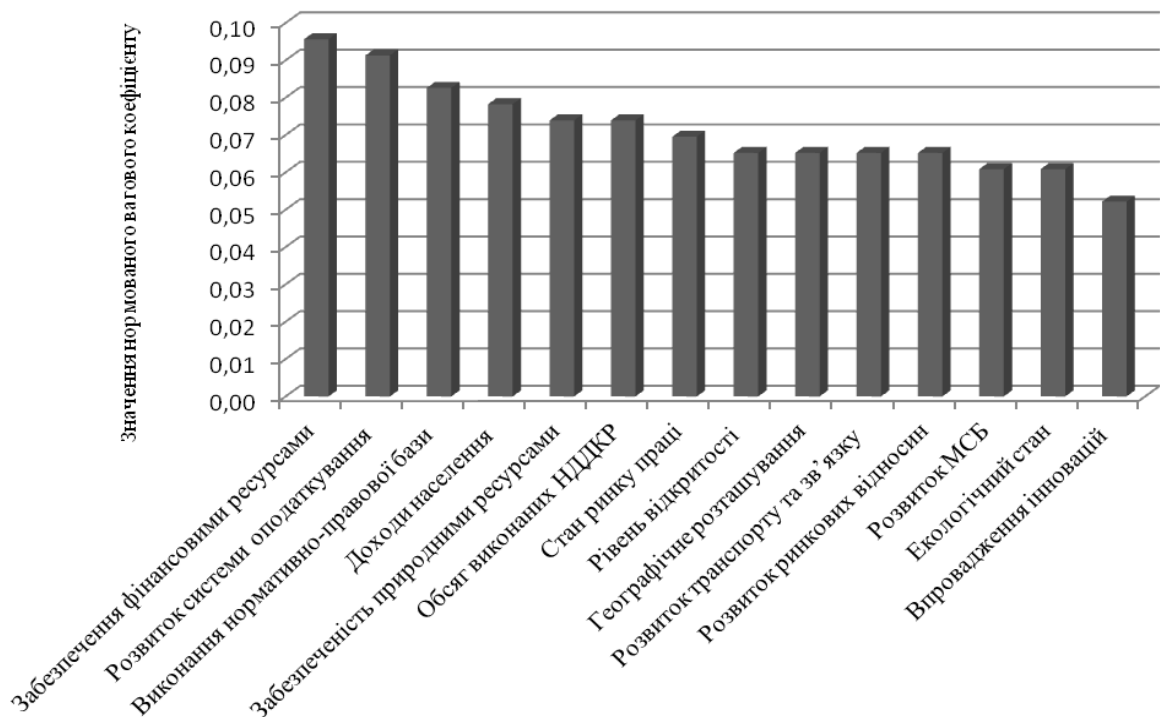

Рис. 3.4. Результати розрахунків нормованого вагового коефіцієнту (λ_i) для всіх показників, використовуваних експертами в оцінці інвестиційної привабливості МСБ в Україні за регіонами

Тобто, на думку експертів, саме ці показники визначають для інвестора рівень привабливості МСБ у тому чи іншому регіоні.

Комплексну оцінку рівня інвестиційної привабливості підприємств МСБ регіону було розраховано за формулою:

$$P_{Kg} = \sum_{i=1}^m \lambda_i P(x_i) \quad (3.6)$$

де P_{Kg} – сумарна оцінка по всіх показниках від 1 до m для j -го критерію;

$P(x_i)$ – оцінка i -го показника;

λ_i – ваговий коефіцієнт i -го показника.

Результати розрахунків наведено у табл. 3.5

З метою спрощення ранжування отриманих результатів, шкалу Харінгтона було перетворено таким чином (табл. 3.6).

Таблиця 3.5

**Оцінка інвестиційної привабливості підприємств малого та середнього бізнесу в Україні
за регіонами за період 2010-2013 рр., %**

Період	АР Крим	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська
2010	14,6	3,9	1,3	58,8	65,7	3,5	0,1	26,4	5,8	12,5	0,4	22,4	38,2	10,5	29,4	12,4	3,2	4,3	2,0	94,9	2,7	3,9	7,6	3,4	1,3
2011	15,8	4,0	1,4	58,8	65,9	3,6	0,2	26,6	5,9	12,5	0,4	22,6	38,5	10,5	29,5	12,6	3,2	4,3	2,0	95,5	2,7	3,9	7,6	3,4	1,3
2012	16,3	4,7	1,9	61,4	67,7	3,9	0,9	27,1	6,7	14,7	0,8	23,6	39,6	11,0	31,4	13,5	4,1	4,3	2,3	97,4	3,1	4,5	8,7	3,4	1,5
2013	15,3	6,2	1,9	62,3	65,2	4,0	1,2	27,1	6,7	15,7	0,7	23,8	40,5	10,8	33,4	21,2	3,9	4,4	2,3	99,3	3,3	4,4	8,9	4,1	1,5

**Відповідність між емпіричними та числовими оцінками
за шкалою Харрінгтона (спрощений варіант)**

Сегмент	Числове значення	Рівень інвестиційної привабливості суб'єктів МСБ регіону
4	0,91-1	високий
3	0,71-0,9	добрий
2	0,41-0,7	задовільний
1	0-0,4	низький

Як видно з табл. 3.6 найбільш привабливими для інвесторів є суб'єкти МСБ регіонів, які за результатами оцінки потрапили до 4 сегменту, – вони характеризуються найбільшим інвестиційним, інноваційним, трудовим та економічним потенціалом. Протягом 2010-2013 рр. в даному сегменті знаходиться лише суб'єкти МСБ Харківської обл. До третього сегменту не потрапила жодна з областей. До другого сегменту належать суб'єкти МСБ Донецької, Дніпропетровської та Львівської обл., які характеризуються достатнім рівнем інвестиційного розвитку. Найбільшу групу становить сегмент 1, який представлений рештою регіонів України, що мають істотні проблеми та перешкоди в формуванні інвестиційної привабливості регіону та його суб'єктів МСБ.

Така ситуація свідчить про суттєві проблеми з інвестиційною привабливістю більшості регіонів України.

Відповідно до наведеного на рис. 3.2 методичного підходу до податкового регулювання інвестиційного розвитку підприємств МСБ, подальшим кроком для підвищення рівня інвестиційної привабливості (тобто, «переходу» регіону до вищого сегменту (сегментів)) є використання альтернативних податкових програм інвестиційного розвитку, зокрема податкових пільг, які на сучасному етапі розвитку економіки України є найбільш придатним інструментом податкового регулювання інвестиційної активності підприємств МСБ.

Податкові пільги мають багато видів, що дозволяє їх пристосувати до

відповідного сегменту з кращим урахуванням потреб підприємств МСБ, які функціонують у ньому [116].

Грунтовний аналіз типів податкових пільг та податкового законодавства України в частині надання податкових пільг дозволив визначити сукупність заходів податкового регулювання в різних регіонах відповідно до рівня їх інвестиційної привабливості.

Комплекс заходів податкового регулювання в регіонах, що віднесено до першого сегменту, передбачає «адресне» використання усіх можливих податкових інструментів: пільг, кредитів, податкових канікул, реструктуризації податкової заборгованості, зменшення кількості податків тощо, тобто найлегших на даний час інструментів пільгового оподаткування інвестиційної діяльності. До того ж податкові пільги на кшталт податкових канікул, скорочення ставки податку можуть бути розповсюджені на значну кількість підприємств без суттєвого збільшення витрат податкового адміністрування. Ще одним чинником на користь використання цих типів пільг для підвищення інвестиційної активності суб'єктів МСБ у регіонах України є наявність досвіду використання таких інструментів в Україні.

Другий сегмент, як зазначалось вище, охоплює Дніпропетровську, Донецьку та Львівську області. У цих регіонах знаходиться значна кількість підприємств машинобудування – суб'єктів МСБ, у яких значну кількість активів становлять основні засоби. З огляду на це, для підприємств МСБ, що знаходяться у другому сегменті, для підвищення інвестиційної активності можуть бути застосовані методи прискореної податкової амортизації (*accelerated depreciation*). Ці методи можуть відноситись до будь-якого методу нарахування амортизації (залежно від підприємства), який передбачає списання вартості активу для цілей оподаткування більш швидкими темпами, ніж у випадку звичайної економічної амортизації. Також, з метою збільшення рівня фіскальної децентралізації регіонів доцільно використовувати варіативні ставки ПДВ. Отриманий таким чином прибуток має бути спрямований на інвестиційний розвиток суб'єктів МСБ або регіону.

Запропоновані заходи мають на меті підвищення інвестиційної активності підприємств МСБ та їх перехід до третього та четвертого сегментів.

Для оптимізації інвестиційної діяльності підприємств МСБ, що знаходяться у третьому сегменті, доцільно використати такий інструмент податкового регулювання як спеціальні податкові режими для окремих регіонів. За своїм змістом спеціальний податковий режим є різновидом податкової пільги, за якого інвесторам надаються особливі податкові пільги, що не поширюються на решті території країни. Основним позитивним моментом впровадження зазначених режимів є можливість врахування регіональної специфіки та надання податкових пільг відповідно до потреб підприємств регіону.

Для четвертого сегменту в якості податкових важелів інвестиційного розвитку МСБ пропонується впровадження плаваючої ставки податку на прибуток за умови спрямування додатково отриманого прибутку на інвестиційний розвиток регіонів, які за рівнем інвестиційної привабливості віднесено до 4 сегменту.

Більш детально варіативні набори податкових важелів, відповідно до вищенаведених рекомендацій, за допомогою методів економіко-математичного моделювання буде досліджено у наступному підрозділі роботи.

3.2. Модель податкового стимулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

На підставі аналізу світового досвіду з урахуванням місцевих економічних й інституційних умов найбільш дієвим варіантом податкового стимулювання інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні можна визнати підхід, що містить:

по-перше, реалізацію принципів фіскальної децентралізації шляхом

залишення частини надходжень податку на додану вартість на місцях через зниження податкової ставки ПДВ та встановлення додаткової ставки ПДВ на місцевому рівні з одночасним скороченням загального обсягу трансфертів із державного бюджету в місцевий на величину скорочення обсягу надходжень ПДВ до державного бюджету (як уже зазначалося, подібні підходи використовуються в Канаді й Індії);

по-друге, створення на місцевому рівні спеціального інвестиційного фонду підтримки розвитку малого та середнього бізнесу, що складається із внесків підприємств й організацій, які уклали з органами місцевого самоврядування відповідну угоду, отримавши, натомість, знижку ставки ПДВ.

Економічну цінність того чи іншого типу поведінки визначає економічна вигода, яку сподівається отримати агент у результаті її реалізації. Соціальні цінності податкової поведінки можуть бути визначені через ставлення агентів до тіньової діяльності в залежності від її питомої ваги (або питомої ваги нормативної діяльності) у загальній діяльності агента. Це ставлення складається в результаті соціально-психологічного впливу з боку суспільства на поведінку платників податків. Кількісним виразом цього ставлення можуть виступати психологічні втрати (негативні цінності соціального походження), які виникають від незбіжності між фактичною поведінкою і тією, яка найбільш відповідає соціальним потребам агента.

У відповідності зі ступенем неприйнятності тіньової діяльності, що визначають психологічні втрати, можна казати про схильність агента при сплаті податків до опортунізму чи лояльності. При цьому ставлення агентів до тіньової діяльності охоплює безліч варіантів, які знаходяться між двома полюсами: повним опортунізмом та абсолютною лояльністю. Повний опортунізм буде виявлятися в намаганні не сплачувати податки навіть при їх невеликих розмірах та високих ризиках втрат через покарання за податкові порушення. Абсолютна лояльність буде означати готовність агента сплачувати будь-яку велику суму податків, якщо це відповідає податковим нормам. Очевидно, що ці обидва «полярні» варіанти ставлення до тіньової діяльності є

певною ідеалізацією.

Нейтральне ставлення агента до тіньової діяльності буде означати відсутність у нього лише соціальної мотивації до сплати або несплати податків, але це не виключає наявності в нього економічних мотивів при виборі податкової поведінки. В загальному випадку соціальна мотивація може мати змішаний характер: виявлятися одночасно і в опортунізмі (в умовах невеликої питомої ваги тіньової діяльності), і в лояльності (при великій частці тіньової діяльності).

Як зазначає Меркулова Т., в аналізі податкової поведінки слід враховувати два важливих моменти:

податкова поведінка несправедливо ототожнюється з ухиленням від податків на основі максимізації прибутку або чистого доходу; податкова поведінка економічного агента не вичерпується оптимальним вибором. Результат цього вибору розглядається як вихідний пункт, що ініціює послідовність взаємопов'язаних кроків, дій з організації та ведення податкового обліку, формування відносин з податковими органами та ін.;

до поняття податкової поведінки часто включаються всі явища, пов'язані з податками; дійсно, податки тією або іншою мірою справляють вплив на ухвалення різних економічних рішень, наприклад, відносно обсягів виробництва, інвестицій, структури та обсягів споживання; з поведінської точки зору справедливим є включення до економічної поведінки агентів реакції на податкові подразнювачі, або «податкові реакції», разом з тим, податкова поведінка не вичерпується податковими реакціями; податкова поведінка виступає частиною економічної поведінки, пов'язаною зі сплатою податків, із взаємодією економічного агента з оточуючим середовищем з даного приводу [68].

Суттєво впливають на податкові відносини такі проблеми: низький рівень податкової культури та податкової дисципліни платників податків; контролюючі органи у сфері оподаткування в своїй роботі не приділяють належної уваги методам, спрямованим на розвиток та формування у платників податкової свідомості, орієнтованої на добровільну сплату податків; чинна

податкова система пов'язана з високими витратами для держави і для платників, а основний акцент у податковому адмініструванні робиться на фіскальній функції; недовіра населення до податкових та інших державних органів влади, відсутність між ними діалогу і компромісу; відсутність або недостатня кількість спеціалістів з питань оподаткування; непрестижність роботи в податкових органах, низька соціальна мотивація, велика плинність кадрів; наявність непоодиноких фактів корупційних дій і зловживання своїм службовим становищем посадовими особами податкових органів; масштабні ухиляння від сплати податку на доходи фізичних осіб як з боку роботодавців, так і найманих працівників («зарплати у конвертах»), а також неповне або неправдиве складання податкових декларацій про отримані доходи; відсутність чіткої системи забезпечення платників податків необхідною інформацією про зміни у податковому законодавстві, а також поясненнями, роз'ясненнями по окремих питаннях щодо обчислення та сплати податків; порушення на практиці прав платників – на інформацію, на захист, на оскарження дій та рішень посадових осіб податкових органів, на конфіденційність [154].

Відсутність у платників податків податкової культури зумовлена радянським досвідом справляння податків. Це, насамперед, обумовлено сутністю соціалістичної системи господарювання, в якій процес справляння податків був досить простим і не потребував турботи про суспільну податкову культуру. Наслідками такої відсутності уваги з боку державних органів до виховання платників податків дотримання та не порушення податкового законодавства як у радянські часи, так і сьогодні є невеликий історичний досвід формування податкової культури та відсутність в українському суспільстві «податкових» традицій. Також, у вітчизняних платників податків майже відсутня податкова свідомість, орієнтована на самостійне обчислення та добровільну сплату податків до бюджетів всіх рівнів. Це, насамперед, викликано специфікою роботи податкових органів, що упродовж останніх 10 років будувалась з домінуванням таких методів і мотивів, що породжували численні конфлікти між податківцями та платниками податків. При цьому головне завдання, що ставили та ставлять перед

собою податкові органи у своїй діяльності, можна сформулювати так: «взяти максимальні гроші сьогодні за будь-яку ціну», а ефективність їх роботи визначається кількістю та обсягами штрафів [56].

Надзвичайно складними для управління є ризики, пов'язані з фіскальною психологією платників податків та обов'язкових платежів. Звичайно, поведінка платника сама по собі є складним соціально-економічним явищем, що відбувається в динамічному середовищі з багатьма факторами, у тому числі під впливом податкової політики та податкового адміністрування. По-перше, конкретних пропозицій щодо вирішення цієї проблеми досі не існує, і вона продовжує становити серйозну глобальну загрозу для податкових органів і фіскальної системи країни.

По-друге, немає чіткої відповіді, що спонукає людей платити чи не платити податки або в інший спосіб виконувати свої податкові зобов'язання. Проте моделі і теорії дослідження девіантної поведінки платників податків, як правило, відображаються в таких напрямках наукового дослідження: економічного стримування, соціальної психології, фіскальної психології. Отже, універсального методу оцінювання впливу ризиків на формування доходів бюджету не існує. До основних етапів процесу аналізу рівня конкретного ризику або групи взаємопов'язаних ризиків належить: виявлення об'єктивних і суб'єктивних факторів, що впливають на виникнення певного виду ризику в певний момент або період; аналіз значимості кожного фактору в статичній та динамічній; визначення межі допустимого рівня ризику, тобто його оптимального значення; оцінювання передбаченого та/або реального рівня конкретного ризику та зіставлення його з іншими існуючими ризиками з метою запобігання більшим втратам; розроблення конкретних і комплексних заходів з оптимізації його рівня; оцінювання результатів вжиття заходів.

Для одержання об'єктивної картини зміни економічної поведінки платників податків необхідно використовувати певну систему показників, які, можуть аналізуватися за допомогою різних методів. При цьому для показників

кожної зі сфер економічної поведінки є свій оптимальний набір методів [106, 76, 105, 6, 104, 10, 108, 18, 101, 17].

Статичний аналіз показників дозволяє визначити, наскільки їх актуальна величина відповідає встановленим економічним нормативам. Однак при цьому неможливо встановити, чи працює підприємство над поліпшенням показників своєї діяльності, або задовольняє ситуацією, яка склалася. Методи статистичного аналізу можна застосовувати стосовно наступних сфер: економічної, кадрової, матеріальної.

Динамічний аналіз дозволяє виявити тенденції зміни величини показників. Однак при цьому не враховуються зміни у зовнішньому середовищі, які можуть значною мірою впливати на рієння платників податків.

Порівняльний аналіз динаміки й статички показників різних платників податків одного виду (фізичних осіб, юридичних осіб, представників великого бізнесу або МСБ) дозволяє з'ясувати, які з них демонструють кращі результати діяльності порівняно з іншими. Методи порівняльного аналізу можуть застосовуватися до таких сфер: економічної, податкової, інвестиційної.

Оскільки, незважаючи на вибір в якості об'єкту аналізу податкової поведінки суб'єктів МСБ, його представники все-таки суттєво різняться між собою за умовами діяльності, для оцінки ряду показників необхідне залучення експертних методів.

Для інших показників відповідні методи визначаються, виходячи з їхнього економічного значення.

Застосування цих методів має ряд неочевидних особливостей, які можуть бути визначені в такий спосіб:

при аналізі деяких показників (зокрема – одержуваних з офіційних джерел), а також при використанні методу експертних оцінок необхідно враховувати чинник суб'єктивності, що проявляється у свідомому, або неусвідомленому викривленні інформації;

при розгляді податкової поведінки як передумови виникнення податкових конфліктів оцінка вартості конфлікту різними сторонами (представниками

МСБ, органами державної податкової служби) може бути різною.

Для усунення суб'єктивності й підвищення вірогідності розрахунків може бути використаний ряд методів, спрямованих як на технічну обробку даних з метою забезпечення їх вірогідності, так і на вдосконалення організації процесу одержання інформації. Серед технічних методів виділимо: перехресний аналіз даних, метод відсікання крайніх значень, використання апарата штучних нейронних мереж (ШНМ).

Також відзначимо, що процес збору інформації необхідно проводити не тільки за формальними ознаками (звітністю, анкетами і т. ін.), але й підходити до визначення показників, виходячи з їхнього духу, а не букви, тобто враховуючи зміст показника з позицій моніторингу економічної поведінки.

Серед організаційних методів зазначимо: рефлексивний аналіз імовірності видачі недостовірної інформації, організацію збору інформації групою незалежних експертів, аутсорсинг процесу аналізу економічної поведінки.

Суб'єктивність і викривлення даних, виявлені за результатами аналізу також є джерелом інформації про поведінку платників податків. Очевидно, що чим сильніше виявлені викривлення, тим більше сила конфлікту при прийнятті податкових рішень.

Слід зауважити, що зменшення податкового тиску, не зважаючи на розширення бази оподаткування, може призвести не до збільшення, а до зменшення бюджетних надходжень. Тож при реалізації описаного вище підходу постає питання, чи призведе стимуляція інвесторів шляхом зменшення ставки оподаткування до збільшення надходжень до місцевого бюджету і якщо так, то яка величина податкової знижки є оптимальною? Розв'язання цього питання проводилася за допомогою побудови економіко-математичної моделі реакції інвесторів на варіювання податкового навантаження. **Розрахунки проводилися на прикладі Донецької області.**

Оскільки всю необхідну для повноцінної реалізації моделі статистичну інформацію дістати неможливо, в моделі спрощено вважається, що

підприємства рівномірно розподілено за обсягами реалізації ними продукції від 0 до максимального значення, яке розраховується таким чином:

$$x_{\max} = x(N) = \frac{2X}{N} \tag{3.7}$$

де x_{\max} – максимальний обсяг реалізації серед малих і середніх підприємств Донецької області ($x_{\max}=x(N)$, оскільки для зручності ми впорядковуємо підприємства за зростанням обсягів реалізації);

N – кількість малих і середніх підприємств у Донецькій області;

X – загальний обсяг реалізації всіма малими та середніми підприємствами Донецької області.

Базову ідею розрахунку залежності доходів інвесторів і бюджетних надходжень від величини податкового навантаження було взято з [171]. Рис. 3.5 демонструє загальноприйнятую взаємозв'язки між доходами, прибутковістю, надходженнями до бюджету тощо в залежності від певної ставки оподаткування, а також логіку зміни всіх цих показників при зміні податкового навантаження.

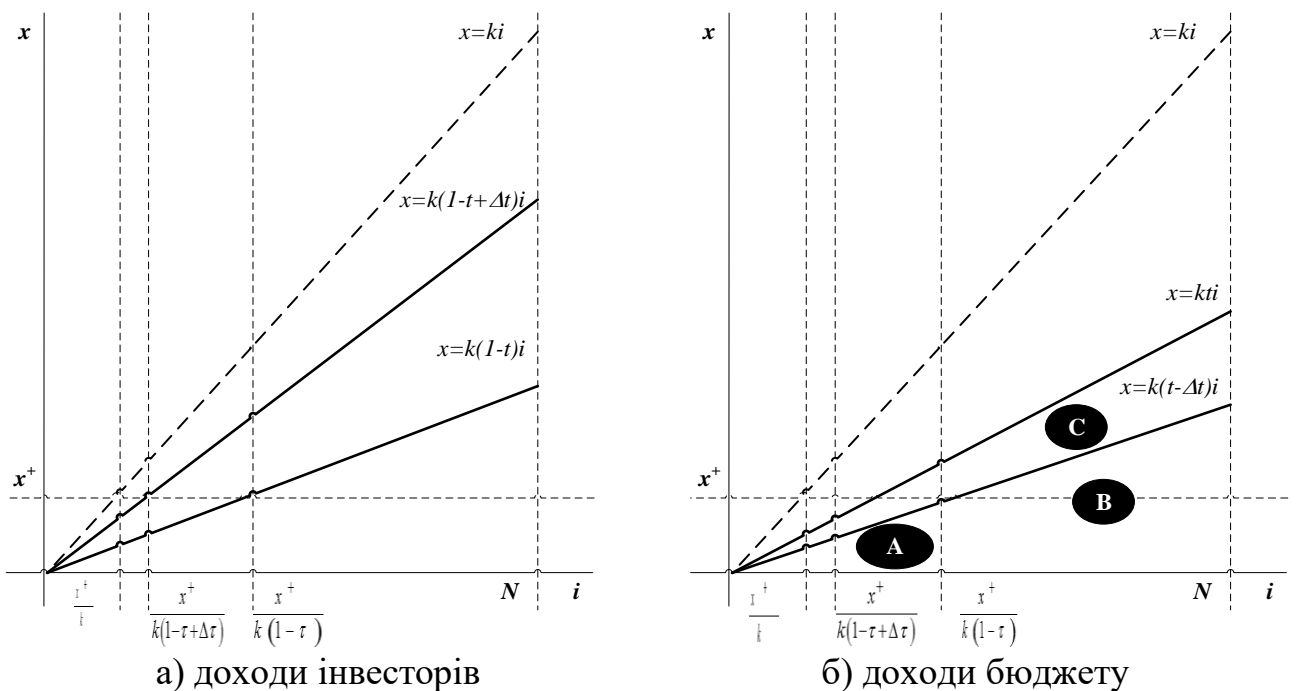

Рис. 3.5. Залежність доходів інвесторів і бюджету від звичайного та пільгового податкового навантаження (базовий варіант)

При цьому на рис. 3.5а показано доходи інвесторів, а на рис. 3.5б – надходження до бюджету. Для наочності інвестори на рисунку впорядковано за зростанням дохідності їхньої діяльності.

Визначимо величину податкових надходжень у випадку звичайного податку τ і при його зменшенні до $\tau - \Delta\tau$ (на рис. 3.5 – сумарна площа секторів АтаВ – в першому випадку та секторів ВіС – у другому).

Згідно графіків на рис. 3.5 дохід після оподаткування звичайним податком τ більше за рівень простого відтворення ($y(x)(1 - \tau) \geq y_0$) отримують інвестори, що потрапляють у відрізок $[x; x_1]$, при цьому величина сплачуваного кожним із них податку дорівнює $y(x)\tau$ (нижня крива). За пільгового режиму оподаткування $\tau - \Delta\tau$ кількість інвесторів, доходи яких після оподаткування перевищують рівень простого відтворення, збільшується (відтинок $[x + \Delta; x_1]$), проте величина сплачуваного податку зменшується до $y(x)(\tau - \Delta\tau)$. Отже маємо різноспрямовану динаміку двох множників, утворюючих загальний обсяг податкових сплат. Тому чи призведе впровадження пільгового режиму до збільшення доходів залежить від конкретних значень зазначених величин. Графічно на рис. 3.5б – податкові збори у режимі звичного оподаткування складають сумарну площину секторів В та С, а в режимі пільгового оподаткування – секторів А та В. Сектор В є спільним для обох режимів, тож збільшення доходності від пільгового режиму порівняно зі звичайним означає більшу площину сектора А порівняно із сектором С.

Формально це можна записати таким чином (аналітичний вивід рівнянь і умов оптимальності запозичено в [74, с.191-192]. Податкові збори у звичайному режимі становитимуть:

$$P(\tau) = \tau \int_{p^{-1}\left(\frac{p_0}{1-\tau}\right)}^{x_1} p(x) dx, \quad (3.8)$$

у пільговому:

$$P(\tau - \Delta\tau) = (\tau - \Delta\tau) \int_{p^{-1}\left(\frac{p_0}{1-\tau+\Delta\tau}\right)}^{x_1} p(x) dx, \quad (3.9)$$

де p_0 – рівень простого відтворення;

$p(x)$ – продуктивність інвестицій в економіку, впорядкована за зростанням;

p^{-1} – функція, зворотна до p .

Оскільки, як уже зазначалося вище, в моделі припускається, що інвесторів на ринку рівномірно розподілено за їх продуктивністю, то $p = kx$.

Тоді вирази (3.1) і (3.2) можна дещо спростити:

$$P(\tau) = \tau \int_{p^{-1}\left(\frac{p_0}{1-\tau}\right)}^{x_1} kx dx = \frac{\tau k}{2} x^2 \Big|_{\frac{p_0}{k(1-\tau)}}^{x_1} = \frac{\tau k}{2} \left(x_1^2 - \left(\frac{p_0}{k(1-\tau)} \right)^2 \right);$$

$$P(\tau) = \frac{\tau}{2k} \left(p_1^2 - \frac{p_0^2}{(1-\tau)^2} \right); \quad (3.8')$$

$$P(\tau - \Delta\tau) = \frac{\tau - \Delta\tau}{2k} \left(p_1^2 - \frac{p_0^2}{(1-\tau + \Delta\tau)^2} \right), \quad (3.9')$$

де $p(x) = kx$, k – параметричний коефіцієнт;

$$p_1 = kx_1.$$

Щоб розширення бази оподаткування призвело до збільшення податкових надходжень, потрібне задоволення умови $P(\tau) < P(\tau - \Delta\tau)$, тобто виконання:

$$P(\tau) < P(\tau - \Delta\tau) \Leftrightarrow \frac{\tau}{2k} \left(p_1^2 - \frac{p_0^2}{(1-\tau)^2} \right) < \frac{\tau - \Delta\tau}{2k} \left(p_1^2 - \frac{p_0^2}{(1-\tau + \Delta\tau)^2} \right);$$

$$P(\tau) < P(\tau - \Delta\tau) \Leftrightarrow \frac{p_1^2 - \frac{p_0^2}{(1-\tau)^2}}{p_1^2 - \frac{p_0^2}{(1-\tau + \Delta\tau)^2}} < \frac{\tau - \Delta\tau}{\tau};$$

$$\frac{\Delta\tau}{\tau} < 1 - \frac{p_1^2 - \frac{p_0^2}{(1-\tau)^2}}{p_1^2 - \frac{p_0^2}{(1-\tau+\Delta\tau)^2}} = p_0^2 \frac{(1-\tau+\Delta\tau)^2 - (1-\tau)^2}{(1-\tau)^2 (1-\tau+\Delta\tau)^2 \left(p_1^2 - \frac{p_0^2}{(1-\tau+\Delta\tau)^2} \right)};$$

$$\frac{\Delta\tau}{\tau} < p_0^2 \frac{1+\tau^2 - 2\tau + (\Delta\tau)^2 + 2\Delta\tau - 2\tau\Delta\tau - 1 - \tau^2 + 2\tau}{(1-\tau)^2 (1-\tau+\Delta\tau)^2 \left(\frac{p_1^2 (1-\tau+\Delta\tau)^2 - p_0^2}{(1-\tau+\Delta\tau)^2} \right)};$$

$$\frac{\Delta\tau}{\tau} < p_0^2 \Delta\tau \frac{\Delta\tau - 2\tau + 2}{(1-\tau)^2 \left(p_1^2 (1-\tau+\Delta\tau)^2 - p_0^2 \right)};$$

$$\tau > \frac{(1-\tau)^2 \left(p_1^2 (1-\tau+\Delta\tau)^2 - p_0^2 \right)}{p_0^2 (\Delta\tau - 2\tau + 2)}. \quad (3.10)$$

Навпаки, за $\tau < \frac{(1-\tau)^2 \left(p_1^2 (1-\tau+\Delta\tau)^2 - p_0^2 \right)}{p_0^2 (\Delta\tau - 2\tau + 2)}$ навіть розширення бази

оподаткування не компенсує зменшення податкового навантаження і призведе до недобору бюджетних доходів.

Максимум функції $P(\tau)$ для лінійного випадку $p(\tau) = k\tau x$

$$P(\tau) = \int_{\frac{p_0}{k(1-\tau)}}^{x_1} k\tau x dx \quad (3.11)$$

як впливає з [74, с. 192], можна шукати, виходячи з умови зменшення податкового навантаження, а саме: впровадження пільгового режиму спричинить збільшення податкових надходжень, тобто, $P(\tau) < P(\tau - \Delta\tau)$, якщо

$$\frac{x(N)^2}{x^{+2}} < \frac{1 - \tau^2 + \tau\Delta\tau}{(1-\tau)^2 (1-\tau+\Delta\tau)^2}. \quad (3.12)$$

Слід зауважити, що реальна картина є більш складною за описану вище класичну. Насправді, на ринку функціонують як прибуткові, так і збиткові підприємства, оскільки рік на рік не випадає, і теперішні збиткові завтра можуть стати прибутковими. Водночас, є група потенційно функціонуючих підприємств, які в поточному періоді не є учасниками ринку, але можуть вийти на нього за умови покращення економічних й інституційних умов. Тому логіку та принципи модельної поведінки агентів системи можна описати таким чином.

Наявні 3 групи потенційних і реальних підприємств:

- 1-а група – працюючі прибуткові: найбільш ефективні підприємства;
- 2-а група – працюючі збиткові: менш ефективні підприємства, дохідність яких у поточному періоді не перекрыла витрати на їх функціонування;

3-я група – потенційно діючі підприємства: підприємства ще з меншою ефективністю, ніж у 2-ї групи, які в поточному періоді не функціонували із причини очевидної власної збитковості, але можуть вийти на ринок за більш сприятливих умов. Цю ситуацію відображено на рис. 3.6.

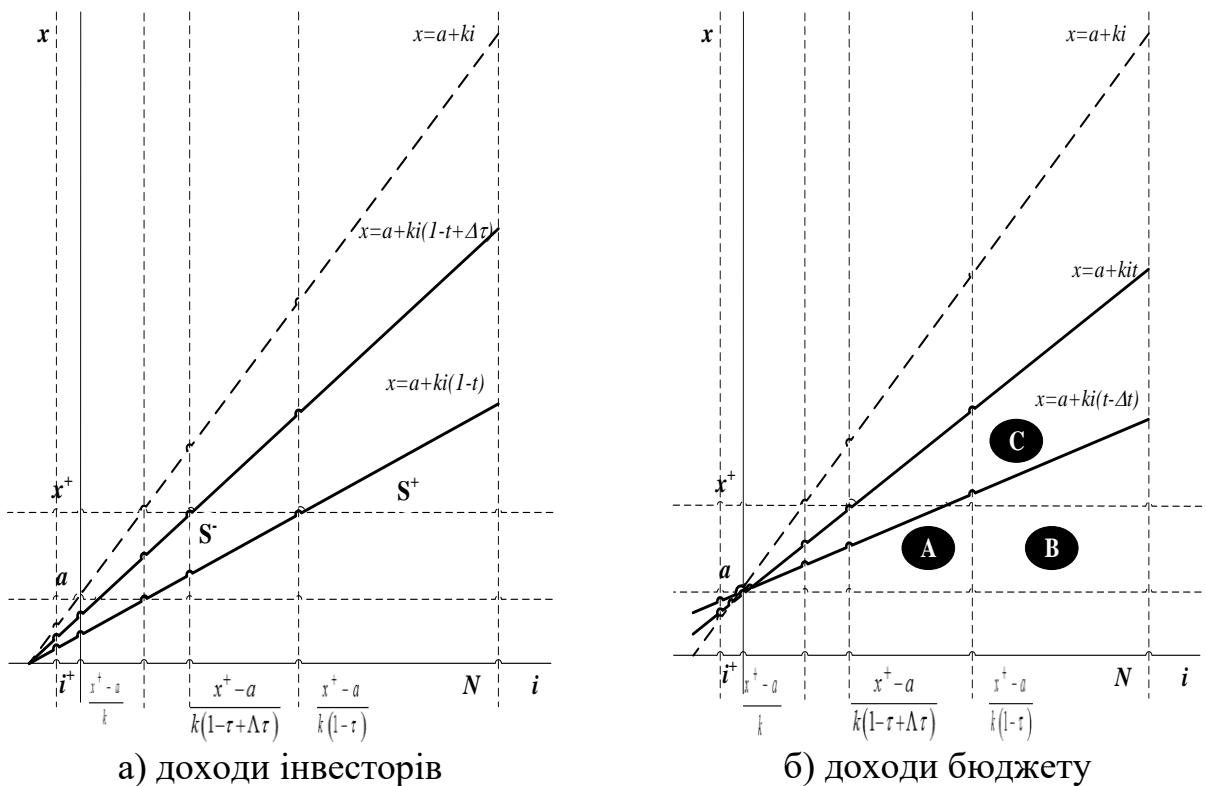

Рис. 3.6. Залежність доходів інвесторів і бюджету від звичайного та пільгового податкового навантаження (вдосконалений варіант)

На рис. 3.6 позначено ключові параметри для даної ситуації: рівень нульової собівартості (рівень збитковості, x^+) та рівень критичної собівартості (рівень входу на ринок, a), яких не містить статистична звітність, так само як і розмір максимальної доходності підприємства на ринку. Так само апіорі невідомими є кількість прибуткових (а значить і збиткових) підприємств, тим паче кількість потенційно діючих підприємств. Розроблена модель дозволяє розрахувати зазначені величини.

Кількість збиткових підприємств i^- розраховується на підставі таких рівнянь (див., рис. 3.6):

$$S^- = \frac{k}{2}(i^-)^2; \quad S^+ = \frac{k}{2}(N - i^-)^2; \quad \frac{S^+}{S^-} = \left(\frac{N - i^-}{i^-}\right)^2; \quad \frac{N}{i^-} = 1 + \sqrt{\frac{S^+}{S^-}};$$

$$i^- = \frac{N}{1 + \sqrt{\frac{S^+}{S^-}}}, \quad (3.12)$$

де i^- – кількість збиткових підприємств;

S^+ – загальний прибуток усіх прибуткових підприємств;

S^- – загальний збиток усіх збиткових підприємств.

Як наслідок, кількість прибуткових підприємств дорівнюватиме:

$$i^+ = N - i^- = N \frac{\sqrt{\frac{S^+}{S^-}}}{1 + \sqrt{\frac{S^+}{S^-}}}; \quad (3.13)$$

рівень нульової собівартості (рівень збитковості):

$$x^+ = \frac{X(1-t)}{N} + \frac{S^-}{i^-} - \frac{S^+}{i^+}; \quad (3.14)$$

рівень критичної собівартості (рівень входу на ринок):

$$a = \frac{X(1-t)}{N} - \frac{S^-}{i^-} - \frac{S^+}{i^+}; \quad (3.15)$$

максимальний розмір доходності підприємства на ринку:

$$x_N = \frac{X(1-t)}{N} + \frac{S^-}{i^-} + \frac{S^+}{i^+}; \quad (3.16)$$

коефіцієнт нахилу графіка доходності підприємств:

$$k = \frac{X_N(1-t) - a}{N}. \quad (3.17)$$

На підставі отриманих даних можна розрахувати максимальну потенційну кількість підприємств на ринку:

$$N_{\max} = \frac{a}{k} = \frac{aN}{X_N(1-t) - a} = \frac{X(1-t) - N\frac{S^-}{i^-} - N\frac{S^+}{i^+}}{X_N(1-t) - \frac{X(1-t)}{N} + \frac{S^-}{i^-} + \frac{S^+}{i^+}}. \quad (3.18)$$

Згідно умов задачі, регулюючим впливом є зменшення податкового навантаження з метою покращення умов функціонування на ринку, відтак, залучення частки потенційних підприємств до інвестування і переходу їх до групи діючих (прибуткових чи збиткових), внаслідок чого відбуватиметься розширення податкової бази. Оподаткування цієї частки залучених підприємств за задумом покликано компенсувати та перекрити спричинене зниженням податкового тиску зменшення надходжень від уже діючих підприємств.

Тому наступним кроком є розрахунок кількості згаданих вище підприємств, які внаслідок того чи іншого зменшення податкового навантаження переходять із групи потенційно працюючих до групи працюючих фактично. Для цього будемо використовувати таку формулу:

$$\Delta i(\Delta t) = N_{\max} \left(1 - \frac{1-t}{1-(t-\Delta t)} \right) = N_{\max} \frac{\Delta t}{1-(t-\Delta t)} = \frac{a}{k} \cdot \frac{\Delta t}{1-(t-\Delta t)}, \quad (3.19)$$

де Δt – величина зменшення податкового навантаження.

Визначивши ступінь розширення податкової бази та знаючи, наскільки зменшилось податкове навантаження, нарешті можна підрахувати виручку від реалізації, обсяги інвестування та суму податкових надходжень у нових умовах, а відтак і визначити оптимальну величину Δt .

Застосуємо рівняння (3.12-3.19) до статистичних даних діяльності малих і середніх підприємств Донецької області у 2013 році.

Вихідні дані є такими:

кількість працюючих малих і середніх підприємств – 27,041 тис.;

виручка від реалізації діяльності малих і середніх підприємств – 53075,7 млн. грн.;

загальний збиток усіх збиткових підприємств – 3303,6 млн. грн.;

загальний прибуток усіх прибуткових підприємств – 2399,9 млн. грн.;

обсяг податкових надходжень – 10562,4 млн. грн.

З урахуванням цієї інформації кількість прибуткових підприємств дорівнюватиме:

$$i^- = \frac{N}{1 + \sqrt{\frac{S^+}{S^-}}} = 14,598 \text{ тис.};$$

кількість прибуткових підприємств:

$$i^+ = N - i^- = N \frac{\sqrt{\frac{S^+}{S^-}}}{1 + \sqrt{\frac{S^+}{S^-}}} = 12,443 \text{ тис.};$$

рівень нульової собівартості (рівень збитковості):

$$x^+ = \frac{X(1-t)}{N} + \frac{S^-}{i^-} - \frac{S^+}{i^+} = 1605,6 \text{ млн. грн.};$$

рівень критичної собівартості (рівень входу на ринок):

$$a = \frac{X(1-t)}{N} - \frac{S^-}{i^-} - \frac{S^+}{i^+} = 1153,003 \text{ млн. грн.};$$

максимальний розмір доходності підприємства на ринку:

$$x_N = \frac{X(1-t)}{N} + \frac{S^-}{i^-} + \frac{S^+}{i^+} = 2486,107 \text{ млн. грн.};$$

коефіцієнт нахилу графіка доходності підприємств:

$$k = \frac{X_N(1-t) - a}{N} = 31,003 \text{ млн. грн.}$$

На підставі отриманих значень з виразу (3.4) можна зробити висновок, що оптимальна ставка оподаткування знаходиться в інтервалі (0; 1), а оптимальна знижка податкового тиску дорівнюватиме 1,502 % ($\approx 1,5$ %). В цьому випадку кількість працюючих на ринку підприємств становитиме: $N + \Delta i(0,015) = 27,725$ тис.;

виручка від реалізації товарів (робіт, послуг) цими підприємствами – 53223,3 млн. грн.;

обсяг інвестицій – 28212,3 млн. грн.;

обсяг податкових надходжень – 10663,5 млн. грн.

Отримані результати з урахуванням описаного вище перерозподілу ПДВ, наведено в табл. 3.7.

Отже, реалізація запропонованої моделі показала, що за результатами експериментів оптимальним розміром податкової ставки, до якої можна знизити загальнодержавний ПДВ, є 17 %. В цьому разі, не змінюючи загальної ставки, на місцевому рівні плаваюча податкова ставка ПДВ прийнята за 3 %. Рівень, до якого може бути знижена місцева податкова ставка ПДВ, приблизно дорівнює 1,5 %.

Оцінюючи отримані результати, слід зауважити, що зменшення податкового навантаження крім пожвавлення ринкових відносин, збільшення податкової бази і, як наслідок, зростання надходжень до бюджету, може призвести до певного погіршення середньої економічної ефективності на ринку.

**Порівняння основних показників діяльності
малих і середніх підприємств Донецької області у 2013 р.
для звичайного та оптимізованого податкового режиму**

Назва показника	Діюча система оподаткування	Оптимізована система оподаткування
Кількість підприємств, тис.	27,041	27,725
Обсяг реалізації товарів (робіт, послуг) малим та середнім бізнесом, млн. грн.	53075,3	53223,3
Обсяг інвестицій, млн. грн.	27912,4	28212,3
Обсяг податкових надходжень, млн. грн.	10562,4	10663,5
Обсяг ПДВ підприємств Донецької області, що надходить до держбюджету, млн. грн.	10057,0	9755,3
Скорочення трансфертів з державного бюджету в результаті реструктуризації сплати ПДВ, млн. грн.		-301,71

Причиною цього є залучення на ринок малоефективних інвесторів, які не витримують конкуренцію у звичайних умовах і наважуються розпочати свою діяльність лише при наданні пільг.

3.3. Рекомендації щодо вдосконалення організаційно-методичного забезпечення застосування важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій в розвиток суб'єктів МСБ

Основним інструментом податкової політики у залученні інвестицій вважаються пільги. Дійсно, на сучасному етапі розвитку економіки України це є найпростішим елементом залучення нових інвестицій, а відтак, появи коштів, які можна було б спрямувати на розвиток підприємств МСБ.

Проведена у попередньому розділі роботи реалізація економіко-математичної моделі податкового стимулювання інвестиційного розвитку суб'єктів МСБ (на прикладі Донецької області) показала, що надання податкових пільг у вигляді скороченої ставки ПДВ призведе до зростання

обсягів податкових надходжень, зростання обсягів інвестицій та обсягів реалізації товарів (робіт, послуг). Проте варто відзначити, що надання податкових пільг не може розглядатись єдиним заходом створення привабливого інвестиційного клімату в регіоні.

Аналіз теоретико-методологічних підходів до податкового регулювання інвестиційної діяльності й аналіз моделі податкового стимулювання інвестиційної діяльності, проведений у попередніх розділах роботи, дозволив визначити основні складові процесу залучення інвестицій з метою створення позитивного інвестиційного клімату регіону та розробити організаційно-економічний механізм застосування важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій в розвиток підприємств МСБ (рис.3.7). Далі проведено детальний аналіз компонентів наведеного на рис. 3.7 організаційно-економічного механізму.

Фіскальна децентралізація являє собою розподіл бюджетної відповідальності на різних рівнях управління. Таким чином, ступінь фіскальної децентралізації залежить від спроможності нижчих рівнів влади приймати незалежні рішення стосовно доходів та видатків з точки зору надання суспільних благ та послуг в межах певної географічної області, без втручання центрального уряду.

На сучасному етапі розвитку економіки України у реалізації принципів фіскального федералізму та фіскальної децентралізації з метою залучення інвестицій в розвиток суб'єктів МСБ існують певні проблеми:

1. Відсутність чіткого розподілу відповідальності поміж органами влади різних рівнів. Проблема полягає у тому, що чинне законодавство на місцях не завжди чітко встановлює права та обов'язки місцевих урядів, зокрема в сфері податкового регулювання інвестиційної діяльності підприємств МСБ.

2. Проведення реформи податкової системи. Варто відзначити, що в Україні процес розвитку фіскальної децентралізації проходить одночасно з фундаментальною реформою податкової системи країни.

Рис. 3.7. Організаційно-економічний механізм застосування важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій в розвиток підприємств малого та середнього бізнесу

Змінюються норми законодавства щодо таких важливих податків як ПДВ, податок на прибуток та податок на доходи фізичних осіб, відповідно, доходи від таких податків важко оцінити та спрогнозувати.

Вплив попередньої практики. Оскільки раніше місцева влада не мала можливості незалежно приймати рішення, трансферти доходів у області та регіони було частиною загальнодержавної бюджетної системи. Визначення розміру місцевих бюджетів було результатом довготривалого переговорного процесу, який починався з оцінки місцевим урядом власних видатків на наступний бюджетний рік. Потім ці оцінки мали бути надані до міністерства. Наразі ідея одержання коштів для місцевого бюджету шляхом переговорів без будь-яких чітких законодавчих норм продовжує впливати на розвиток процесу фіскального федералізму в Україні.

Наявна система фіскальної децентралізації в Україні, особливо з точки зору податкового регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів МСБ, характеризується такими проблемами:

вона не встановлює повну фінансову відповідальність місцевих урядів;

обсяги міжбюджетних трансфертів часто є результатами переговорних процесів, що не підкріплені відповідними розрахунками, що, у свою чергу, робить неможливим довготермінове бюджетне планування;

відсутність чіткого взаємозв'язку між коштами, наданими місцевим урядом та суспільними послугами, які ці уряди мають надавати;

вирахування з податку часто є недостатніми для того, щоби покрити витрати життєво необхідних суспільних послуг місцевих урядів, не кажучи вже про розвиток інвестиційної активності підприємств, зокрема суб'єктів МСБ.

Тому необхідно збільшувати ці вирахування. За результатами проведеного у попередньому підрозділі роботи моделювання було з'ясовано, що за умов встановлення на місцевому рівні плаваючої ставки ПДВ у розмірі 3 %, збільшиться обсяг реалізації товарів (робіт, послуг) підприємствами МСБ. Проведений у попередніх підрозділах роботи емпіричний та економіко-математичний аналіз дозволив визначити принципи, на яких має базуватись

реалізації процесу фіскальної децентралізації, щоби податкове регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів МСБ у регіонах України було ефективним.

1. Місцеві уряди повинні мати значні власні доходи, обмежені відповідними лімітами.

2. Податки на місцях не мають бути застосовані до відносно мобільних факторів виробництва

3. Система міжбюджетних трансфертів має бути заснована на чітких правилах, бути прозорою та повинна враховувати регіональний потенціал збільшення доходів, у тому числі за рахунок встановлення нових податків.

4. Доходи, що надаються регіонам з державного бюджету, мають бути достатніми для покриття відповідних видатків, і у випадку, якщо ці видатки збільшуються, доходи для їх покриття мають бути збільшено також.

5. Розмір міжбюджетних трансфертів має бути відносно стабільним та прогнозованим.

Реалізація цих принципів на практиці означатиме

встановлення адекватного співвідношення між фінансовими ресурсами місцевої влади та завдань, які вони мають вирішувати;

частина джерел походження фінансових ресурсів місцевої влади – місцеві податки та збори;

встановлення ефективної фінансової відповідальності за рахунок визначення лімітів фінансових ресурсів та лімітів місцевої влади стосовно оподаткування.

З метою зростання інвестиційної активності підприємств МСБ в регіонах за рахунок використання інструментів податкового регулювання в процесі фіскальної децентралізації була розроблена низка інструментів реалізації зазначених принципів фіскального федералізму (рис. 3.8).

Підсумовуючи вищенаведене варто зазначити, що реалізація принципів фіскального федералізму та фіскальної децентралізації на сучасному етапі економічного розвитку України може бути здійснена за рахунок таких заходів:

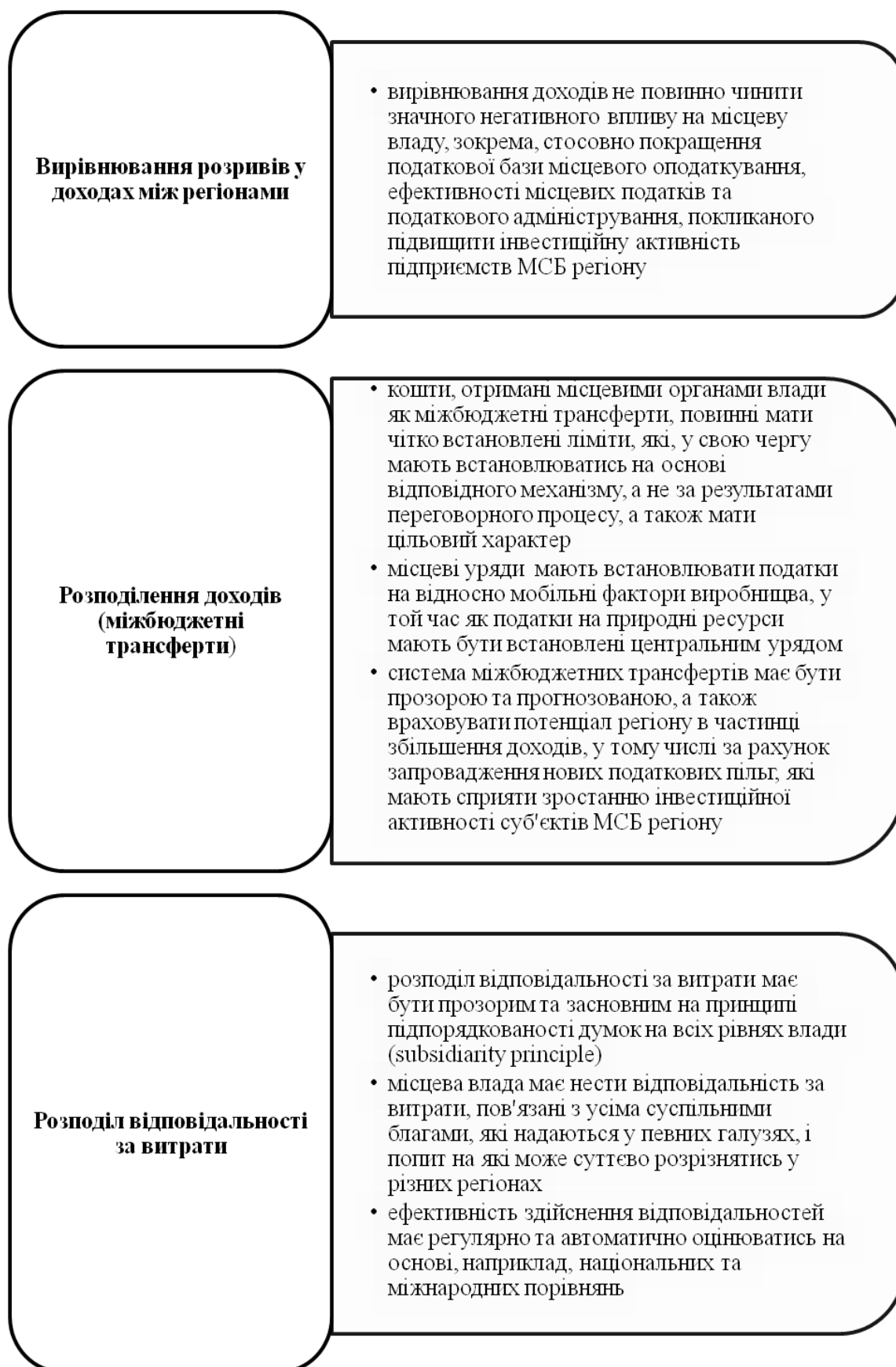

Рис. 3.8. Інструменти реалізації принципів фіскального федералізму з метою підвищення інвестиційної активності суб'єктів МСБ

розширення участі регіональної та місцевої влади у перерозподілі національного доходу;

передачі фінансової самостійності регіонам через надання їм права встановлення власних та регулюючих податків, визначення місцевих ставок до загальнодержавних податків та визначення порядку їх сплати;

реформування системи закріплення та розподілу податків і доходів за кожним рівнем бюджетної системи;

цільового характеру міжбюджетних трансфертів, що йдуть на фінансування конкретних програм.

Таким чином, передача прав встановлювати власні та регулюючі податки місцевим органам влади, включаючи право прийняття рішень стосовно розмірів податкової ставок та податкової бази, сприятиме стабілізації процесу фіскальної децентралізації в процесі залучення інвестицій в розвиток підприємств МСБ.

Аналіз, проведений у п. 3.2 показав, що в такій ситуації доцільним є, по-перше, збільшення ступеню фіскального федералізму шляхом залишення частки ПДВ у розпорядженні місцевих органів влади з одночасним скасуванням трансфертів із державного бюджету на таку саму величину; по-друге, надання податкових пільг інвесторам за умови підтримки ними фонду сприяння інвестицій у МСБ.

Формування системи податкових важелів регіонального інвестиційного розвитку через створення гнучкої податкової системи, в основу якої закладено варіативний набір податків, їх елементів та системи податкових пільг на рівні оподаткування регіону – спеціальний податковий режим; на рівні оподаткування суб'єктів підприємництва – податковий кредит, податкові канікули, інвестиційна податкова знижка, податкова амортизація, податкові пільги у вигляді зниженої податкової ставки тощо у залежності від стану інвестиційної привабливості регіону, може активізувати процес залучення інвестицій у розвиток суб'єктів МСБ.

Зокрема, використання податкової пільги у вигляді вирахування «вхідного» податку, тобто вирахування місцевого ПДВ, включеного до ціни вхідних ресурсів.

Великі компанії-інвестори, що можуть претендувати на таку пільгу, мають працювати у пріоритетних галузях економіки.

виробництво, зберігання харчових продуктів, у тому числі дитячого харчування;

виробництво біопалива, з орієнтацією на імпортозаміщення;

створення об'єктів поводження з відходами (побутовими, промисловими та відходами, які утворилися в результаті добування та перероблення корисних копалин і виробництва електричної та теплової енергії);

будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення;

виробництво нових та імпортозаміщуючих видів комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, машин і устаткування, електричного устаткування, автотранспортних та інших транспортних засобів;

будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері транспортної інфраструктури;

будівництво курортно-рекреаційних об'єктів та об'єктів туристичної інфраструктури;

імпортозаміщуюче металургійне виробництво.

Аналіз існуючого досвіду країн з додатковими місцевими ставками ПДВ та урахування економіко-інституційних умов України дозволило виокремити умови та основні види діяльності інвестори-підприємств МСБ, які можуть претендувати на вирахування «вхідного» податку.

Умови отримання податкової пільги – вирахування «вхідного» податку для інвестора-суб'єкта МСБ:

використання придбаних вхідних ресурсів виключно або частково для ведення власного бізнесу;

ціна придбаних вхідних ресурсів включає ПДВ;

оплату за придбані вхідні ресурси проведено (або суб'єкт спроможний її провести);

наявність податкової накладної від постачальника ресурсів.

Суб'єкт МСБ може претендувати на отримання такої пільги, якщо він:

зайнятий у продажах житла на вторинному ринку;

зайнятий у наданні послуг у дитячих закладах на час менш, ніж 24 години на добу (для дітей віком до 14 років);

надає медичні, стоматологічні послуги та має відповідні сертифікати та дозволи;

надає юридичні та/або нотаріальні послуги та має відповідні сертифікати та дозволи;

надає освітні послуги та має відповідні сертифікати та дозволи;

надає фінансові послуги, зокрема у сфері надання позик і відкриття та/або обслуговування депозитних рахунків та має відповідні сертифікати та дозволи;

надає страхові послуги, зокрема послуги страхового брокера, та має відповідні сертифікати та дозволи;

надає товари та послуги, пов'язані з доброчинністю та має відповідні дозволи;

має діяльність з виробництва товарів/надання послуг, пов'язаних з неприбутковими організаціями, урядовими інститутами та іншими організаціями суспільного сектору, такими як муніципальні транзитні перевезення, житлово-комунальні послуги тощо.

Варто відзначити, що наразі в Україні доцільно розподіляти інвесторів для отримання такої пільги: великі інвестори – виробництво товарів, інвестори-суб'єкти МСБ – сфера послуг.

Якщо вхідні ресурси використовуються частково у подальшому виробництві товарів/наданні послуг, інвестор-суб'єкт МСБ матиме право на часткове вирахування «вхідного» податку у розмірі, у якому вхідні ресурси ним використано у процесі діяльності.

Витрати інвесторів-підприємств МСБ, які не можуть бути підставою для отримання вирахування «вхідного» податку (часткового або повного):

заробітна платня працівників;

сплата відсотків за кредитами та дивідендами;

сплата загальнодержавних та місцевих податків;

сплата штрафів, санкцій та пені;

придбання в якості вхідних ресурсів товарів та/або послуг, на виробництво яких розповсюджується дія податкових пільг;

витрати на придбання товарів/послуг для власного використання інвестором;

витрати на придбання капітального майна, яке не першочергово використовується у процесі виробництва товарів та/або надання послуг;

витрати на сплату членських внесків за участь спортивних, рекреаційних тощо організаціях, за виключенням випадків, коли членство купується для перепродажу в рамках відповідного бізнесу.

Важливим моментом надання такої податкової пільги інвесторам є удосконалення оцінки їх діяльності для отримання такої пільги, оскільки наразі в Україні розповсюджена практика надання пільг у «ручному» режимі. Тобто, підхід до надання таких пільг має бути автоматизовано.

Схему проведення оцінки інвестиційних проектів для отримання податкової пільги наведено на рис. 3.9.

При проведенні регіональної інвестиційної політики, головною метою надання податкових пільг інвесторам (вітчизняним та іноземним) є підвищення інвестиційної привабливості регіону.

Проте наразі в Україні на рівні регіонів існує низка проблем, яка затримує створення позитивного інвестиційного клімату. Проведений у попередніх розділах роботи теоретичний аналіз та результати економіко-математичного моделювання дозволили сформулювати основні проблеми, що погіршують інвестиційну привабливість регіонів України, та визначити напрями та заходи їх вирішення.

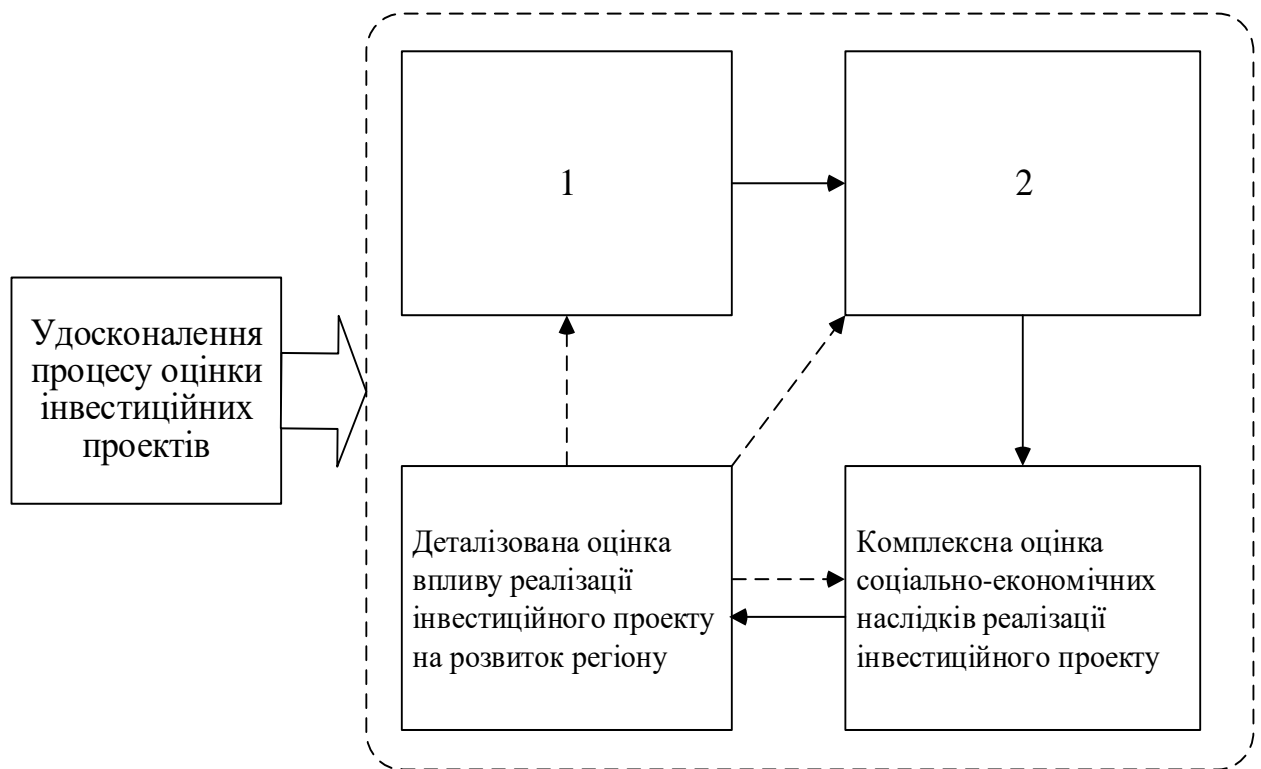

Рис. 3.9. Оцінка інвестиційних проектів для отримання податкової пільги

Проблеми:

непрозоре або суперечливе регуляторне законодавство та нормативно-правові акти стосовно регулювання, у тому числі податкового, інвестиційної діяльності, що призводить до зростання витрат та ризиків для бізнесу, зокрема підприємств-суб'єктів МСБ;

брак обміну інформацією між підприємницькими структурами, банками, профспілками, органами місцевої влади та іншими учасниками інвестиційного процесу.

Шляхи вирішення:

надання можливості усім регіонам переглядати їх регулятивне середовище, зокрема, в частині встановлення нових ставок податків та визначення податкової бази, та приведення його у відповідність до певного загального регіонального стандарту.

використання економік масштабу при впровадженні регулюючих актів та адміністративних процедур на регіональному рівні.

Заходи:

допомога місцевим органам влади для покращенні регіонального

інвестиційного законодавства;

приведення регіонального інвестиційного законодавства у відповідність з національним, особливо стосовно реєстрації бізнесу, податкового регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів МСБ та відповідного інституційного забезпечення;

розвиток системи електронної реєстрації бізнесу у регіону з метою пришвидшення процесу реєстрації бізнесу, спрощення системи обміну інформації між учасниками інвестиційного процесу, надання/оприлюднення основних правил реєстраційних вимог до економічних агентів.

Проблеми:

наявність бар'єрів та дискримінаційних обмежень в процесі інвестування на регіональному рівні (загальні обмеження на вхід, дискримінаційних підхід);

брак інтеграції між регіональними логістичними ланцюгами.

Шляхи вирішення:

тісна співпраця з регіональними зацікавленими особами, які займаються розвитком регіонального законодавства, проте потребують сприяння в процесі імплементації;

узагальнення наявного досвіду податкового регулювання інвестиційної діяльності на рівні регіонів, постійний моніторинг процесу впровадження реформ;

використання загальноприйнятих індикаторів (інвестиційних табло, відповідних систем показників) з метою оцінки рівня відкритості регіону до інвестицій та рівня його інвестиційної конкурентоздатності.

Заходи:

спрощення процесу реєстрації бізнесу для інвесторів, зокрема, у сфері отримання ліцензій, доступу до об'єктів господарювання тощо;

забезпечення фінансової підтримки інвесторів у регіоні (розвиток банківської, аудиторської інфраструктури);

перегляд вимог до оцінки стану інвестиційного клімату.

Проблеми:

проблеми у регіональних транзитних коридорах (стосується іноземних інвестицій у регіони): розрізняються та/або дублюються документи та процедури у пунктах пропуску;

різниця у визначенні митної вартості у різних регіонах;

брак імплементації та взаємного визнання міжнародних стандартів в сфері акредитації та сертифікації.

Шляхи вирішення: імплементація відповідних правил, стандартів тощо, на національному рівні, що, у свою чергу, призведе до покращення стану у регіонах.

Заходи:

гармонізація процедур, пов'язаних з митним оформленням та митною перевіркою операцій з експорту-імпорту товарів та послуг, які розглядаються як іноземні інвестиції;

стимулювання дотримання міжнародних стандартів для спрощення торгівлі;

спрощення та упорядкування документів та процедур, що задіяні у процесі транзиту;

створення механізму для отримання інформації, обміну даними поміж різними органами контролю та інспектування в межах регіону;

впровадження скоординованого прикордонного контролю для прикордонних регіонів;

створення та постійне удосконалення набору ключових індикаторів, що відображають рівень розвитку торговельної логістики регіону.

Проблеми:

труднощі з входом на регіональний ринок (як для внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів), обумовлений діяльністю картелів та законних монополій, а також неефективним застосуванням національних та регіональних правил конкуренції

внутрішньогалузеві обмеження, що впливають на ефективне функціонування регіональних ланцюгів створення доданої вартості.

Шляхи вирішення:

ліквідація внутрішньогалузевих обмежень та антиконкурентного регулювання, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності регіональних ринків;

підвищення ефективності антимонопольних правил та процедур;

мінімізація викривлюючого впливу на ринкову конкуренцію програм державної допомоги.

Заходи:

надання технічної підтримки органам місцевої влади для впровадження ефективної антимонопольної політики, яка включатиме, зокрема контроль за злиттям компаній та контроль за діяльністю картелів;

захист від антиконкурентного регулювання на рівні регіону та впровадження процедур, що сприяють конкуренції, у регіональній політиці на рівні галузі;

розробка та впровадження критеріїв з метою мінімізації викривлюючого впливу податкових пільг та субсидій на галузевому рівні.

Проблеми:

«гонка поступок» у наданні інвестиційних та податкових пільг, які пропонуються місцевими органами влади різних регіонів;

брак прозорості надання та ефективного адміністрування інвестиційних та податкових пільг, що призводить до відлякування потенційних інвесторів та зростання витрат.

Шляхи вирішення: скорочення «гонки поступок» у наданні податкових та інвестиційних пільг з метою протидії нераціональному та надмірному використанню пільг, а також приведенню регіонального законодавства з надання пільг у відповідність до національних та міжнародних стандартів.

Заходи: підготовка та оприлюднення інформації щодо наявних податкових та інвестиційних пільг, зокрема для підприємств МСБ; чітке планування процедури отримання податкової пільги у автоматизованому режимі; здійснення аналізу рентабельності інвесторів; перегляд пільг щодо їх

відповідності національним та міжнародним нормам.

Проблеми: наявність трансфертного ціноутворення; подвійне оподаткування як результат різного трактування норм законодавства; нечіткість трактування податкових зобов'язань з причини наявності різних методологій оцінки.

Шляхи вирішення: проведення оцінки ризику для регіонів з урахуванням їх структури торгівлі, даних щодо аудиту великих компаній та МСБ, які функціонують у регіоні, норм законодавства, міжфірмових транзакцій тощо.

Заходи: розвиток та впровадження правил та процедур трансфертного ціноутворення на рівні регіону з урахуванням ефективного міжнародного досвіду.

Реалізація вищезазначених пропозицій сприятиме формуванню позитивного інвестиційного клімату регіону, що знайде свою відображення у зростання обсягів інвестицій в розвиток суб'єктів МСБ. Вплив подібних змін на розвиток суб'єктів МСБ може бути оцінений за допомогою низки індикаторів. Пропоновану систему оцінки ефективності регіонального інвестиційного клімату за допомогою показників наведено на рис. 3.10.

Таким чином, формування позитивного регіонального інвестиційного клімату шляхом забезпечення тісних взаємовідносин між підприємницькими структурами, банками, профспілками, органами місцевої влади та іншими учасниками процесу, гарантування захисту прав власності інвесторів, скорочення до мінімуму адміністративних бар'єрів розвитку інвестиційної та підприємницької діяльності, підготовка кваліфікованих трудових ресурсів є одним з головних інструментів вдосконалення організаційно-методичного забезпечення застосування важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій в розвиток суб'єктів МСБ.

Кошти, що надходять від зростання інвестицій у регіоні, доцільно акумулювати у спеціальних інвестиційних фондах, призначених для розвитку суб'єктів МСБ. Роль регіональних інвестиційних фондів полягатиме у розвитку

підприємств МСБ та посиленні їх конкурентоспроможності з метою прискорення модернізації промислового сектору та сектору послуг регіону.

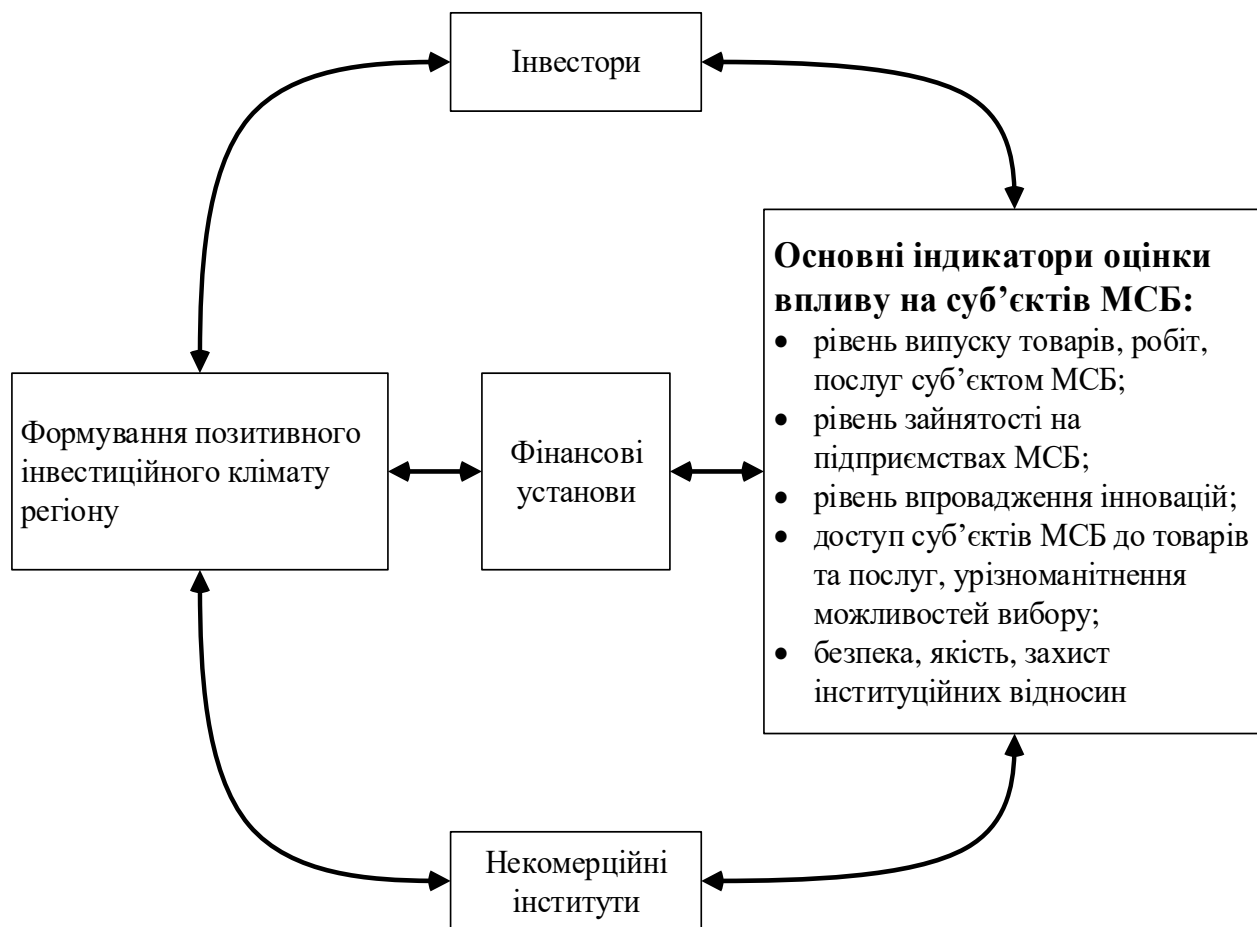

Рис. 3.10. Чинники оцінки впливу інвестиційного клімату на діяльність суб'єктів МСБ

Діяльність регіональних інвестиційних фондів розвитку МСБ мусить передбачати:

надання фінансування для головних (важливих) підприємств МСБ та/або проектів, виконання яких сприятиме розвитку регіону.

надання цільового фінансування підприємствам МСБ на впровадження новітніх технологій, посилення НДДКР, проведення курсів підвищення кваліфікації, покращення контролю за забрудненням тощо.

співпрацю з комерційними банками: кредитні лінії, надання гарантій суб'єктам МСБ, факторинг.

Пропоновану узагальнену структуру регіонального інвестиційного фонду, створюваного з метою розвитку суб'єктів МСБ, наведено на рис. 3.11.

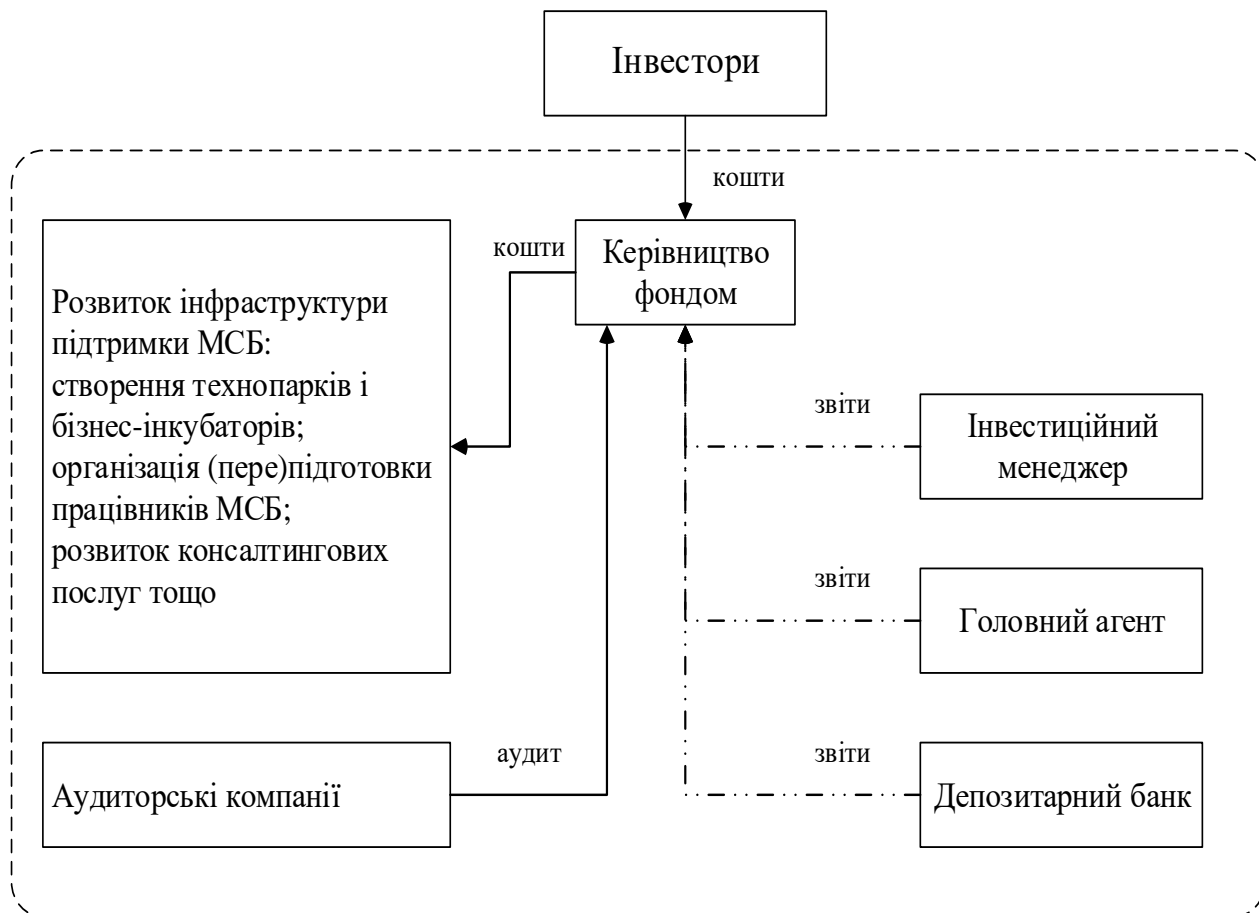

Рис. 3.11. Узагальнена структура регіонального інвестиційного фонду

Рис. 3.11 дозволяє визначити, що з метою забезпечення ефективного розвитку суб'єктів МСБ регіону, діяльність інвестиційних фондів має ґрунтуватись на принципах централізованого управління, адекватного контролю, конфіденційності, безпеки та прибутковості.

Розглянемо більш детально функції кожного з учасників структури.

Інвестори. Основну частину капіталу фонду передбачається утворити за рахунок надходжень коштів від інвесторів, головним чинником залучення яких слугуватиме впровадження податкових пільг.

Керівництво фондом. Головними функціями є управління та контроль за наданням коштів суб'єктам МСБ, розробка довгострокової інвестиційної стратегії фонду.

Інвестиційний менеджер. Здійснення необхідної інвестиційної діяльності згідно з інвестиційною стратегією, узгодженою з керівництвом фонду; корегування довгострокової інвестиційної стратегії; розробка короткотермінової стратегії діяльності фонду.

Головний агент. Оцінка вартості цінних паперів фонду; підтримка реєстру інвесторів.

Депозитарний банк. Контроль за майном інвестиційного фонду; адміністрування активів фонду.

Аудиторські компанії. Проведення незалежної перевірки діяльності фонду.

Таким чином, створення на місцях інвестиційних фондів розвитку суб'єктів МСБ, технопарків та бізнес-інкубаторів, відкриття громадських підприємницьких організацій підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників малого та середнього підприємництва, актуалізація місцевих спеціалізованих консалтингових структур тощо, сприятиме створенню ефективної інфраструктури підтримки МСБ в Україні.

Реалізація зазначених пропозицій у сфері фіскальної децентралізації, податкового регулювання, створення позитивного інвестиційного клімату та інвестиційної інфраструктури в умовах інтеграції України до світових господарських зв'язків сприятиме ефективному інвестиційному розвитку суб'єктів МСБ, що позитивно позначиться на економічному розвитку країни.

Висновки до 3 розділу

1. Податковий механізм регулювання інвестиційної діяльності включає сукупність методів та інструментів, використання яких сприяє зростанню обсягів фінансових ресурсів економічних агентів, використовуваних, насамперед, у вигляді інвестицій.

2. Аналіз податкового та інвестиційного законодавства дозволив визначити методи податкового регулювання інвестиційної діяльності як сукупність засобів, прийомів та способів впливу на суспільно-економічні відносини, що виникають між інвестором та державою у процесі виникнення податкових зобов'язань та регулюються нормами податкового та інвестиційного законодавства.

3. Визначено, що основним податковим інструментом впливу держави на інвестиційну діяльність економічних агентів є використання податкових пільг. Вибір сукупності податкових важелів інвестиційного розвитку (якими в Україні виступають податкові пільги) суб'єктів МСБ доцільно здійснювати з урахуванням інвестиційного потенціалу окремих регіонів на основі розвитку процесу фіскальної децентралізації. Це твердження лягло в основу запропонованого методичного підходу до податкового регулювання інвестиційного розвитку МСБ в Україні.

4. На основі оцінки інвестиційної привабливості регіонів України, проведеної з використанням шкали Харрінгтона та розроблених автором критеріїв та показників, визначено сукупність заходів податкового регулювання в різних регіонах відповідно до рівня їх інвестиційної привабливості.

5. Розробка та реалізація моделі податкового стимулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні (на прикладі Донецької області) показала, що доцільним уявляється збільшення фіскального федералізму, який передбачає залишення частки ПДВ у розпорядженні місцевих органів влади з одночасним скасуванням трансфертів із державного бюджету на таку саму величину, а також стимулювання залучення нових інвесторів шляхом надання їм податкових пільг за умови підтримки формування спеціального фонду сприяння інвестицій у МСБ. Розрахунки засвідчили, що оптимальними є поділ ПДВ між державним і місцевим бюджетом у пропорції 70/30 і податкова знижка інвесторам у розмірі на 1,5 %.

6. Результати моделювання та аналіз теоретико-методологічних підходів до податкового регулювання інвестиційної діяльності, дозволили розробити

організаційно-економічний механізм застосування важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій в розвиток підприємств МСБ.

7. Наведено рекомендації щодо основних складових цього механізму, зокрема реалізації процесу фіскального федералізму в сучасних економіко-інституційних умовах України, за такими основними напрямками: вирівнювання розривів у доходах між регіонами, удосконалення процесу розподілу доходів та процесу розподілу відповідальності.

8. Як один із можливих заходів фіскальної децентралізації запропоновано надання інвесторам податкової пільги на місцевому рівні – вирахування «вхідного» податку та визначено умови її надання економічним агентам. Також виокремлено основні проблеми формування інвестиційного клімату на регіональному рівні та запропоновано можливі шляхи їх вирішення; особливу увагу приділено удосконаленню інвестиційної інфраструктури регіону, зокрема створенню інвестиційних фондів розвитку суб'єктів МСБ.

9. Реалізація зазначених пропозицій у сфері податкового регулювання, інвестиційної діяльності суб'єктів МСБ в умовах інтеграції України до світових господарських зв'язків сприятиме їх ефективному розвитку, що позитивно позначиться на економічному розвитку країни в цілому.

Основні результати розділу висвітлено в працях автора [90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 107, 129].

ВИСНОВКИ

Узагальнення теоретичних основ податкового регулювання інвестиційного розвитку, аналіз практики формування системи податкових преференцій для інвестиційного розвитку суб'єктів МСБ, а також розробка методичного підходу до податкового стимулювання інвестиційного розвитку МСБ в Україні дозволили вирішити наукове завдання обґрунтування системи важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій до розвитку суб'єктів МСБ. Основні результати дослідження базуються на таких положеннях:

1. Необхідність стимулювання інвестиційної діяльності МСБ в Україні та одночасна потреба у реформуванні податкової системи України в період соціально-політичних перетворень обумовили формування концептуальних положень податкового регулювання інвестиційного розвитку суб'єктів МСБ, що мають сприяти потоку інвестицій у регіони. На цій основі розкриті питання податкового регулювання інвестиційної діяльності через використання окремих моделей податкових важелів інвестиційного розвитку суб'єктів МСБ в залежності від сегментів інвестиційної привабливості регіонів.

2. У результаті аналізу теоретичних засад податкового регулювання інвестиційної діяльності було виявлено та обґрунтовано тісний взаємозв'язок податкової політики та інвестиційного розвитку. На основі досліджень теорій суспільних фінансів та фіскального федералізму та враховуючи інтереси органів місцевого самоврядування, зацікавленість суб'єктів МСБ в економічному розвитку регіонів сформовано систему взаємозв'язку податкової політики та процесів інвестиційного розвитку МСБ, яка відображає функції учасників, основними з яких є: функції держави – створення системи податкових важелів, що сприятимуть інвестиційній діяльності, розробка стратегії розвитку МСБ; функції інвесторів – інвестування коштів у розвиток суб'єктів МСБ регіону, сприяння місцевим органам влади в реалізації моделі

інвестиційного розвитку суб'єктів МСБ регіону; функції органів місцевого самоврядування – розробка муніципальних інвестиційних програм, створення умов для взаємодії суспільних і приватних структур в рамках реалізації інвестиційних програм; функції суб'єктів МСБ – створення нових робочих місць, додаткові відрахування до місцевих бюджетів, сприяння розвитку конкуренції.

3. Дослідження існуючих важелів податкової політики щодо забезпечення інвестиційного розвитку суб'єктів МСБ дозволило удосконалити понятійно-категорійний апарат теорії оподаткування в частині уточнення поняття податкових важелів регулювання процесів залучення інвестицій до розвитку суб'єктів МСБ. Запропоновано відносити до них не лише податкові ставки та пільги, а враховувати увесь набір податків, їх елементів (база та об'єкт оподаткування, податкова ставка) та системи податкових пільг на рівні оподаткування регіону (спеціальний податковий режим) та на рівні оподаткування суб'єктів підприємництва (податковий кредит, податкові канікули, інвестиційна податкова знижка, податкова амортизація), обумовлені державною податковою та інвестиційною політикою і регіональними програмами інвестиційного розвитку суб'єктів МСБ.

4. В роботі узагальнено теоретичні та науково-методичні підходи до формування гнучкої податкової системи на основі реформування податкових важелів. До теоретичних підходів запропоновано віднести визначення ролі МСБ для економічного та соціального розвитку місцевих громад; визначення ролі місцевого самоврядування в забезпеченні демократії, ефективного управління та децентралізації влади за принципами фіскального федералізму; визначення підходів для формування гнучкої системи оподаткування за принципами фіскальної децентралізації; визначення податкових інструментів стимулювання інвестиційного розвитку. До науково-методичних підходів належать: визначення стратегії розвитку МСБ в регіоні; виявлення факторів, що стримують розвиток МСБ; розробка на рівні держави та місцевих органів самоврядування системи податкових важелів інвестиційного розвитку МСБ;

формування системи податкового регулювання інвестиційного розвитку суб'єктів МСБ; залучення інвестицій шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату.

5. У результаті дослідження розвитку інвестиційної діяльності в Україні та в регіонах було встановлено сукупність факторів, що стримують інвестиційний розвиток. В роботі виокремлено групу податкових факторів, що пов'язані з недосконалістю податкового законодавства для створення сприятливого інвестиційного клімату, та неподаткових факторів. Така класифікація дозволила виділити чинники, які спричиняють негативний вплив на розвиток інвестиційної діяльності в країні та повинні бути обмежені шляхом створення гнучкої податкової системи, що враховує інтереси держави та регіонів.

6. На основі аналізу зарубіжного досвіду використання податкових важелів для стимулювання інвестиційного розвитку та аналізу діючої системи оподаткування в Україні, оцінки інвестиційної привабливості регіонів обґрунтовано пріоритети розвитку вітчизняної податкової політики, головними з яких виступають реалізація принципів фіскального федералізму та фіскальної децентралізації; передача фінансової самостійності регіонам; створення гнучкої податкової системи і формування системи податкових важелів регіонального інвестиційного розвитку; формування позитивного регіонального інвестиційного клімату та формування інфраструктури підтримки МСБ.

7. У роботі запропоновано новий методичний підхід до податкового регулювання в частині стимулювання інвестиційної діяльності для розвитку МСБ. В основі методу покладено ідею збільшення фінансової самостійності регіонів через реалізацію принципів фіскального федералізму та фіскальної децентралізації. Для цього шляхом визначення сегментів інвестиційної привабливості регіонів та визначення оптимального набору податкових важелів запропоновано гнучку податкову систему, яка сприятиме інвестиційному розвитку суб'єктів МСБ в регіоні. На прикладі Донецької області показано, що

оптимальним рішенням завдання залучення інвестицій до регіону може стати децентралізація сплати ПДВ і застосування податкової пільги на місцевому рівні у виді зниження цієї ставки для підприємств та організацій, які уклали договір з органами місцевого врядування щодо створення інвестиційного фонду підтримки розвитку суб'єктів МСБ.

8. Виходячи з результатів дослідження в роботі розроблено організаційно-методичне забезпечення застосування важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій до розвитку МСБ, основними положеннями якого є: надання фінансової самостійності регіонам через надання їм права встановлення власних та регулюючих податків, визначення місцевих ставок до загальнодержавних податків та визначення порядку їх сплати; формування системи податкових важелів регіонального інвестиційного розвитку; формування позитивного регіонального інвестиційного клімату шляхом тісних взаємовідносин між підприємницькими структурами та органами місцевої влади; формування інфраструктури підтримки МСБ шляхом створення на місцях інвестиційних фондів розвитку суб'єктів МСБ, технопарків та бізнес-інкубаторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев М.Ю. Налоги: словарь-справочник / М.Ю. Алексеев, А.П. Балакина, В.А. Воронков, А.З. Дадашев, О.П. Демяшов / Под ред. Черника Д.Г. – М.: ИНФРА, 2000. – 898 с.
2. Аналітичне дослідження «Інвестиції – шлях до ефективного економічного розвитку територій: кращі практики, бар'єри та перешкоди і способи їх подолання (на прикладі Дніпропетровської та Львівської областей) / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К. : 2013. – 119 с.
3. Андрущенко В. Л. Податкові системи зарубіжних країн / В. Л. Андрущенко, О. Д. Данілов : Навч. посіб. – К.: Комп'ютер прес, 2004. – 300 с.
4. Анурин В.Ф. Основы социологических знаний: Курс лекций по общей социологии / В.Ф. Анурин. – Н. Новгород: НКИ, 1998. – 358 с.
5. Балабенко О. В. Удосконалення механізму реалізації регуляторної політики держави щодо оподаткування господарської діяльності суб'єктів малого бізнесу / О. В. Балабенко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7. – С. 9-15.
6. Беккер Г.С. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории / Г.С. Беккер. – М.: ГУ ВШЭ, 2003. – 672 с.
7. Бибилова Е.А. Сберегательная политика: теория и методология / Е.А. Бибилова. Иваново: Иван. гос. ун-т, 2005. – 228 с.
8. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг: Пер. с англ. – М.: «Дело Лтд», 1994. – 720 с.
9. Болотаева В.Б. Налоговые рычаги стимулирования малого бизнеса / В.Б. Болотаева, М.П. Прохоренко, З.Ф. Рустамова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fa.ru/projects/mnsk/5mnsk/5mnsk/...A4.pdf>

10. Болотіна Є. Багатофакторна модель економічної поведінки / Є.Болотіна // Галицький економічний вісник. – 2013. – №2(41). – С. 5-10.
11. Буковецкий А.И. Введение в финансовую науку / А.И. Буковецкий. – Л: Госфиниздат, 1929. – 251 с.
12. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України / За ред. Л.Л. Тарангул; Нац. Унів-т ДПС України. – К.: Фенікс, 2012. – 532 с.
13. Бюджетний федералізм та фіскальне вирівнювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1056041246066/ekonomika/byudzhetniy_federalizm_fiskalne_virivnyuvannya.
14. Варналій З.С. Мале підприємство: основи теорії і практики / З.С. Варналій. – К.: Т-во «Знання», 2001. – 277 с.
15. Вартість дотримання податкового законодавства в Україні 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.svb.org.ua/sites/default/files/International_Finance_Corporation_Vartist_dotrimannya_po_datkovogo_zakonodavstva.pdf.
16. Ведение бизнеса в 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2012>.
17. Вишне夫斯基 В. Уклонение от уплаты налогов и рациональный выбор налогоплательщика / В. Вишне夫斯基, А. Веткин // Вопросы экономики. – 2004. – № 2. – С. 96-108.
18. Вітлінський В. В. Моделювання економіки : навч. посібник / В. В. Вітлінський. – К: КНЕУ, 2003. – 408 с.
19. Воронкова О. М. Вплив податків на економічну та інвестиційну діяльність в Україні / О. М. Воронкова // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць / [наук. ред. І. Г. Манцуров]. – К., 2014. – Вип. 3 (154). – С. 18–23.
20. Воронкова О. М. Податковий менеджмент в Україні : особливості, проблеми, перспективи [монографія] / О.М. Воронкова ; Національний університет ДПС України. – Ірпінь, 2012. – 396 с.

21. Гавриленко Н. В. Податкове стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу : дис. ... к.е.н. за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Н. В. Гавриленко, Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2013. – 272 с.
22. Гега П.Т. Основи податкового права: навч. посіб. / П.Т. Гега. – К.: Знання, 2003. – 248 с.
23. Говорушко Т. Теоретичні і практичні аспекти удосконалення механізму податкового стимулювання фінансового розвитку підприємства / Т. Говорушко // Кримський економічний вісник. Науковий журнал. – № 1(02) 2013 р. – С. 92-95.
24. Горст М. Налоговые и бюджетные инструменты промышленной политики (законодательный аспект) : [аналитическая записка] / М. Горст ; Институт комплексных и стратегических исследований [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.icss.ac.ru.
25. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]/ Верховна рада України – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
26. Гусев А. Фискальные альтернативы в налогообложении малого бизнеса / А. Гусев // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 3. – С. 86-92.
27. Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. Звіт про проведення вивчення громадської думки стосовно факторів, що стримують розвиток підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/2885>.
28. Дитвиненко Я. В. Податкова політика: Навч. посіб / Я. В. Литвиненко. – К.: МАУП, 2003. – 224 с.
29. Дубина М. В. Проблеми активізації формування та залучення інвестицій у розвиток національної економіки / М. В. Дубина, Д. С. Пілевич // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2014. – № 1 (26). – С. 94-101.

30. Єпіфанов А.О. Управління регіоном: Навч. посібник / А.О. Єпіфанов, М.В. Мінченко, Б.А. Дадашев; за заг. ред.. А.О. Єпіфанова. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 361 с.
31. Загорянська О.Л. Інвестиційний клімат і чинники, що його формують / О.Л. Загорянська // Вісник КДПУ ім. Михайла Остроградського. – 2008. – № 1 (48). – Ч.1. – С. 124-126.
32. Заєць О. Фінансування інноваційного розвитку України: стан, проблеми, перспективи [нотатки з конференції] / О. Заєць // Вісник НБУ. – грудень 2013. – С. 27-29.
33. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» № 523-17 від 18.09.2008 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2009. – №6. – Ст. 21.
34. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 3. – Ст. 23.
35. Захарін С.В. Бюджетна політика інвестиційної активності / С.В. Захарін // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 1. – С. 50-63.
36. Заярна Н. М. Міжнародний досвід підтримки малого бізнесу та сучасні українські реалії. / Н. М. Заярна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.1. – С. 198 – 201.
37. Злупко С.М. Історія економічної теорії / С.М. Злупко. – К.: Знання, 2005. – 719 с.
38. История экономических учений : Уч. пособие / Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой. – М. : Инфра-М, 2002. – 784 с.
39. Іванов Ю. Б. Світовий досвід податкового стимулювання розвитку малого бізнесу / Ю.Б. Іванов // Проблеми економіки. – 2009. – №3. – С. 64-68.
40. Іванов Ю.Б. Податкова система / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк. – К.: Атіка, 2006. – 920 с.
41. Каламбет С.В. Податковий потенціал: теорія, практика, управління:

- монографія: монографія / С.В. Каламбет. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. – 320 с.
42. Кардаш В.І. Рівень державної підтримки галузі як додатковий показник, що визначає її інвестиційну привабливість / В.І. Кардаш // Вісник ДУ «Львівська політехніка». – Вип. 369. – Львів. – 1999. – С.129-132.
 43. Карлін, М. І. Фінанси країн Європейського Союзу : навч. посіб. / М. І. Карлін. – К. : Знання, 2011. – 639 с.
 44. Кейнс, Дж. М. Избранные произведения : Пер. с англ. / Дж. М. Кейнс. – М. : Экономика, 1993. – 540 с.
 45. Кейнс, Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег [пер. с англ. Н.Н. Любимова] / Дж. М. Кейнс. – Москва : Гелиос АРВ, 2011 – 350 с.
 46. Киреева Е. Ф. Налоговая политика стран – членов Европейского Союза и старн – членов Таможенного Союза: проблемы конкурентоспособности и гармонизации / Е.Ф. Киреева // Белорусский экономический журнал. – 2012. – №4. – С. 57-73.
 47. Кількість активних підприємств за регіонами України та видами економічної діяльності / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
 48. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2013 році / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
 49. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2012 році / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
 50. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2011 році / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
 51. Коваленко С.О. Інвестиційний клімат в Україні та напрями його покращення / С.О. Коваленко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 38. – С. 366-368.
 52. Краус Н.М. Про структуру тіньового сектора економіки в умовах трансформаційних перетворень / Н.М. Краус // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – 2007. – № 1. – С. 31-34.

53. Кузьминчук Н.В. Забезпечення фінансово-бюджетного регулювання розвитку регіонів: підходи, методи, напрямки реалізації / Н.В. Кузьминчук. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 624 с.
54. Кучерявенко Н.П. Налоговые льготы. Основы налогового права / Н.П. Кучерявенко. – Х.: Легас, 2003. – 286 с.
55. Лебедев В.А. Финансовое право / В.А. Лебедев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://biblio.dvags.ru/MarcWeb/Pdf/..%5Cpdf%5CBooksOld%5Clebedev.pdf>
56. Лебедзевич Я. В. Гармонізація взаємостосунків суб'єктів податкових правовідносин / Я. В. Лебедзевич // Міжн. зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 2(20). – С. 263-273.
57. Лисяк Л. В. Податкові інструменти державного регулювання підприємницької діяльності / Л. В. Лисяк, В. Є. Тараненко // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 3. – С. 66-71.
58. Литвиненко Я. В. Податкові системи зарубіжних країн : Навч. посіб. / Я. В. Литвиненко, І. Д. Якушик. – К. : МАУП, 2004. – 208 с.
59. Лунина И. Налоговая политика Украины в контексте создания условий для экономического роста / И. Лунина. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
60. Ляшенко В.І. Регулювання розвитку економічних систем: теорія, режими, інститути / В.І. Ляшенко. – Донецьк: ДонНТУ, 2006. – 668 с.
61. Мазур Ю.А. Модели динамики экономического роста с учетом налогового фактора / Ю.А. Мазур. – Донецк: ИЭП НАНУ, 2007. – 100 с.
62. Макроэкономика. Теория и российская практика: учебник / кол. авт.; под ред. А. Г. Грязновой. Финансовая академия при Правительстве РФ. – М.: КНОРУС.- 2006.-624с.
63. Масгрейв Р. А. Государственные финансы: теория и практика: Пер. с англ. / Р. А. Масгрейв, П. Б. Масгрейв – М.: Бизнес Атлас, 2009. – 716 с.
64. Матвійчук Л. О. Антикризові заходи в податковій політиці через призму соціально-економічного дисбалансу України / Л. О. Матвійчук, А. М. Блинда // Інноваційна економіка. – № 3 (52). – 2014. – С. 203-209.

65. Матеріали сайту http://gostew-immobilien.ru/analyst/analytical_review_of_the_world/europe/united_kingdom/about_the_uk_approach_to_the_use_of_tax_incentives_to_encourage_innovative_economic_development.php.
66. Матеріали сайту http://www.eurasialaw.ru/index.php?catid=256:2012-01-09-08-22-15&id=2669:2012-01-09-08-25-01&Itemid=196&option=com_jcontentplus&view=article.
67. Матеріали сайту <http://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2014/08/1/7024669/>
68. Меркулова Т. В. Налоговое поведение: институциональные аспекты анализа / Т. В. Меркулова // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2005. – Вып. 89-3. – С. 159-165.
69. Меркулова Т.В. Институт налога / Т.В. Меркулова. – Харьков, 2006. – 224 с.
70. Медведкова Н. С. Перспективи запровадження податкових механізмів стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні // Н. С. Медведкова // Стратегічні пріоритети. – № 4 (29). – 2013. – С. 15-21.
71. Молдован О. О. Стратегічні пріоритети реформування податкової системи України / О. О. Молдован // Стратегічні пріоритети. – № 1 (30). – 2014. – С. 32-40.
72. Молдован О. О. Щодо удосконалення податкових інструментів підтримки малого підприємництва в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс] / О.О. Молдован. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/1621/#_ftn1.
73. Морозова А.А. Экономические и организационно-управленческие аспекты налогового регулирования / А.А. Морозова // Terra Economicus. – 2011. – Т. 9. – № 1. – Ч. 2. – С. 126-129.
74. Налоговые льготы. Теория и практика применения: монография/ Под ред. И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2014. – 487 с.
75. Налоговые системы. Методология развития: монограф. / Под ред. И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 463 с.

76. Нейман Дж .Теория игр и экономическое поведение / Дж.Нейман., О.М. фон. Моргенштерн; пер. с англ. – М.: Наука, 1970. – 707 с.
77. Непогодіна Н.І. Стратегічне управління інвестиційною діяльністю у реалізації завдань розвитку підприємства / Н.І. Непогодіна // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2007. – №6, т. 2. – С.93-98.
78. Новикова Л.В. Проблема адаптации зарубежного опыта государственной поддержки предпринимательской деятельности в современной России / Л.В. Новикова // Соц.-эконом. явления и процессы. – 2011. – № 12. – С. 222-225.
79. Облік та оподаткування підприємств малого бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/18150409/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/oblik_ta_opodatkuвання_pidpriyemstv_malogo_biznesu.
80. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2013 році / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
81. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2012 році / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
82. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2011 році / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
83. Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2013 році / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
84. Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2012 році / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
85. Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2011 році /

- <http://www.ukrstat.gov.ua/>
86. Озеров И.Х. Основы финансовой науки: Бюджет. Формы взимания. Местные финансы. Государственный кредит / И.Х. Озеров. – М.: ООО «ЮрИнфоР-Пресс», 2008. – 622 с.
 87. Основні структурні показники діяльності суб'єктів господарювання / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
 88. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. – К.: Лібра, 2002. – 472 с.
 89. Петкова Л. Муніципальні інвестиції та кредити: Навч. посібник / Л. Петкова, В. Проскурін. – К, 2006. – 158 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-90.html>.
 90. Пипко С. О. Використання податкових механізмів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності / С. О. Пипко, Н. Ю. Рекова // Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України : теорія і практика : матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих вчених і студентів (14–16 листоп. 2013 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонДУУ, 2013. – С. 76–78.
 91. Пипко С. А. Использование налоговых механизмов активизации инновационно-инвестиционной деятельности / С. А. Пипко // Градообразующие предприятия : назад в будущее или вперед в прошлое ? : матер. междунар. интеракт. конф. (10 апр. 2014 г., г. Москва, Россия) – Москва : ФГБОУ ВПО «РЭУ имени Г. В. Плеханова», 2014. – С. 189–191.
 92. Пипко С. А. Направления достижения финансовой стабилизации и преодоления бюджетного кризиса национальной экономики / А. В. Стойка, С. А. Пипко // Теоретические и практические аспекты развития современной науки : матер. I Междунар. научн.-практ. конф. преподавателей, аспирантов, студентов (12–14 нояб. 2012 г., г. Мюнхен, Германия). – Украина, Донецк – Германия, Мюнхен, 2012. – С. 12–15.
 93. Пипко С. О. Інвестиційний податковий кредит як один із головних податкових важелів побудови інноваційно-інвестиційної моделі

- зростання національної економіки / С. О. Пипко // Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія і практика : матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (8–10 листоп. 2012 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – С. 91–94.
94. Пипко С. О. Методичне забезпечення податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні / С. О. Пипко // Менеджер : вісник Донецького державного університету управління¹. – 2014. – № 2 (68). – Донецьк : ДонДУУ, 2014. – С. 130–136 (0,55 друк. арк.).
95. Пипко С. О. Підвищення ефективності реалізації податкової політики в Україні шляхом удосконалення оподаткування прибутку промислових підприємств / С. О. Пипко // Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства : зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2013. – Т. XIV. – С. 302–307. – (Серія «Економіка»; вип. 278).
96. Пипко С. О. Податкова політика держави щодо формування державного та місцевих бюджетів / С. О. Пипко // Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства : зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2011. – Т. XII. – С. 429–437. – (Серія «Економіка», вип. 208).
97. Пипко С. О. Удосконалення оподаткування прибутку промислових підприємств як один із способів сприяння ефективної реалізації податкової політики в Україні / С. О. Пипко // Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України : теорія і практика : тези доп. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (13–14 берез. 2014 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонДУУ, 2014. – С. 202–204.
98. Пипко С. О. Фінансово-податкове забезпечення розвитку національної

¹ Входить до реферативних наукометричних баз даних Російського індексу наукового цитування (РІНЦ)

- економіки / С. О. Пипко // Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства : зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – С. 288–301. – (Серія «Економіка», вип. 239).
99. Податкова реформа: акцент на підтримку малого і середнього бізнесу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portala4.pl.ua/economics/3054-podatкова-reforma-aktsent-na-pidtrymku-maloho-i-serednoho-biznesu>.
100. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2856-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-17. – Ст. 122.
101. Про затвердження Порядку оцінки показників діяльності суб'єктів господарювання для розподілу платників податків за категоріями уваги : Наказ ДПА України № 430 від 24 липня 2006 р. // Інформаційно-правова система ЛІГА : ЗАКОН. – 2006. – Лип. – (Нормативний документ ДПА України).
102. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України 2013 [електронний ресурс] // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (Підготовлено Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України). – 2014. – 378 с. – Режим доступу: http://www.ukrproject.gov.ua/sites/default/files/upload/rejting_investiciynoyi_privablivosti_regioniv_2013_1.pdf
103. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України 2014 [електронний ресурс] // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (Підготовлено Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України). – 2013. – 389 с. – Режим доступу: [.http://www.ukrproject.gov.ua/sites/default/files/upload/rejting_investiciynoyi_privablivosti_regioniv_2014_1.pdf](http://www.ukrproject.gov.ua/sites/default/files/upload/rejting_investiciynoyi_privablivosti_regioniv_2014_1.pdf)

104. Рекова Н.Ю. Концептуальні основи формування поведінки економічних агентів / Н.Ю. Рекова, О.В. Кисельова, Ю.Ю. Петухова // Функціонування державних систем та механізмів управління національною економікою: зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління. – Донецьк: ДонДУУ, 2008. – Т. IX. – С. 96-106. – (Серія «Економіка»; вип. 109).
105. Рекова Н.Ю. Науково-методичний підхід до формування системно-динамічної моделі ідентифікації типу поведінки / Н.Ю. Рекова // Тези доповідей II Всеукр. наук.-практ. конф. „Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія і практика” (9-11 листоп. 2011р.) [зб.тез.]. – Донецьк, 2011 – С. 212-215.
106. Рекова Н.Ю. Обґрунтування методів моніторингу економічної поведінки інтегрованих корпоративних структур/ Н.Ю. Рекова // Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою: зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління. – Донецьк: ДонДУУ, 2011. – Т. XII. – С.322-328. – (Серія «Економіка»; вип. 177).
107. Рекова Н. Ю. Роль інвестиційного податкового кредиту в податковому законодавстві України / Н. Ю. Рекова, С. О. Пипко // Перспективи розвитку и пути совершенствования фондового рынка : матер. IV Всеукр. науч.-практ. конф. (3–4 окт. 2012 г., г. Симферополь – пгт. Судак). – Симферополь : ИД «АРИАЛ», 2012. – С. 100–103.
108. Рефлексивные процессы в экономике : концепции, модели, прикладные аспекты : моногр. / Под ред. Лепы Р. Н.; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк : АПЕКС, 2010. – 306 с.
109. Роднина А.Ю. К теории сбережений / А.Ю. Роднина, Т.М. Корягина, Б.Д. Бабаев // Теоретическая экономика. – 2013. – № 1. – С. 38-42. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://theoreticaleconomy.info/articles/696.pdf>
110. Розенфельд А. Тезисы к общей теории полезности и экономического поведения / А. Розенфельд // Экономика Украины. – 2007. – № 10. – С. 52-

58.

111. Россия-2014: Стат. Справочник / Росстат. – М., 2014. – 62с.
112. Рубан Н. І. Джерела ефективності бюджетно-податкових важелів в умовах кризи фінансових відносин / Н. І. Рубан, І. І. Чуницька // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2010. – № 1(48). – С. 42-48.
113. Сидорова Е.А. Особенности бюджетной политики в Европейском союзе : Моногр. / Е. А. Сидорова. – М.: ИМЭМО РАН, 2012 – 129 с.
114. Скрипник А. Функція корисності, ймовірність аудиту та ступінь добровільності сплати податків / А. Скрипник // Світ фінансів. – 2006. – Вип. 3. – С. 148-156.
115. Соколовська А.М. Проблеми моніторингу ефективності надання податкових пільг в Україні / А.М. Соколовська // Фінанси України. – 2011. – №3. – С. 42-53.
116. Соколовська А.М. Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду / А.М. Соколовська, Т.І. Єфименко, І.О. Луніна та ін. – К.: НДІФІ, 2006. – 320 с.
117. Статистичний збірник «Україна в цифрах 2013» / Державна служба статистики України. – К. – 2014. – 240 с.
118. Статистичний збірник «Україна в цифрах 2013» / Державна служба статистики України. – К. – 2014. – 240 с.
119. Статистичний збірник «Україна-2013» / Державна служба статистики України. – К. – 2014. – 28 с.
120. Статистичний збірник «Україна-2013» / Державна служба статистики України. – К. – 2014. – 28 с.
121. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державна служба статистики України. – К.: ТОВ «Август Трейд». – 2012. – 559 с.
122. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державна служба статистики України. – К.: ТОВ «Август Трейд». – 2012. – 559 с.
123. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Державна служба

- статистики України. – К. – 2014. – 534 с.
124. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Державна служба статистики України. – К. – 2014. – 534 с.
125. Стичінська О. О. Світовий досвід упровадження інструментів інвестиційного податкового кредитування / О. О. Стичінська, С. О. Пипко // Держава та регіони : науково-виробничий журнал Класичного приватного університету. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2012. – № 6 (69). – С. 236–240. – (Серія «Економіка та підприємництво»).
126. Стойка А. В. Активізація процесів модернізації національного виробництва в межах поліпшення інвестиційного клімату / А. В. Стойка, С. О. Пипко, І. Б. Черкаський // Держава та регіони : науково-виробничий журнал Класичного приватного університету. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2013. – № 6 (75). – С. 21–26. – (Серія «Економіка та підприємництво»).
127. Стойка А. Заходи щодо підтримки макроекономічної стабільності держави в умовах стагнації / А. Стойка, С. Пипко // Інституціональний вектор економічного розвитку / Institutional vector of economic development : зб. наук. праць МІДМУ «КПУ». – Вип. 6 (2). – Мелітополь : Вид-во КПУ, 2013. – С. 194–206.
128. Талан Г. О. Малий і середній бізнес як складова національної економіки / Г. О. Талан, С. О. Пипко // Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України : теорія і практика: матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (9–11 лист. 2011 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонДУУ, 2011. – С. 156–158.
129. Талан Г. О. Напрями реструктуризації державної регуляторної політики в контексті механізму оподаткування / Г. О. Талан, С. О. Пипко, Т. Ю. Рибаченко // Проблеми державного управління фінансово-економічною системою національної економіки : матер. I Міжнар. наук.-

- практ. конф. (29–31 берез. 2012 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – С. 28–31.
130. Тарасевич Л. С. Макроэкономика : Учебник / Л. С. Тарасевич, П. И. Гребенников, А. И. Леусский. – 6-е изд., испр. и доп. – М. : Высшее образование, 2006. – 654 с.
131. Тельнова Г. В. Ризик-менеджмент кредитної діяльності з позиції комплаєнс-функції банку / Г. В. Тельнова // Менеджер : вісник Донецького державного університету управління. – 2014. – № 2 (68). – Донецьк : ДонДУУ, 2014. – С. 176–182.
132. Тельнова Г. В. Стратегічне управління суб'єктами підприємництва: сучасний погляд / Г. В. Тельнова, Н. Г. Метеленко // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки. – 2013. – №3 (65). – Донецьк: ДонДУУ, 2013.– С. 132-137.
133. Терехова В.В. Налоговые рычаги активизации инновационных инвестиционных процессов в России / В.В. Терехова, В.Н. Загвоздина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3395/...98.pdf>.
134. Ткаченко Н. М. Суб'єкти малого підприємництва: особливості сплати єдиного податку та фіксованого податку у співставленні з податком на доходи фізичних осіб / Н. М. Ткаченко // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 17. – С. 360 – 366.
135. Тлисов А. Б. Компаративный анализ налогового стимулирования малого и среднего бизнеса в России и за рубежом / А. Б. Тлисов, Н. Н. Татаренко // Молодой ученый. – 2014. – №2. – С. 552-556.
136. Третьяк Н.М. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні / Н.М. Третьяк // Financial Space. – 2013. – № 3(11). – С. 165-170.
137. Туган-Барановский М.И. Избранное / М.И. Туган-Барановский; Под ред. Л.И. Абалкина. – М.: Наука, 1997. – 734 с.
138. Турчанинова Т. В. Роль государства в экономическом и социальном развитии общества / Т. В. Турчанинова, В. Е. Храпов // Вестник МГТУ. –

2007. – № 3. – Т. 10. – С. 490-495.

139. Тяжкороб І. В. Інвестиційні важелі забезпечення економічного розвитку регіону / І. В. Тяжкороб // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – № 2 (20). – 2014. – С. 108-112.
140. Физиократы. Избранные экономические произведения / Ф. Кенэ, А. Р. Ж. Тюрго, П. С. Дюпон де Немур; [пер. с фр. : А. В. Горбунов и др., пер. с англ. и нем. : П. Н. Ключкин]. – Москва : Эксмо, 2008. – 1198 с.
141. Фишберн П. Теория полезности для принятия решений. М.: Наука, 1978. – 345 с.
142. Фінанси малого бізнесу: Посібник для самостійного вивчення дисципліни / Уклад.: С. В. Науменкова, О. В. Люта, О. В. Гуркіна. – Суми: УАБС, 2008. – 116 с.
143. Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2013 році / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
144. Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2012 році / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
145. Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2011 році / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
146. Формування чистого прибутку (збитку) великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності за січень–грудень 2013 року / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
147. Формування чистого прибутку (збитку) великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності за січень–грудень 2012 року / <http://www.ukrstat.gov.ua/>
148. Чекина В. Д. Межбюджетные отношения в контексте финансово-экономической безопасности / В. Д. Чекина // Устойчивое развитие российских регионов : от Таможенного союза к Евразийскому :

- материалы XI Международ. науч.-практ. конф. по проблемам экон. развития в соврем. мире. – (г. Екатеринбург, Россия, 18–19 апреля 2014 г.). – Екатеринбург : УрФУ, 2014. – С. 527–533.
149. Чекина В. Д. Реализация принципа фискальной децентрализации в развивающихся странах : опыт для Украины / В. Д. Чекина // Налоги и финансовое право. – 2014. – № 3. – С. 429–435.
150. Черников Т.С. Этапы парадигмального развития экономической теории в ретроспективе / Т.С. Черников // Теоретическая экономика. – 2014. – № 4. – С. 64-75. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.theoreticaleconomy.info/articles/862.pdf>
151. Шайдюк І. Є. Європейський досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. / І. Є. Шайдюк // Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції «Концептуальні засади формування менеджменту в Україні», Київ, Одеса, Стамбул, 17-22 травня 2010 р. – С. 246 – 252.
152. Шикіна Н.А. Бюджетно-податкові важелі як інструмент розвитку економіки / Н.А. Шикіна, І.В. Мамонтова // Сталій розвиток економіки. – 2013. – № 1 (18). – С. 345-348.
153. Шикіна Н. А., Мамонтова І. В. Бюджетно-податкові важелі як інструмент розвитку економіки / Н. А. Шикіна, І. В. Мамонтова // Сталій розвиток економіки. – № 1 (18). – 2013. – С. 345-348.
154. Шостак М. В. Відносини між контролюючими органами та платниками податків: сучасний стан і напрями вдосконалення / М. В. Шостак // Управління розвитокм. – 2013. – №21(161). – С. 133-135.
155. Шувалова Е. Б. Налоговые системы зарубежных стран: учеб.-практ. пособ. / Е. Б. Шувалова, В. В. Климовицкий, А. М. Пузин. – М.: Изд. центр ЕАОИ, 2010. – 134 с.
156. Яремчук А.С. Налоговые льготы как инструмент стимулирования инвестиционной деятельности предприятий / А.С. Яремчук // Горный инф.-аналит. бюлетень. – 2008. – № 3. – С. 178-181.

157. Annual report on european SMEs 2012/2013 [Electronic Source]. – URL : http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/supporting-documents/2013/annual-report-smes-2013_en.pdf.
158. Bloomquist K. Tax compliance as an evolutionary coordination game: an agent-based approach / K. Bloomquist // *Public Finance Review*. – 2011. – Vol. 39. – № 1. – P. 25-49.
159. Desirability Function I [Electronic source]. – URL : <http://fawn.hsu-hamburg.de/~steuer/downloads/publications/louvain/node13.html>.
160. Edwin C. Harrington Jr. The Desirability Function // *Industrial Quality Control*, 1965. Vol 21, No 10. – PP. 494-498.
161. Externalities – The Economic Lowdown Podcast Series [Electronic Source]. – URL : http://www.stlouisfed.org/education_resources/economic-lowdown-podcast-series/externalities/
162. Government finance statistics : Data 1996-2009 / Eurostat. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011. – 36 p.
163. Hicks, J. Mr. Keynes and the 'Classics' a Suggested Interpretation // *Econometrica*, Vol. 5, 1937. – pp. 147-159.
164. Interpretation of Harringtons Desirability [Electronic source]. – URL : <http://fawn.hsu-hamburg.de/~steuer/downloads/publications/louvain/node14.html>.
165. Joseph Picard Small business aid bill stalls in Senate // *International business Times*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibtimes.com/articles/39520/20100729/senate-smallbusiness-banks.htm>.
166. OECD Tax Policy Studies Taxation of SMEs Key Issues and Policy Considerations. – OECD Publishing, 12/10/2009, 147 P.
167. Рупко S. O. Das Steuersystem der Ukraine von heute / S. O. Рупко, A. W. Yuchanova // *Економічні та соціальні проблеми сучасного суспільства : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (26 берез. 2012 р., м. Донецьк)*. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – С. 138–143.
168. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach

- 2008-2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/380/9282.pdf>.
169. Safarzynska K. Evolutionary models in economics: a survey of methods and building blocks / K. Safarzynska, J. Bergh // *Journal of Evolutionary Economics*. – 2010. – Vol. 20. – № 3. – P. 329-373.
170. Small Business Act for Europe [Electronic Source]. – URL : http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/index_en.htm.
171. Sokolovska O. Tax incentive Regimes: Models and research Methods type // *Economic growth in conditions of globalization* / O. Sokolovska, D. Sokolovskyi // *Proceeding 9th international scientific and practical conference (16-17 October 2014; Chişinău)*. – Vol. II. – Chişinău, National Academy of Sciences of Moldova, Institute for Economic Research, 2014. – P. 16-21.
172. *Taxation trends in the European Union* / Eurostat. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. – 316 p.
173. The Bologna Charter on SME Policies [Electronic Source]. – URL : <http://acts.oecd.org/Instruments/ShowInstrumentView.aspx?InstrumentID=153>.
174. The European Charter for Small Enterprises [Electronic Source]. - URL : http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/best-practices/charter/index_en.htm.
175. *World economic 2011 outlook: a survey by the staff of the International Monetary Fund*. – Washington, DC : International Monetary Fund, 1980 – April 2011. – 211 p.
176. *World economic 2013 outlook: a survey by the staff of the International Monetary Fund*. – Washington, DC : International Monetary Fund, 1980 – April 2013. – 210 p.

ДОДАТКИ

Міністерство освіти і науки України
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ

83015, м. Донецьк, вул. Челюскінців, 163а

Тел.: (062) 304-12-97, 344-09-56, факс: (062) 337-71-08

Info@dsum.edu.ua

19.05.2014 № 05-30/58

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Пипко Сніжани Олександрівни

на тему «Податкові важелі інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу»
у навчальному процесі Донецького державного університету управління

Основні наукові доробки та висновки дисертаційного дослідження Пипко С.О. знайшли використання у навчальному процесі з метою удосконалення навчально-методичного забезпечення дисциплін «Податкова система», «Фінансова діяльність суб'єктів підприємства», «Інвестиційний менеджмент». Положення дисертаційної роботи, застосовані для удосконалення конспектів лекцій, їх викладання і проведення семінарських занять для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» галузей знань 0305 «Економіка та підприємництво», 0306 «Менеджмент і адміністрування» і використані у наступних темах:

1. Заліковий модуль I «Теоретичні основи оподаткування» дисципліни «Податкова система», тема 5 «Політика формування інвестиційних ресурсів підприємства» дисципліни «Інвестиційний менеджмент» - використано визначені в дисертаційній роботі положення щодо розвитку та особливостей функціонування вітчизняної податкової системи, структури взаємозв'язку податкової та бюджетної систем, а також важелі податкової політики щодо забезпечення інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу України на сучасному етапі; сформовану систему податкового регулювання з виокремленням важелів податкової політики на стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу.

2. Тема 8 «Фінансове інвестування підприємства» дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів підприємства» - використовується удосконалена класифікація податків (врахування фактору впливу на інвестиційний розвиток суб'єктів малого та середнього бізнесу).

Довідка надана для Спеціалізованої Вченої Ради К 11.128.05 із захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук у Донецькому державному університеті управління.

Проректор з навчальної роботи
д.держ.упр., професор

В. І. Токарева

УКРАЇНА
 ДОНЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
 ДЕПАРТАМЕНТ ФІНАНСІВ

вул. Університетська, 19, м. Донецьк, 83001, тел. (062) 305-21-75, факс 304-82-13, E-mail:
 gfu@donoda.gov.ua

22.04.2014 № 01-04/28-6

На № _____

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційної роботи
 Пипко Сніжани Олександрівни
 «Податкові важелі інвестиційного розвитку суб'єктів
 малого та середнього бізнесу»
 в діяльності Департаменту фінансів
 Донецької обласної державної адміністрації

Результати дисертаційної роботи «Податкові важелі інвестиційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу» Пипко Сніжани Олександрівни мають практичне призначення для формування системи важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій в розвиток суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Елементи наукової новизни дисертаційної роботи Пипко С.О. включають розробку практичних рекомендацій щодо організаційно-методичного забезпечення застосування важелів податкової політики в процесі залучення інвестицій в розвиток малого та середнього бізнесу, яке доповнює існуюче формуванням системи податкових важелів регіонального інвестиційного розвитку через створення гнучкої податкової системи; позитивного регіонального інвестиційного клімату шляхом тісних взаємовідносин між підприємницькими структурами, банками, профспілками, органами місцевої влади та іншими учасниками процесу; інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу шляхом створення на місцях інвестиційних фондів розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу, технопарків та бізнес-інкубаторів, що у сукупності створює базу для реалізації пріоритетів податкової політики України у сучасних умовах.

Отже, на думку фахівців Управління доходів та фінансів виробничої сфери пропозиції Пипко С.О., розроблені в дисертаційній роботі, можуть бути використані під час формування системи важелів податкової політики для розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу за допомогою залучення інвестицій.

Заступник директора Департаменту фінансів
 Донецької облдержадміністрації

В.М. Гоццій

ДПІС УКРАЇНИ
 ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА У ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

**ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА ІНСПЕКЦІЯ
 У КАЛІНІНСЬКОМУ РАЙОНІ м. ДОНЕЦЬКА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
 ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ**

б. Шевченка, 26-б, м. Донецьк, 83017, тел.: (062)338-48-92, факс: (062) 340-83-99
 e-mail: kaliningni@ukrpost.ua. Код ЄДРПОУ 25338585

13.05.2014 № 04-045/69-19

На № _____ від _____

Голові спеціалізованої вченої ради К 11.128.05
 професору Рековій Н.Ю.

Спеціалістами Державної податкової інспекції у Калінінському районі м. Донецька розглянуто і схвалено рекомендації Пипко С.О. щодо напрямків формування податкової політики України з урахуванням інтересів регіонів у інвестиційному розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу. Розроблені методичні підходи до податкового регулювання інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу було використано при підготовці пропозицій Головному управлінні Міндоходів у Донецькій області для розробки напрямів створення сприятливих умов для активізації інвестиційної діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу шляхом реформування податкової системи України.

Вважаємо доцільним продовжувати наукові дослідження за даним напрямком.

Перший заступник начальника ДПІ
 у Калінінському районі м. Донецька
 Головного управління Міндоходів
 у Донецькій області

О. О. Стичінська

**Окремі соціально-економічні показники
для оцінювання роботи із залучення інвестицій,
здійснення заходів із поліпшення інвестиційного клімату в Донецькій області¹**

	2010	2011	2012	2013
1. Економічні показники				
Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн.	28986	36446	38907	... ²
Прибуток підприємств до оподаткування ³ , млн.грн.	22536,0	31071,7	25658,5	12343,9 ⁴
Обсяг сільськогосподарської продукції (у постійних цінах 2010 року), млн.грн.	9577,4	11464,5	10863,2	11457,9 ⁵
Частка інноваційно активних підприємств, %	10,6	10,6	11,8	10,5
Валова сільськогосподарська продукція на 100 га сільськогосподарських угідь ⁶ , тис.грн.	520,7	624,0	591,2	624,2 ⁵
Площа сільськогосподарських угідь на одне фермерське господарство на кінець року, га	133,3	139,8 ⁷	135,1 ⁷	134,4 ⁷
Роздрібний товарооборот підприємств у середньому за місяць (включаючи ресторанне господарство) на одну особу, грн.	477	591	715	757 ⁵
Обсяг реалізованих ринкових нефінансових послуг усім категоріям споживачів у розрахунку на одну особу, грн.	3545,5	4362,4	4856,2	... ²
Питома вага збиткових підприємств у загальній кількості підприємств ³ , %	37,7	30,7	31,6	44,4 ⁴
Обсяг будівельних робіт (у фактичних цінах), млн.грн.	5442,7	9414,7	9740,6	7928,9
Експорт товарів у розрахунку на одну особу населення ⁸ , дол. США	2961	3893	3219	2846 ⁵
Приріст прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) за рік на одну особу населення ⁹ , дол. США	145	84	123	74 ⁵
Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) на початок наступного року на одну особу населення ⁹ , дол. США	513	601	728	808 ⁵
2. Розвиток інфраструктури				
Загальний обсяг вантажних перевезень ¹⁰ , млн.т	133,6	146,2	138,7	135,4
Загальний обсяг пасажирських перевезень, млн. осіб	911,6	915,2	877,9	832,8
Забезпеченість населення домашніми телефонними апаратами (у розрахунку на 100 сімей), шт.	46	42	38	34
Загальний обсяг витрат на інновації, млн.грн.	786,1	2391,3	1447,6	930,7
Кількість користувачів мережі Інтернет (контрактних), тис. осіб	193,4	277,7	345,2	387,1
3. Людські ресурси				
Прийняття в експлуатацію житла, тис.м ² загальної площі	293,1	289,1	346,1	415,6
Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн.	21317	24890	29337	... ²
Заборгованість із виплати заробітної плати в середньому на одного працівника ¹¹ , грн.	2668	3583	2943	6144
<i>Продовження табл. 1.1</i>				
	2010	2011	2012	2013

² Система показників сформована головним управлінням економіки Донецької облдержадміністрації на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.03 № 779р «Деякі питання оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, здійснення заходів з поліпшення інвестиційного клімату, проведення моніторингу умов інвестиційної діяльності та стану роботи із зверненнями інвесторів».

Рівень економічної активності населення у віці 15–70 років, у % до населення відповідного віку	63,7	64,8	65,2	65,4
Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника ¹² , грн.	2549	3063	3496	3755
Рівень безробіття (за методологією Міжнародної організації праці), у % до економічно активного населення у віці 15–70 років	8,4	8,2	8,0	7,8
Випуск вищими навчальними закладами I–II рівнів акредитації, тис. осіб	12,6	9,6	9,9	9,3
Випуск вищими навчальними закладами III–IV рівнів акредитації, тис. осіб	38,1	36,4	34,2	29,6
Тираж обласних, міських, районних та низових газет, млн. прим. 4-шпальтових газет ф.А2	268,5	253,8	263,0 ¹³	269,1 ¹³
4. Підприємництво				
Середньорічна кількість зайнятих працівників малих підприємств до кількості зайнятих працівників у цілому на підприємствах-суб'єктах підприємницької діяльності ¹⁴ , %	17,4	16,8	17,8	... ²
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств до загального обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) у регіоні в цілому ¹⁴ , %	9,6	7,0	8,3	... ²

² Терміни формування показників ще не настали.

³ Дані наведено без урахування результатів діяльності бюджетних установ.

⁴ Дані наведено за січень–вересень 2013р. за великими та середніми підприємствами без урахування результатів діяльності бюджетних установ, а також сільськогосподарських підприємств, які займаються рослинництвом, тваринництвом та змішаним сільським господарством і відслідковуються тільки в річній звітності.

⁵ Попередні дані.

⁶ Розрахунки проведено з урахуванням сільськогосподарських угідь інших користувачів.

⁷ Дані наведено станом на 1 листопада.

⁸ Для розрахунку показників на одну особу населення у статистиці зовнішньої торгівлі використовується середня чисельність наявного населення.

⁹ Для розрахунку показників на одну особу населення у статистиці інвестицій зовнішньоекономічної діяльності використовується середня чисельність постійного населення.

¹⁰ Без урахування перевезень для власних потреб автомобільним транспортом.

¹¹ Дані наведено без урахування найманих працівників статистично малих підприємств і у фізичних осіб-підприємців на кінець року.

¹² За 2009р. дані наведено без урахування найманих працівників статистично малих підприємств і фізичних осіб-підприємців, починаючи з 2010р. – по підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

¹³ По великих та середніх підприємствах.

¹⁴ Дані наведено за критеріями, які визначені у Господарському кодексі України в редакції від 22.03.2012 (без урахування банків та бюджетних установ) з урахуванням фермерських господарств та зміни підприємствами основного виду діяльності.